

Seriøsitetsarbeidet i Betonmast

Aleksander Berg Husa

Master i Bygg- og miljøteknikk

Innlevert: juni 2017

Hovedveileder: Ola Lædre, IBM

Medveileder: Jardar Lohne, IBM
Bård Andre Schau, Betonmast AS
Peter Kvisgaard, Betonmast AS

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for bygg- og miljøteknikk

Oppgavens tittel: Seriositetsarbeidet i Betonmast	Dato: 11.06.2017		
	Antall sider (inkl. bilag): 110		
	Masteroppgave	x	Prosjektoppgave
Navn: Aleksander Berg Husa			
Faglærer/veileder: Ola Lædre og Jardar Lohne			
Eventuelle eksterne faglige kontakter/veiledere: Bård Andre Schau og Peter Kvisgaard			

Ekstrakt:

Bygg- og anleggsbransjen er en fragmentert bransje, som spenner over mange fagfelt. Det eksisterer variasjoner i virksomheters størrelse, organisering og driftsform, samt oppdragenes størrelse og art. Gjennom flere år har arbeidet for å fremme seriøse aktører samt forhindre useriøse fått stadig større fokus i bygg- og anleggsbransjen. Konsekvensene av fenomenet som omhandler useriøse aktører beskrives som ødeleggende for den enkelte arbeidstakere, for virksomheter og for samfunnet som helhet. Som en motreaksjon har det blitt utarbeidet kontrollsystemer for å begrense denne utviklingen. Kontrollsystem defineres som: Barrierer, tiltak, bestemmelser eller systemer som implementeres for å forhindre useriøse aktører og leverandører og som skal ivareta lov- og forskriftsbestemmelser. I tillegg har flere evalueringsrapporter som omhandler ulike tiltak og barrierer blitt publisert. Evalueringsrapportene oppsummerer at tiltakene synes å fungere, men effekten er svært vanskelig å måle.

Resultatet indikerer at Betonmast har mange kontrollsystemer og nedlegger et grundig arbeid i forbindelse med seriositetsarbeidet. Majoriteten intervjuede hadde gode erfaringer med kontrollsystemene som benyttes gjennom de ulike fasene i byggeprosjekter. Studien fant ytterligere forbedringsmuligheter som kan være hensiktsmessig å implementere i fremtiden.

Stikkord:

1. Seriositet
2. Kontrollsystem
3. Oppfølging
4. Byggebransjen

Aleksander B. Husa

Forord

Denne masteroppgaven utgjør det avsluttende arbeidet, det 10. semester ved studieprogrammet Sivilingeniørutdanning Bygg- og Miljøteknikk ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Oppgaven er utført våsemesteret 2017 ved Institutt for Bygg-, Anlegg- og Transport, innenfor studieretningen prosjektledelse. Oppgavens fordypningsemne omhandler kontrollsystemer for å forhindre useriøse aktører i byggebransjen, med førsteamanuensis Ola Lædre som faglig veileder.

Bakgrunnen for valgt tema var i utgangspunktet egeninteresse for problematikken rundt kriminalitet i byggebransjen. Inspirasjonen for temaet kom etter en gjesteforelesning av Rune Søvting fra politihøgskolen, ved NTNU våren 2016. Det foreløpige temaet ble deretter forsøkt knyttet til en relevant bedrift, i dette tilfellet Betonmast, hvor undertegnede jobbet sommeren 2016.

Oppgaven er utformet som en tradisjonell masteroppgave, men inneholder i tillegg en vitenskapelig artikkel med tittel «Contractors selection and follow-up of sub-contractors». Artikkelen ble utarbeidet med formål å bidra til konferansen ProjMAN. Fokuset i arbeidet med artikkelen og masteroppgaven har vært å undersøke hvilke kontrollsystemer som finnes for å forhindre useriøse aktører, hvilke erfaringer entreprenørbransjen har med disse, samt forsøke å finne forbedringsmuligheter.

Jeg ønsker å takke Ola Lædre og Jardar Lohne med alt fra veldig god veiledning til råd angående oppgaveskrivingen. Det må og rettes en stor takk til Atle Engebø for god hjelp både til masteroppgaven og den vitenskapelige artikkelen.

Videre ønsker jeg å takke Bård Andre Schau og Peter Kvisgaard ved Betonmast som har hjulpet med å utforme problemstilling og oppgaven. Jeg ønsker også å rette en stor takk til Carsten Krøger ved StartBANK for godt samarbeid, samt alle som har stilt til rådighet og bidratt.

Trondheim, juni 2017

Aleksander Berg Husa

Sammendrag

Bygg- og anleggsbransjen er en fragmentert bransje, som spenner over mange fagfelt. Det eksisterer variasjoner i virksomheters størrelse, organisering og driftsform, samt oppdragenes størrelse og art. Gjennom flere år har arbeidet for å fremme seriøse aktører samt forhindre useriøse fått stadig større fokus i bygg- og anleggsbransjen. Konsekvensene av fenomenet som omhandler useriøse aktører beskrives som ødeleggende for den enkelte arbeidstakere, for virksomheter og for samfunnet som helhet. Som en motreaksjon har det blitt utarbeidet kontrollsystemer for å begrense denne utviklingen. Kontrollsystem defineres som: Barrierer, tiltak, bestemmelser eller systemer som implementeres for å forhindre useriøse aktører og leverandører og skal ivareta lov- og forskriftsbestemmelser. Flere evalueringsrapporter som omhandler ulike tiltak og barrierer har blitt publisert. Evalueringsrapportene oppsummerer at tiltakene synes å fungere, men effekten er svært vanskelig å måle.

Når det gjelder entreprenørers synspunkt overfor utfordringen, har det vært gjennomført begrenset forskning. Oppgaven tar for seg seriøsitetsarbeidet i byggebransjen, men avgrenser seg til å omhandle kontrollsystemer som benyttes hos en av de største entreprenørbedriftene – Betonmast. Oppgaven avgrenser seg til å kartlegge kontrollsystemene, innhente erfaringene med disse, samt undersøke forbedringsmuligheter.

Studien er utført som kvalitativ orientert metode. Første steg var å kartlegge forskning som er gjort tidligere. Formålet med å gjennomføre litteraturstudie var å skape det teoretiske grunnlaget og beskrive konteksten for oppgaven. Litteraturstudien ga begrenset med relevante publiseringer som omhandlet kontrollsystemer og seriøsitet i byggebransjen. Noe som indikerte at det eksisterer et kunnskapsgap. Oppgaven og problemstillingen ble knyttet opp mot Betonmast og betraktes som case-studie. Det ble gjennomført ti semi-strukturerte intervjuer, både med ansatte ifra Betonmast og eksterne instanser. Intervjuutvalget ble utført for å få representative meninger, samt utforske ulike perspektiver rundt utfordringen for de involverte i bransjen.

Resultatet indikerer at Betonmast har mange kontrollsystemer og nedlegger et grundig arbeid i forbindelse med seriøsitetsarbeidet. Majoriteten intervjuede hadde gode erfaringer med kontrollsystemene som benyttes gjennom de ulike fasene i byggeprosjekter. Studien fant ytterligere forbedringsmuligheter som kan være hensiktsmessig å implementere i fremtiden.

I tillegg til masteroppgaven, har arbeidet bestått i å utarbeide vitenskapelig artikkel som ble innsendt til ProjMAN – International Conference on Project MANagement, 2017.

Abstract

The construction industry is a fragmented industry, and covers many fields of expertise. There are variations in size, organization and operation of enterprises, as well as the size and nature of the projects. Through several years, efforts to prevent “shady” businesses have gained an increasing attention in the construction industry. The consequence of the phenomenon that concern shady businesses are described as devastating to individual employees, businesses and society. As a counter reaction, control systems have been developed to limit this development. Control systems are defined as: barriers, measures, regulations or systems implemented to prevent shady businesses and comply with the statutory and regulatory requirements. Several evaluation reports covering various measures and barriers have been published. In summary, the evaluation reports indicate that the measures seem to work, but the effect is very difficult to measure.

Concerning the challenges contractors face through sub-contractors, limited research has been carried out. This master’s thesis address the challenges with shady businesses but is limited to focus on control systems used at one of the major Norwegian contractor – Betonmast. The study focuses on mapping the control systems, gaining experience, as well as investigate improvement opportunities.

The study is carried out by qualitatively oriented method where the first step was to conduct a literature review. The purpose of conducting a literature study was to create the theoretical foundation and describe the context for the assignment. The limited relevant publications regarding control systems and shady business through the literature study, indicated that there is a knowledge gap. The thesis and research questions were linked to Betonmast and is considered a case study. Ten semi-structured interview were conducted with employees from Betonmast and public authorities. The selection of the interviewees was carried out to obtain representative opinions, as well as exploring different perspectives on the challenges involved.

The results indicate that Betonmast has many control systems and conducts good efforts regarding the challenge. The interviews express that the majority have good experience with the control systems through the various phases of construction projects. In addition, some improvement opportunities appeared through the interviews

In addition to the master’s thesis, the work has consisted of a scientific article that was submitted to ProjMAN – International Conference on Project Management, 2017.

Innholdsfortegnelse

Del 1. Masteroppgave	
Forord	iii
Sammendrag	v
Abstract	vii
Innholdsfortegnelse	ix
Tabell- og figurliste	xi
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Forskningsspørsmål	2
1.3 Avgrensninger og forutsetninger	2
1.4 Disposisjon	2
2. Metode	4
2.1 Forskningsmetode	4
2.2 Litteraturstudie	7
2.3 Case studie	10
2.4 Dokumentstudium	11
2.5 Kvalitative intervjuer	12
3. Teoretisk rammeverk	16
3.1 Omfanget av useriøse virksomheter i byggebransjen	16
3.2 Begreper og definisjoner	17
3.3 Lovverk og forskrifter	19
3.4 Krav og bestemmelser	21
3.5 Informasjonssystem	34
4. Resultat og diskusjon	45
4.1 Kontraheringsfase	53
4.2 Diskusjon. Kontraheringsprosess	57
4.3 Kontraktsbestemmelser	59
4.4 Diskusjon. Kontraktsbestemmelser	64
4.5 Gjennomføringsfasen	67
4.6 Diskusjon. Gjennomføringsfasen	73
4.7. Etter ferdige arbeider	75
4.8 Diskusjon. Etter ferdige arbeider	77
4.9 Oppsummering	78
5. Konklusjon	81

5.1 Kontraheringsfasen	81
5.2 Kontraktsbestemmelser	81
5.3 Gjennomføringsfasen	82
5.4 Etter ferdige arbeider	82
5.5 Videre arbeid	82
Bibliografi	83
Del 2. Vitenskapelig artikkel	86
Vedlegg	

Tabell- og figurliste

Tabeller

Tabell 1: Masteroppgaves struktur	3
Tabell 2: Oppsummering kontrollsystem i de forskjellige fasene	78
Tabell 3. Forsknings spørsmål og funn	81

Figurer

Figur 1: Reliabilitet og validitet (Samset, 2007)	6
Figur 2: Bedriftssjekk	23
Figur 3: Avklaringsmøte.....	24
Figur 4: Kontrollpunkter i avklaringsmøte.....	25
Figur 5: Kontraktsinngåelse	26
Figur 6: Oppstartsmøte	26
Figur 7: Gjennomføringsfase	27
Figur 8: Proff.no Oversikt	35
Figur 9: Purehelp.no Oversikt.....	36
Figur 10: StartBANK, Nettverksmodell	37
Figur 11: Antall søk i StartBANK	38
Figur 12: Antall leverandører i StartBANK.....	38
Figur 13: StartBANK. Sammendrag.....	39
Figur 14: StartBANK. Generell informasjon.....	40
Figur 15: StartBANK. Skatte- og avgiftsforhold	40
Figur 16: StartBANK. Helse, miljø og sikkerhet	40
Figur 17: StartBANK. Finansielle forhold	41
Figur 18: StartBANK. Forsikring	41
Figur 19: StartBANK. Tilknyttet selskap.....	41
Figur 20: StartBANK. Kvalitetssystem og ansvarsrett.....	42
Figur 21: StartBANK. Produkter og tjenester	42
Figur 22: StartBANK. Eksterne ressurser	42
Figur 23: StartBANK. Opplastede dokumenter	43
Figur 24: Oversiktlig fremstilling av resultat og diskusjon	46
Figur 25: Nøkkelspørsmål tilknyttet dagens situasjon	47
Figur 26: Nøkkelspørsmål tilknyttet kontraheringsfasen	53
Figur 27: Nøkkelspørsmål tilknyttet kontraktsbestemmelser	59
Figur 28: Nøkkelspørsmål tilknyttet gjennomføringsfasen	67
Figur 29 Nøkkelspørsmål tilknyttet Etter ferdige arbeider	75

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Bygg- og anleggsbransjen er en av landets største næringer med i underkant av 230.000 sysselsatte, over 56.500 foretak og en omsetning i 2015 på 482,4 milliarder kroner (Statistisk Sentralbyrå, 2016). Fellesforbundet påpeker at det offentlige i Norge står for nærmere 500 milliarder kroner i anskaffelser per år (Fellesforbundet, 2016). Dette illustrerer de store økonomiske verdiene som eksisterer i bransjen.

Bransjen er ikke ukjent med fenomener som omhandler useriøsitet og arbeidslivskriminalitet. Gjennom flere år har arbeidet for å fremme seriøse aktører samt forhindre useriøse fått stadig større fokus i bygg- og anleggsbransjen. For å begrense denne utviklingen opprettet bransjen prosjektet «Seriøsitet i Byggebransjen» eller «Seriøsitetsprosjektet». Konsekvensene av disse fenomenene kan beskrives som ødeleggende for de enkelte arbeidstakere, for virksomheter og for samfunnet som helhet.

Resultatet av dette prosjektet har vært et forslag om flere kontrollmekanismer og systemer for å redusere problemet. I de senere årene har lovgivning, forskrifter, tiltak og barrierer blitt utarbeidet og gjennomført, samt evalueringsrapporter blitt publisert. Disse rapportene er basert på litteraturstudie og dialog med offentlige myndigheter [Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten og Riksrevisjonen]. Evalueringsrapportene oppsummerer ved at tiltakene ser ut til å fungere men effekten er svært vanskelig å måle. Når det gjelder entreprenørperspektivet som står overfor denne utfordringen har det vært gjennomført begrenset forskning.

1.2 Forskningsspørsmål

Oppgavens formål er å utforske kontrollsystemer som benyttes blant entreprenører i den norske bygge- og anleggsbransjen for å forhindre useriøse aktører. I samarbeid med interne veiledere og Betonmast ble det utarbeidet tre forskningsspørsmål. Det første forskningsspørsmålet søker å identifisere de ulike kontrollsystemene som finnes i byggebransjen. Videre fokusere på å kartlegge de spesifikke systemene som benyttes, koblet til byggeprosjekters ulike faser. Det andre forskningsspørsmålet har som mål å skape en forståelse av erfaringen entreprenører har med de implementerte kontrollsystemene. Det tredje forskningsspørsmålet har til hensikt å finne mulige forbedringsmuligheter.

Denne oppgavens tre forskningsspørsmålene er:

1. Hvilke kontrollsystemer finnes for å forhindre useriøse aktører?
2. Hvilke erfaringer har entreprenørbransjen med disse?
3. Hvilke forbedringsmuligheter finnes ved dagens kontrollsystem?

1.3 Avgrensninger og forutsetninger

Masteroppgaven er gjennomført ved Institutt for bygg-, anlegg og transport ved NTNU Trondheim, studiespesialisering prosjektledelse. Masteroppgaven er begrenset til 30 studiepoeng og utføres i vårsemesteret 2017. Varigheten er satt til 20 uker, utenom en uke påske.

Masteroppgaven begrenser seg til å omhandle kontrollsystemer i entreprenørbransjen i Norge. Oppgaven avgrenses ytterligere ved å fokusere på en enkelt entreprenør – Betonmast. Alternativene var enten en mer generell tilnærming til temaet eller en mer spisset tilnærming. En viktig begrunnelse og motivasjon for denne vinklingen er at det eksisterer begrenset med tidligere forskning innen dette feltet.

1.4 Disposisjon

Formålet med en disposisjon er å synliggjøre rapportens struktur og sammenheng. De ulike delene av rapporten skal synliggjøres. Rapportens deler skal ha logisk rekkefølge og sammenheng.

Strukturen til rapportens er illustrert i tabell 1, og ligger til grunn beskrivelsene til Olsson (2011) av de ulike delene. Forside, forord, sammendrag og innholdsfortegnelse er ekskludert fra tabellen.

Tabell 1: Masteroppgaves struktur

Del	Beskrivelse etter Olsson (2011)
1. Innledning og problemstilling	I denne delen skal man introdusere temaet for leseren og fortelle hva rapporten handler om. Rapportens studiefelt avgrenses gjennom formulerte problemstillinger. I tillegg skal man i innledningen begrunne hvorfor temaet generelt er viktig, og hvorfor svarene på de definerte spørsmålene er interessante.
2. Metode	Metodekapittelet har som formål å forklare hva som er gjort i studien og hvordan den er utført. Videre skal man forklare styrker og svakheter ved tilnærmingen og gjennomføringen.
3. Litteratur og teori	Litteratur- og teorikapittelet skal inneholde en gjennomgang av teori og forskning som er relatert til problemstillingen. Olsson (2011) påpeker at litteraturgjennomgangen til dels skal inneholde begreper og terminologi, og dels være en oversikt over hva andre har funnet ut om temaet tidligere.
4. Resultat	Resultatkapittelet skal presentere resultatene fra den utførte studien. Forfatterens tolkning skal ikke reflekteres i resultatene. Strukturen kan ta utgangspunkt i intervjuguiden hvor hvert hovedspørsmål anses som underkapittel.
5. Diskusjon	I diskusjonskapittelet skal resultatene diskuteres med utgangspunkt i eksisterende teori og tidligere studier. Arbeidet skal relateres til tidligere studier og resultatene skal gjennomgås på en kritisk måte.
6. Konklusjon	Konklusjonskapittelet skal svare på problemstillingen som ble presentert i innledningen (del 1). Det skal være en tydelig kobling mellom svarene i konklusjonen og problemstillingen.

(Olsson, 2011).

Strukturen på denne rapportens resultat- og diskusjonsdel baserer seg på BNL's *Veileder for valg av seriøse aktører*, som i tillegg intervjuguiden har hentet inspirasjon fra. Det er derfor valgt å slå sammen resultat og diskusjon og dele disse inn i fasene: kontrahering, kontraktsbestemmelser, gjennomføringsfase og etter ferdige arbeider. Hensikten er å skape tekstflyt, oversikt og i større grad knytte resultatene mot diskusjonen.

2. Metode

Formålet med metodekapittelet er å gi en innføring i relevant metode og begrunnelsen for valgt metode. Metodekapittelet skal beskrive hvordan arbeidet ble utført. Dette for å sikre oppgavens transparens, validitet og reliabilitet. Kapittelet skal legge grunnlaget for muligheten til å etterprøve arbeidet som er utført. Metodedelen skal presentere vitenskapsteoretisk forankring og metodevalg. Man skal drøfte de grunnene som er lagt til grunn for valg av metode. Gjennom metodekapittelet skal ulike metoders sterke og svake sider omtales.

2.1 Forskningsmetode

Forskningsmetoden skal beskrive den fremgangsmåten som brukes for å kartlegge relevant kunnskap og produsere forskningsresultatene. Tranøy (1986) beskriver metode som en fremgangsmåte for å frembringe kunnskap eller etterprøve kunnskapskrav, dvs. fremsatte påstander med krav om å være sanne, gyldige eller holdbare (Tranøy, 1986).

2.1.1 Kvantitativ og kvalitativ metode

For å ha mulighet til å fremstille metoden på en systematisk fremgangsmåte skiller man ofte mellom kvantitativ og kvalitativt orienterte metoder, selv om metodene også kan kombineres. Å kombinere to forskjellige metoder kalles triangulering (Grønmo, 2004). Den kvantitative metoden baserer seg på informasjon om målbare enheter mens den kvalitative metoden baserer seg på meninger og opplevelser som ikke lar seg måle eller tallfeste (Dalland, 2007).

Kvantitativ orientert metode

Kvantitativ orientert metode kjennetegnes ved at innhentet informasjonen kan konverteres til målbare enheter. Videre ønsker man presisjon der man går i bredden ved å benytte et begrenset antall opplysninger om mange undersøkelsesenheter. Metoden anses som objektiv da forskeren har fjernhet til feltet der datainnsamling skjer uten direkte kontakt med feltet. Resultatene kan som regel illustreres ved statistiske fremstillinger.

Kvalitative orientert metode

Kvalitative orientert metode kjennetegnes ved å fokusere på meninger og opplevelser som ikke lar seg måle eller tallfeste. Videre benyttes kvalitative metoder for å innhente data som kan karakterisere et fenomen. I motsetning til kvantitativ metode vil man ofte gå i dybden ved mange opplysninger om få undersøkelsesenheter.

2.1.2 Metodevalg

Forskningsmetoden bør sees i sammenheng med forskningens hensikt og formål. En kvalitativ orientert metode er mest hensiktsmessig dersom en ønsker å karakterisere et fenomen, mens en kvantitativ orientert metode dersom man søker oversikt. Er ønsket å fremstille kvantifiserte måledata tilknyttet utfordringen useriøse aktører i byggebransjen ville en kvantitativ metode vært mest hensiktsmessig. Oppgavens formål er å kartlegge og undersøke erfaringer samt forbedringsmuligheter ved kontrollsystemer for å forhindre useriøse aktører og sikre seg seriøse. Oppgaven ville vært utfordrende å gjennomføre med en kvantitativ orientert metode. For å ha mulighet til å samle kunnskap, erfaringer og betraktninger var det hensiktsmessig å velge kvalitativ orientert metode. Samtidig kan valget begrunnes med at metoden tar sikte på å få frem sammenheng og helhet gjennom dataene som samles inn. Videre ble det bestemt at oppgaven skulle bygge på litteraturstudie som grunnlag og utføres med intervjuer som metode for datainnsamling.

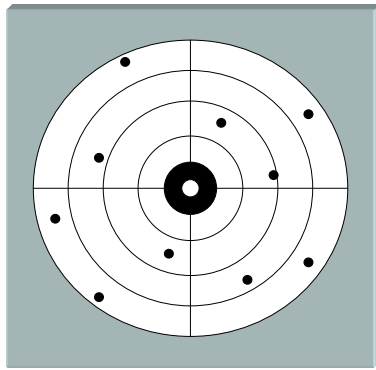
2.1.3 Reliabilitet og validitet

Dalland (2007) påpeker at det eksisterer anerkjente vitenskapelige metoderegler og kunnskapskrav, der det hovedsakelig stilles to krav til data. Både hva dataen kan benyttes til, samt hvilken verdi de har for undersøkelsen. Kravene til validitet og reliabilitet må være oppfylt for at metodene skal gi troverdig kunnskap (Dalland, 2007).

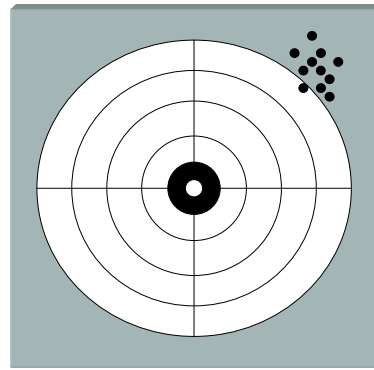
Reliabilitet er assosiert med etterprøvnbarhet til forskningen, og påliteligheten til målingene. Etterprøvnbarheten til studien er et spørsmål om hvorvidt de samme resultatene vil forekomme om studien blir gjentatt. Dersom en måling gir samme resultat gjentatte ganger under samme forhold vil dette indikere en god reliabilitet. Målemetodene og -parameterne må være entydige for å oppnå god reliabilitet. Ytterligere er det avgjørende for påliteligheten hvordan kilden og informasjonen fremskaffes. Reliabilitet er et mål på om man måler på rett måte (Olsson, 2011).

Validitet er assosiert med dataenes relevans og gyldighet. Om det som måles har relevans og er gyldig for problemet som blir undersøkt. Høy validitet medfører at innsamlet data er relevant for problemstillingen og temaet. Olsson (2011) påpeker at valg av indikatorer er avgjørende, og det er to hensyn man må ta for å sikre at informasjonen er gyldig i forhold til fenomenet man ønsker å beskrive. En er å bruke indikatorer som gir mest mulig direkte mål. To er å bruke indikatorer som til sammen gir en god indikasjon på det fenomenet som skal beskrives. Validiteten er et uttrykk for om man måler de rette tingene (Olsson, 2011).

Figur 1 illustrerer henholdsvis god validitet, lav reliabilitet og lav validitet men god reliabilitet.

God validitet
Lav reliabilitet

Lav validitet
God reliabilitet

Figur 1: Reliabilitet og validitet (Samset, 2007)

2.1.4 Vitenskapelig artikkel

I tillegg til masteroppgaven, har arbeidet bestått i å utarbeide vitenskapelig artikkel som ble innsendt til ProjMAN – International Conference on Project MANagement, 2017. Revidert versjon av artikkelen ble levert til den utvidete fristen 15. mai, og vurderingstilbakemeldingen er satt til 19. juni.

Arbeidsfordelingen har vært følgende:

1. Aleksander Berg Husa
2. Ola Lædre
3. Jardar Lohne
4. Atle Engebø

Arbeidet har forløpt parallelt med masteroppgaven gjennom vårsemesteret. Ola Lædre og Jardar Lohne stod for ideen om å prøve å publisere en vitenskapelig artikkel basert på funnene i masteroppgaven. Ola Lædre har bidratt med faglige innspill og veiledning, samt innbydd til samtale med Glenn Ballard, Professor fra Berkeley, for evaluering og tilbakemelding fra eksternt hold av funnene. Jardar Lohne har veiledet rundt det akademisk format, herunder skrivning og struktur på den vitenskapelige artikkelen samt i stor grad bidratt til artikkelens metode. Atle Engebø har bidratt med faglige innspill, referanser samt korrekturlest artikkelen.

Artikkelen baserer seg på samme metode, litteratur og datagrunnlag som masteroppgaven. På grunn av mengden funn i masteroppgaven, og kravet ProjMAN har satt til maksimalt antall sider, var det nødvendig å fokusere på nøkkelfunnene som kom frem gjennom datainnsamlingen. Kapitelene er forkortet og fokusert, og artikkelen kan betraktes som en komprimert versjon av masteroppgaven. «Mindre» funn ble ikke inkludert, noe som kan bidra til at artikkelen kan fremstå som mindre omfattende enn masteroppgaven.

I skrivende stund gjennomgår artikkelen vurdering hos ProjMAN, der tilbakemeldingen av vurdering er satt til 19. juni 2017. Konferansen avholdes 8-10 November 2017.

2.2 Litteraturstudie

2.2.1 Metodevalg

Formålet med å gjennomføre litteraturstudie er å skape det teoretiske grunnlaget og beskrive konteksten for oppgaven. Litteraturstudien danner kunnskapsgrunnlag basert på tidligere forskning, og skal klarlegge sammenhengen mellom problemet eller emnet ved hjelp av tidligere arbeid. Samtidig legger litteraturstudien grunnlaget for diskusjonen (Blumberg, et al., 2014). Arksey og O'Malley (2005) presenterer fem steg for gjennomføring av litteraturstudie ved: å identifisere forskningsspørsmålene, identifisere relevante studier, studie utvalg/utvelgelse, kartlegge dataene og til slutt samle/sortere, oppsummere og rapportere resultatene (Arksey & O'Malley, 2005).

Fremgangsmåten for å gjennomføre søkeprosess for bibliografi og innhenting av data i litteratursøk beskrives av Blumberg et al. (2014):

1. Velge database som er hensiktsmessig til valgt tema
2. Utarbeide et søkespørsmål eller søkeord.
 - a. Vurdere og evaluere søkeresultatene
 - b. Modifisere søkespørsmålet (søkeord) dersom dette er nødvendig
3. Lagre de verdifulle resultatene av søket
4. Innhente artikler som ikke er tilgjengelig i databasen
5. Supplere resultatene med informasjon fra kilder på internett.

(Blumberg, et al., 2014).

2.2.2 Fremgangsmåte

Litteraturstudien tok i utgangspunktet for seg litteratur knyttet til seriøsitetsbegrepet, og kontrollsystemer i bygg- og anleggsbransjen. Litteratursøket gjennom Universitetsbibliotekets søketjeneste Oria ga imidlertid begrenset med relevant publikasjoner. Ettersom søket ikke ga forventet resultat ble søket utvidet til å finne litteratur som hadde en viss relevans til problemstillingen og temaet. Forskjellige publikasjoner, masteroppgaver, referanser til masteroppgavene og videre referansene til referansene, ble gått gjennom. Det ble også foretatt et utvidet søk i Google Scholar benyttet for å finne litteratur som hadde en viss relevans til temaet.

Begrensningene i litteratursøket medførte at en måtte bygge opp forståelsen gjennom rapporter fra ulike offentlige instanser. Enkelte av rapportene ble funnet på et tidlig stadium, der andre ble

oversendt fra intervjuobjektene eller foreslått etter gjennomført intervju. Fremgangsmåten av litteraturstudien fulgte bestemmelsene til Arksey og O'Malley (2007) og videre en nærmere gjennomgang av valgte publikasjonene basert på bestemmelsene av Blumberg (Arksey & O'Malley, 2005) (Blumberg, et al., 2014). Etterhvert som prosjektets tema og forskningsspørsmål utviklet og innsnevret seg, ble annen informasjon fra kilder på internett innhentet for å supplere.

2.2.3 Reliabilitet og validitet

I litteraturstudiet er det viktig at litteraturen som innhentes er pålitelig og relevant. Det er utslagsgivende at kilden ikke gir en fordreid fremstilling av temaet, samtidig som kilden er relevant i dag.

Reliabilitet er assosiert med etterprøvnbarhet til forskningen, og påliteligheten til målingene. Litteratursøket ble utført med tanke på egne forskningsspørsmål og tema, som ga få resultater i Universitetsbibliotekets søketjeneste Oria. Søket ble derfor etter hvert utvidet. Oppgaven baserer seg i stor grad på rapporter som er utarbeidet fra offentlige instanser, eksempelvis BNL (Byggenæringens Landsforening), DIFI (Direktoratet for forvaltning og IKT), og Kripos, eller rapporter utgitt av FAFO. Dette gjør det utfordrende å fastslå kildens reliabilitet dersom en baserer dette på antall siteringer. Det må påpekes at troverdigheten til kilden ikke nødvendigvis øker selv om litteraturen har mange siteringer. Publikasjoner kan inneholde feil og likevel bli sitert (Engebø, 2016). Rapportene er utarbeidet av fagpersoner som antageligvis har god kjennskap til byggebransjen og problematikken. Det kan dog være en usikkerhet rundt om kilden gir en skjev fremstilling av tema ettersom egeninteresse av resultatet kan være tilstede.

Litteraturens validitet assosieres med kildens gyldighet eller relevans for problemstillingen. Ettersom litteratursøket ga begrenset resultater og søket ble videre utvidet, medfører dette at en del av litteraturen befant seg i ytterkanten av problemstillingen. I dette ligger det at mye av litteraturen i stor grad fokuserer på privatmarkedet, bemanningsbransjen eller har overordnet perspektiv av hele byggebransjen. Publikasjoner og tidsskrifter tar i større grad for seg andre usikkerhetsmomenter, herunder økonomi-, tids- og kvalitetsaspektet samt ansvars- og risikoforhold i bygg- og anleggsprosjekter. Litteraturens validitet vil derfor kunne beskrives som diskutabel, med utgangspunkt i begrenset funn av artikler som fokuserer på kontrollsystemer for å forhindre useriøse underentreprenør.

2.2.4 Styrker og svakheter

Gjennomføringen av litteraturstudien bestod av en metodisk fremgangsmåte med en bevisst søkestrategi. Litteraturen ble deretter evaluert på grunnlag av pålitelighet, relevans og objektivitet. Litteraturstudien fokuserer i stor grad på rapporter utgitt av offentlige instanser. Dette som en konsekvens av begrenset publiserte kilder som omhandler temaet.

En svakhet ved litteraturstudien var den begrensede mengden litteratur som omhandler kontrollsystemer og useriøse aktører i byggebransjen. Dette kan medføre at valgt litteratur ikke gir et nøyaktig bilde av situasjonen ettersom litteraturen kan fremstille et ensidig bilde.

En «styrke» ved at det finnes begrenset relevant publikasjoner er at dette kan bidra til mindre påvirkninger og føringer, og større handlingsrom for oppgaven. Samtidig kan dette indikere at en studie som omhandler temaet er ettertraktet.

2.2.5 Feilkilder

En betydelig feilkilde gjennom litteraturstudie er valg av litteratur. Det viktigste er å finne litteratur som oppfyller kravene til pålitelig informasjon. Litteratursøket kan ha feilet i å finne relevant litteratur på grunn av mangelfull bruk av søkeord, fraser eller databaser.

Studien omfatter seriøsitet i den norske bygg- og anleggsbransjen. Seriøsitetsbegrepet er av «norsk» opprinnelse og det er vanskelig å finne tilsvarende begrep på engelsk. Dette kan ha hatt stor betydning for det begrensede antall publikasjoner. «Crime», kriminalitet samsvarer ikke nøyaktig til tema. Denne utfordringen kan derfor ha medført at engelskskrevne artikler som benytter seg av annen terminologi, ikke har blitt funnet.

Oppgaven baserer seg i stor grad på rapporter fra offentlige instanser, eksempelvis BNL og DIFI, primærkilder samt FAFO. Disse rapportene er utgitt og distribuert gjennom egne distribusjonskanaler og ikke nødvendigvis kvalitetssikret på samme måte som fagfellesvurdert publikasjoner. Samtidig vil det være naturlig å anta at rapportene innehar en viss kvalitet ettersom de er utarbeidet av fagpersoner.

2.2.6 Begrensninger

Det finnes et stort antall forskningslitteratur, artikler og rapporter som potensielt kan benyttes. Det er derfor naturlig at litteraturstudien må begrenses. Oppgaven benytter i hovedsak rapporter som omhandler fenomenet på et generelt nivå. Det vil si at rapportene som tar for seg situasjonen i byggebransjen, og omtaler kontrollsystemer (barrierer, tiltak og lovverk) både for det private- og profesjonelle markedet er prioritert. Litteratur og publikasjoner rettet mot anlegg- og renholdsbransjen er nedprioritert.

2.3 Case studie

2.3.1 Valg av metode

For å ha mulighet til å avgrense kvalitativ studie er bruk av case svært utbredt. Casestudier skal ikke være generaliserbare eller representative ettersom resultatene fra studien alltid er tids- og stedavhengige og begrenset av tid og aktivitet (Tjora, 2017) (Creswell, 2009). Studien begrenses ved en allerede eksisterende grense for hva og hvem undersøkelsen inkluderer og ekskluderer. I casestudier undersøkes et studieobjekt eller et fåtall utvalgt studieobjekter basert på flere ulike datakilder (Olsson, 2011). Tjora (2017) påpeker at det er to grupper strategier for avgrensning: enten ved å bruke en eller flere caser. Fremgangsmåten er å plukke ut deltakere ut fra spesielle kriterier, beskrevet som kriterieutvalg. Hovedregelen er å bruke casestudier for å generere kunnskap om selve casen, og kriterieutvalg for å studere noe (erfaringer, opplevelser etc.) som er knyttet til deltakeren (Tjora, 2017). I casestudier kan alle former for kvantitativ og kvalitativ datagenerering benyttes. Eksempelvis intervjuer, dokumentstudier, observasjoner og/eller en kombinasjon av flere.

Mehmetoglu (2004) definerer en casestudie som: «En metode som studerer sosiale fenomener gjennom grundig analyse av en case. Casen kan være en person, en gruppe, en episode, en prosess, en kommune, et samfunn, eller en hvilken som helst enhet av sosialt liv.» (Mehmetoglu, 2004).

2.3.2 Fremgangsmåte

Våren 2016 hadde undertegnede samtale med Ola Lædre for å høre om muligheten til å knytte fordypningsoppgave opp mot masteroppgave. På daværende tidspunkt var oppgaven inspirert av gjesteforelesningen til Rune Sjøfting om *Kriminalitet i byggebransjen*. Det var videre ønskelig å knytte foreløpig tema og problemstilling opp mot en relevant bedrift og utarbeide oppgavene i samarbeid med bedriften.

I midten av juni forhørte undertegnede seg om muligheten til å utarbeide masteroppgaven i samarbeid med Betonmast. Dette på grunnlag av tilknyttingen til bedriften i form av sommerjobb ved Betonmast Bergen på prosjektet Scandic Flesland Airport. I løpet av sommer 2016 ga Betonmast grønt lys og sa at de var interessert i å samarbeide og tilrettelegge for gjennomføringen. Videre ble Bård Andre Schau og Peter Kvisgaard i Betonmast i Oslo kontaktet og første oppstartsmøte ble avholdt i Oslo tirsdag 1. oktober. Prosjektets rammer og vinkling ble diskutert. Under møtet ble og intervju og tilgang til interne styringsdokumentene drøftet samt det ble og opprettet kontakt med Carsten Krøger fra StartBANK.

Etter møte ble det utarbeidet en problemstilling i form av forskningsspørsmål, samarbeidsavtale og en mer «spesifikk» beskrivelse av hva Betonmast skulle stille med gjennom oppgavene.

På forespørsel fra Betonmast ble samarbeidsavtalen og forskningsspørsmålene revidert og det ble

avholdt møte i Trondheim 11. november for ytterligere avklaring rundt oppgaven. I etterkant av møtet ble prosjektet vinklet til å omfatte kontrollsystem for å sikre seriøse aktører i bransjen. De reviderte forskningsspørsmålene samt samarbeidsavtale ble signert og sendt tilbake den 1. desember.

Betonmast er en av Norges største entreprenører og har innen bygg og anlegg de siste årene opplevd en betydelig vekst både med tanke på omsetning og resultat. Det var derfor formålstjenlig å prøve å knytte valgt tema opp mot en etablert entreprenør for å oppnå en god forståelse for emnet.

2.3.3 Styrker og svakheter

En fordel ved casestudier er at det tillater forskeren å gå i dybden på en enhet, og kan dermed komme til detaljerte og inngående beskrivelser av et fenomen.

Det finnes imidlertid flere svakheter ved casestudier. En svakhet at forskeren kan danne tilknytting (bias) til eksempelvis emnet eller hvordan dataene tolkes. Forskeren kan bli for nært intervjuobjektet eller casen, noe som medfører at forskeren mister sitt perspektiv. Datainnhenting og analysen av innsamlet data vil være preget av forskerens egne oppfattelser, kunnskaper og erfaringer. Dette fører til at resultatene ikke vil være objektiv eller generaliserbare for å gjelde hele utvalget. Det vil derfor være knyttet store feilkilder til slike studier som gir resultatene lavere reliabilitet og validitet.

2.4 Dokumentstudium

2.4.1 Valg av metode

Dokumenter benyttes ofte som datamateriale i forskningsarbeid. Disse kan brukes som bakgrunnsdata (sekundær- eller tilleggsdata), som tillegg til intervjuer og observasjoner.

Dokumentene kan være generelle, case-spesifikke, forskningsdokumenter eller fra andre medier (aviser, nettsted). Hovedpoenget er at dokumentene er utarbeidet med tanke på spesifikke leser, og gir informasjon om et saksforhold nedtegnet på et spesielt sted og tidspunkt (Tjora, 2017).

2.4.2 Fremgangsmåte

I forbindelse med oppstartsamtalene med Betonmast kom det frem at de benytter seg av leverandørregisteret StartBANK. Achilles StartBANK ble i ettertid kontaktet og det ble opprettet en demo-bruker hvor undertegnede kunne undersøke hvilken informasjon og dokumentasjon som finnes i systemet. Dataene i systemet anses som sensitive og kan ikke gjengis i denne rapportssammenhengen. Gjennom intervjuene og samtalene med Betonmast, fikk undertegnede et ytterligere innblikk i styringssystemet, sjekklister og kontrakter.

2.4.3 Reliabilitet og validitet

Weber (1990) nevner tre typer reliabilitet som er relevant for dokumentstudier: Stabilitet, reproduserbarhet og nøyaktig. Stabilitet refererer til i hvilken grad resultatet av klassifiseringsinnholdet er konstant over tid. Reproduserbarhet refererer til i hvilken grad klassifiseringsinnholdet gir de samme resultatene når den samme teksten er «kodet av mer enn en koder». Nøyaktighet viser i hvilken grad klassifisering av tekst tilsvarer en standard eller norm. Det er den sterkeste formen for pålitelighet (Weber, 1990).

Validitet er assosiert med dataenes relevans og gyldighet. Dokumentene vil gjerne inneha høy reliabilitet men mindre validitet. Dette på grunn av at dokumenter grundig beskriver data og informasjon, men at denne ofte ligger i utkanten av problemstillingen.

2.4.4 Styrker og svakheter

En av fordelene ved å gjennomføre dokumentstudium er at forskeren kan få tilgang til informasjon som ellers ville vært utilgjengelig. Dokumenter gir også bred dekning, herunder at de eksempelvis dekker et lengre tidsspenn, mange hendelser og mange settinger (Yin, 1994). Dette gjør at man kan få en bedre forståelse av et fenomen og bedre beskrive dette. Videre er mange dokumenter av god kvalitet, og detaljert. Bowen (2009) påpeker at fordelene dokumentstudier gir gjennom økt effektiviteten overskrider begrensningene (Bowen, 2009).

En svakhet ved dokumentstudier er at det er tidskrevende og kan være for detaljert. I dette ligger det at dokumentene er utarbeidet for andre formål enn til forskning. Et annet moment er partisk (bias) selektivitet og ufullstendig innsamling av dokumenter (Yin, 1994). Dette medfører at resultatene kan bli oppfattet som for subjektive.

2.5 Kvalitative intervjuer

2.5.1 Valg av metode

Formålet med å gjennomføre kvalitative intervjuer som metode, er muligheten til å samle inn data som gjør det mulig å forstå et fenomen. I kvantitativ datainnsamling må spørsmålene være fullstendig utformet og «lukket» med faste svaralternativ. Til forskjell kan en i kvalitative intervjuer stille åpne spørsmål som gir intervjuobjektet mulighet til å gå i dybden der de føler for det. Intervjuene er da preget av fleksibilitet uten faste svaralternativer (Dalland, 2007).

For å ha mulighet til å skape ny kunnskap benyttes datainnsamling i form av kvalitative intervjuer som metode. Det finnes ulike intervjuformer innenfor kvalitativ forskning, blant annet fokusgrupper,

fokuserte intervjuer eller semi-strukturerte intervjuer (dybdeintervjuer). Uavhengig av hvilken intervjuform som benyttes er det hensiktsmessig å benytte en intervjuguide for å strukturere intervjuene eller fokusgruppene (Dalland, 2007). I fokusgrupper inviteres flere deltakere til å diskutere ett eller flere temaer i fellesskap, hvor forskeren er ordstyrer (Tjora, 2017). Lengden på fokuserte intervjuer varierer fra et par minutter til en halvtime, og temaet er betydelig avgrenset. I semi-strukturerte intervjuer benyttes spørsmål som gir intervjuobjektet mulighet til å utdype punkter eller avvike fra strukturen på intervjuguiden. Hensikten med intervjuet er å skape en relativ fri samtale som omhandler noen spesifikke temaer, men samtidig få intervjuobjektet til å reflektere over egne meninger og erfaringer knyttet til temaet (Tjora, 2017). Spørsmålene følger av svarene intervjuobjektet gir og utvikles i samtalen. Intervjuguiden inneholder temaene men er ikke bundet til en bestemt rekkefølge (Dalland, 2007).

2.5.2 Fremgangsmåte

Tatt bakgrunnen og forskningsspørsmålene i betraktning var det mest hensiktsmessig å velge semi-strukturert intervjuform, der spørsmålene var forhåndsbestemt men intervjuobjektet hadde mulighet til å avvike fra spørsmålene. Intervjupersonen hadde da mulighet til å opp temaer eller momenter som ikke nødvendigvis var inkludert i intervjuguiden, men som intervjuobjektet synes var viktig, og kunne dermed vise seg relevant for undersøkelsen.

Gjennom fordypningsprosjektet som ble utført høsten 2016 ble det utarbeidet to intervjuguides. Formålet var at en skulle brukes spesifikt i intervjuene med ansatte fra Betonmast, og den andre for eksterne intervjuobjekt. På nyåret 2017 ble det utarbeidet en felles intervjuguide som skulle benyttes likt i alle intervjuene. Denne hentet enkelte spørsmål fra de to foregående intervjuguidene og var inspirert av strukturen til BNL's *Veileder for valg av seriøse aktører* (Byggenæringens Landsforening, 2016). Veilederen hadde følgende inndeling: bedriftssjekk, avklaringsmøte, kontraktsinngåelse, oppstartsmøte og gjennomføringsfase. På denne måten kunne man skissere en tidslinje etter fasene norske byggeprosjekt går gjennom, og dermed fremstille referansepunkter til de ulike kontrollsystemene. Intervjuguiden ble delt inn i følgende faser: Kontraheringsfase, kontraktsbestemmelser, gjennomføringsfase og etter ferdige arbeider der de tre forskningsspørsmålene ble lagt inn under hver fase.

Intervjuguiden ble videre gjennomgått av Atle Engebø og Ola Lædre, samt Betonmast ved Peter Kvisgaard for innspill og ytterligere ekstra spørsmål som var ønskelig å inkludere.

Til sammen ble ti personer intervjuet, som inkluderte prosjektledere, HMS-ingeniør, innkjøps-ansvarlig, prosjektingeniør/anlegg, offentlige myndigheter [PHS], Seksjonsleder [Achilles StartBANK], Bransjeorganisasjon [EBA], Prosjektleder [Uro-patruljen] og Regional verneombud. Utvelgelsen av

intervjuobjektene innad i Betonmast ble basert på vertikal analyse, slik at alle stillinger gjennom hierarkiet ble representert.

Ni av intervjuene ble gjennomført på intervjuobjektens arbeidssted mens ett ble gjennomført over telefon. Intervjuene varte i ca. en time. I forkant av intervjuene ble intervjuobjektet spurt om godkjenning til å benytte lydopptak og om de ville være anonyme. Innledningsvis ble intervjuobjektene forklart prosedyren, bakgrunnen for oppgaven, forskningsspørsmålene samt strukturen på intervjuguiden. Intervjuene ble deretter transkribert og ettersendt for godkjenning. I tilfellene der intervjuobjektene uttalte seg på tvers av fasene ble det forsøkt å tilpasse strukturen på intervjuet slik at uttalelsen ble skrevet etter poengene de fremmet.

2.5.3 Reliabilitet og Validitet

Reliabilitet er assosiert med etterprøvbarhet til forskningen, og påliteligheten til målingene. Ved semi-strukturerte intervjuer er det ikke sikkert at dataene vil gjentas dersom disse hadde blitt etterprøvd. Et viktig punkt er at mindre struktur på intervjuet fører til lavere reliabilitet (Engebø, 2016). Intervjuguiden ble derfor strukturert etter de ulike fasene byggeprosjekt gjennomgår, for å sikre hensiktsmessig og reliabel data. Et annet punkt som kan påvirke reliabiliteten er kommunikasjonsprosessen. Har intervjuobjektet forstått spørsmålet og har svaret blitt tolket riktig? Har noe av innholdet endret seg gjennom transkriberingsprosessen?

Validitet assosieres med kildens gyldighet eller relevans for problemstillingen. I kvalitative intervjuer er det intervjuobjektens egne fremstillinger, meninger og betraktninger som er i fokus. Det er derfor viktig at utformingen av spørsmålene er grundig gjennomtenkt, og at personene som intervjues har kunnskap som er relevant for emnet.

2.5.4 Styrker og svakheter

En styrke ved å gjennomføre semi-strukturert intervjuer er at intervjuobjektet ikke tvinges til å tenke eller svare på en spesifikk måte. Intervjuobjektet står fritt til å svare slik man ønsker og trenger ikke ta hensyn til hvordan spørsmålet blir stilt. Dette kan medføre at man får en bedre forståelse av problemet og nyansere problemstillingen, enn hva man ville fått om man benyttet kvantitativ datainnsamlingsmetode.

En av de største utfordringene ved semi-strukturerte intervjuer er tidsbruken som medgår til struktureringen av dataene. Intervjuene ble gjennomført i Oslo, Bergen og Trondheim, og transkriberingsprosessen og analysen var meget tidkrevende. Et annet moment som går tapt fra intervjuet til transkribering er tapet av visuelle ledetråder. Dette beskrives som informasjonen om stemningen i løpet av intervjuet (Tjora, 2017).

2.5.5 Feilkilder

En naturlig feilkilde som foreligger gjennom intervjuene er kommunikasjonsprosessen. Har intervjuobjektet oppfattet spørsmålet riktig og har intervjueren forstått svaret riktig. I tillegg kan noe av meningsinnholdet bli endret gjennom transkriberingsprosessen. Disse faktorene kan føre til redusert pålitelighet.

2.5.6 Begrensninger

Datainnsamling gjennom intervju har vært en tidkrevende prosess. Det var planlagt intervju med Arbeidstilsynet for å undersøke nærmere deres gjennomføring av tilsyn. Dette kunne bidratt til et klarere bilde om temaet, men ble ikke gjennomført grunnet manglende tilbakemelding.

3. Teoretisk rammeverk

3.1 Omfanget av useriøse virksomheter i byggebransjen

Bygg- og anleggsbransjen er en uensartet bransje. Det foreligger stor variasjon i prosjekters størrelse og art. Bransjen spenner over mange fagfelt der virksomheters størrelse, driftsform og organisering varierer. I tillegg har bransjen omfattende regelverk på flere områder å forholde seg til. Dette fører til utfordringer både for offentlige myndigheter og bransjen i å arbeide for å etterleve regelverket.

Allerede i 2003 påpekte (Seriositet i byggenæringen 2003) at byggebransjen er preget av useriøse aktører som svekket omdømmet. Rapporten beskriver de useriøse aktørene som aktører som unnlater å betale skatter og avgifter, bidrar ikke til fellesskapet, benytter ulovlig arbeidskraft eller på andre måter bryter arbeidsmiljøloven. De useriøse aktørene arbeider systematisk basert på økonomisk kriminalitet og forekommer i det nedre sjiktet i kontraktshierarkiet (Slettebøe, et al., 2003).

Gjennom Fellesforbundets rapport om *Seriositetskrav i offentlige anskaffelser*, uttrykker de bekymring for det seriøse arbeidslivet. Her går det frem at det offentlige ikke har deltatt i tilstrekkelig grad for å fremme et seriøst arbeidsliv. Forbundet påpeker at enkelte kommuner, statlige etater og fylkeskommuner har fastsatt gode rutiner og stiller krav til kvalitet og seriositet. Imidlertid vinner useriøse virksomheter altfor ofte oppdrag for det offentlige og en for stor andel offentlige er passive. Det kommer ytterligere frem at stadig flere hevder at anbudssystemet og prispress har negativ effekt på seriositeten i arbeidslivet. Tillitsvalgte bemerker også at innslag av useriositet og sosial dumping på arbeidsplasser på oppdrag for det offentlige. Rapporten uttrykker ytterligere at de useriøse aktørene ikke har lærlinger. Konsekvensen av useriøse aktører i bransjen er dårlige leveranser og omdømme, samt en nedadgående spiral som påvirker hele bransjen negativt (Fellesforbundet, 2016).

Våren 2017 gjennomførte A-krimsentrene i Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Ålesund og Trøndelag storstilt tilsyn mot privatmarkedet i byggebransjen. A-krimsentrene er et samarbeid mellom Arbeidstilsynet, politiet, skatteetaten, Nav, tollvesenet og kemneren. 328 kontrollører utførte tilsyn mot 480 arbeidsplasser hvor over 1.000 arbeidere ble sjekket. Resultatet av aksjonen var at mange manglet papirer på HMS og arbeidstillatelser, 520 arbeidet ulovlig, 70 personer ble bortvist fra arbeidsstedet, 50 arbeidsplasser ble stengt umiddelbart og seks personer pågrepet (Bygg.no, 2017).

«Det viser seg at det er mange som ikke bruker seriøse aktører, mange unndrar seg skatt, det er mye trygdesvindler og mange er her på ulovlig grunnlag.»

- Arbeidsminister Anniken Hauglie.

3.2 Begreper og definisjoner

3.2.1 Seriøsitetsbegrepet

Gjennom flere rapporter og publiseringer er det forsøkt å definere og konkretisere seriøsitetsbegrepene innen bygg- og anleggsbransjen. Nedenfor følger noen av beskrivelsene som er utarbeidet for å definere useriøse og seriøse aktører.

Byggenæringens Landsforening (BNL) har utarbeidet en definisjon på en seriøs aktør som: «Kontraktshjelper som følger krav om registrering, skatte- og avgiftsforhold, krav og regler som gjelder for HMS-arbeid og som arbeider seriøst og målrettet med kvalitets- og miljøarbeid» (Dølvik, et al., 2005).

Videre defineres et seriøst arbeidsliv av Fellesforbundet ved at det er: «Godt organisert med tariffavtaler som regulerer lønns- og arbeidsvilkår, som ikke ødelegger helsa, som fremmer produktivitet og som er fritt for skattesnusk og andre omgåelser av lov- og regelverk» (Dølvik, et al., 2005).

I samme rapport defineres useriøse aktører som: «Bedrifter og arbeidsgivere som regelmessig og systematisk opererer på kanten av loven, bryter loven og bryter det som regnes som god forretningskikk» (Dølvik, et al., 2005). Eksempler som dras frem er bedrifter som unnlater å betale skatt og avgift eller som har uregistrerte arbeidstakere.

3.2.2 Arbeidsmarkedskriminalitet

I flere tilfeller blir arbeidsmarkedskriminalitet eller arbeidslivskriminalitet omtalt i sammenheng med useriøse aktører. Nedenfor følger noen av beskrivelsene som er utarbeidet.

I Kripos sin nåsituasjonsbeskrivelse av *Kriminalitet i byggebransjen* i 2014, utarbeidet en tverretattlig arbeidsgruppe definisjon av arbeidsmarkedskriminalitet:

«Arbeidsmarkedskriminalitet er brudd på norsk lover om lønns- og arbeidsforhold, trygde-, skatte- og avgiftskriminalitet eller organisert kriminalitet som minimaliserer produksjonskostnadene for varer og tjenester i Norge, og dermed undergraver norske samfunnsstrukturer og virker konkurransevridende» (KRIPOS, 2014).

Økokrim, gjennom Miljøkrim hadde følgende definisjon på Arbeidsmarkedskriminalitet:

«Arbeidsmarkedskriminalitet er en sekkebetegnelse for blant annet tvangsarbeid, sosial dumping, svart omsetning, svart arbeid, fiktiv fakturering, hvitvasking av kriminelt utbytte, kamuflering av straffbare handlinger, bruk av ulovlig arbeidskraft m.m.» (Topnes & Sherling, 2015).

Videre hadde Økokrim følgende definisjon på arbeidsmiljøkriminalitet: «Arbeidsmiljøkriminalitet blir brukt som betegnelse på de mer alvorlige overtredelsene av arbeidsmiljøloven og tilhørende forskrifter ... Arbeidsmiljøkriminalitet er brudd på lover, og forskrifter som beskytter arbeidsmiljøet. Det skjer når pålagte sikkerhetstiltak brytes som følge av uaktsomhet eller uforstand, men også ved at sikkerhet blir valgt bort av økonomiske årsaker» (Økokrim, 2016).

Delrapporten «Seriositet i byggenæringen» kartla erfaringer i byggebransjen i Oslo ved Oslo fylkesskattekontor hvor det ble utarbeidet en fremstilling av et system for bruk av «svart/fiktivt arbeid». Systemmodellen bestod av fire nivåer og definerte de forskjellige aktørene i modellen som enten hovedentreprenør, svarte eller grå virksomheter.

På nivå 1 i systemet ble en stor entreprenørvirksomhet plassert som antatt lojal virksomhet, som igjen kjøper tjenester fra underentreprenører eller leverandører.

«Svarte virksomheter» ble plassert på nivå 2 og 3 i systemet og ble definert som en virksomhet som er registrert i avgiftsmanntall og Enhetsregisteret, «men leverer sjelden selvangivelser, omsetningsoppgaver eller lønns- og trekkoppgaver på ansatte» (Slettebøe, et al., 2003). Rapporten understreker at «svarte virksomheter» finnes i alle ledd, inkludert blant hovedentreprenørene. Flere av virksomhetene som opprinnelig ble antatt som en «svart virksomhet», ble opprettet for å dekke oppdragsgivers utbetaling av «svarte lønninger».

«Grå virksomheter» ble plassert på nivå 2 i systemet som en aktør som fremstod som lojal. Det formelle regnskapet synes å være ordentlig der regnskap føres, skatter og avgifter betales og selvangivelser leveres. Forskjellen mellom de «grå» og «svarte» virksomhetene var at de grå virksomhetene ikke hadde svart omsetning. Betalingen til UE skjedde imidlertid via factoringselskap eller i kontant.

3.2.3 Etisk og uetisk

Et annet moment som kan knyttes til seriositeten i byggebransjen er etisk kontra uetisk oppførsel.

Ethical behaviour in the design phase of AEC projects finner at majoriteten av de store norske AEC (Arkitekt, Engineer, Construction) har utarbeidet etiske retningslinjer for bedriftens ansatte.

Retningslinjene skiller det som er lovlig og ulovlig, men ikke alle er klare på forskjellen mellom etisk og uetisk oppførsel. Artikkelen konkluderer med at aktørene må sørge for å ha etisk rammeverk som omhandler forskjellen mellom etisk og uetisk oppførsel, ettersom minimumskravene i lovtekst ikke alltid er tilstrekkelig (Lohne, et al., 2017).

3.2.4 Kontrollsystem

I denne oppgaven defineres kontrollsystem som: Barrierer, tiltak, bestemmelser eller systemer som implementeres for å forhindre useriøse aktører og leverandører og som skal ivareta lov- og forskriftsbestemmelser. Herunder eksisterer det lovpålagte og valgfrie kontrollsystem. Lovpålagte er de kontrollsystem som stilles likt til alle aktører på et «nivå», byggherrer, entreprenør/-leverandørfirmaer i gjennomføring og utførelse av bygg- og anleggskontrakter.

Valgfrie kontrollsystem kan beskrives som tilleggfunksjoner av tiltak som per dags dato ikke er lovpålagt og ligger «utenfor loven», men har som funksjon å forhindre useriøse aktører og fremme like konkurransevilkår blant de seriøse aktørene.

3.3 Lovverk og forskrifter

Kontrollsystemene er utarbeidet for å ivareta lov- og forskriftsbestemmelser. Under følger liste med relevante forskrifter, hvor enkelte blir ytterligere beskrevet. Samlet vurdering av satsingene mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet (Rapport 54 - 2016) lister opp «Tiltak som innfører lover, forskrifter og ordninger for å forhindre uakseptable vilkår i arbeidsmarkedet», med tilhørende utredninger (Bjørnstad, et al., 2016). Disse er markert med *(kryss) i listen under.

- Byggherreforskrift
- Internkontrollforskrift
- Forskrift om informasjons- og påseplikt og innsynsrett*
- Lov om allmenngjøring av tariffavtaler*
- Oppdragsgivers solidaransvar for lønn*
- Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter*
- Likebehandlingsreglene for midlertidige ansatte*

Under følger en kort beskrivelse av noen av de relevante forskriftene som kan knyttes opp med resultat og diskusjon.

3.3.1 Byggherreforskrift

Byggherreforskriften, eller Forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser, formulerer de forpliktelsene som byggherren har gjennom hele bygge- eller anleggsprosessen, som skal sørge for at sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt.

Byggherreforskriftens formål beskrives i Kapittel 1. innledende bestemmelsene ved: «Forskriftens formål er å verne arbeidstakerne mot farer ved at det tas hensyn til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser i forbindelse med planlegging, prosjektering og utførelse av bygge-

eller anleggsarbeider» (Arbeids- og sosialdepartementet, 2009). Forskriftens virkeområde gjelder for alle byggeplasser der det utføres skiftende eller midlertidig bygge- eller anleggsarbeid.

Jf. §11. skal byggherren stille krav om at virksomhetene driver systematisk helse-, miljø og sikkerhetsarbeid (Internkontrollforskriften)

Jf. § 15. skal det føres oversiktsliste over alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplasser.

Oversiktslisten skal kontrolleres daglig og inneholde påfølgende informasjon:

- a) Navn og adresse på bygge- og anleggsplassen
- b) Navn på byggherren
- c) Navn på arbeidsgivere eller enmannsbedrifter eller for innleide arbeidstakere navnet på innleievirksomheten
- d) Organisasjonsnummer for registreringspliktige virksomheter
- e) Navn og fødselsdato på alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen
(Arbeids- og sosialdepartementet, 2009)

Oversiktslistene skal være tilgjengelige og på oppfordring vises til arbeidsgiver, verneombudet eller Arbeidstilsynet. I tillegg skal disse oppbevares seks måneder etter at arbeidene er avsluttet.

Endring som skulle gjelde fra 01.07.2016. § 15. Første ledd «Oversiktslisten skal *føres elektronisk*, kontrolleres daglig og inneholde følgende opplysninger» (Pressemelding, 2016). Videre skulle § 15. e) endres til «navn og *fødselsnummer eller D-nummer på alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen. Fødselsnumre og D-numre kan erstattes med unike koder. Det skal i så fall utarbeides en oversikt over benyttede koder med tilhørende fødselsnummer eller D-nummer. Kodeoversikten anses som en del av oversiktslisten*» (Pressemelding, 2016).

Endringen i byggherreforskriften ble i etterkant besluttet utsatt «grunnet næringsens behov for ytterligere tid til å forberede seg i tråd med de nye forskriftskravene, har departementet i dag oversendt endringsforskrift til Lovdata, hvor ikrafttredelse av endringene i byggherreforskriften med elektroniske oversiktslister med fødselsnummer utsattes» (Kunøye, 2016).

5. mai 2017 informerte regjeringen om endring i forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser. Endringene skal tre i kraft 1. juli 2017 og anfører «Oversiktslisten skal *føres elektronisk*, kontrolleres daglig og inneholde følgende opplysninger». Videre § 15. «e) navn, fødselsdato og *HMS-kortnummer* på alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen» (Arbeids- og sosialdepartementet, 2017)

3.3.2 Internkontrollforskrift

Internkontrollforskriften skal fremme et forbedringsarbeid i virksomhetene ved krav om systematisk gjennomføring av tiltak. Herunder foreligger: Arbeidsmiljø og sikkerhet, Forebygging av helseskade eller miljøforstyrrelser fra produkter eller forbrukertjenester, samt vern av det ytre miljø mot forurensing og en bedre behandling av avfall (Arbeids- og sosialdepartementet, 1996).

3.3.3 Forskrift om informasjons- og påseplikt og innsynsrett

Forskriftens formål er å bidra til å sikre etterlevelse av lønns- og arbeidsvilkår som følger av forskrifter om allmenngjøring av tariffavtaler (allmenngjøringsforskrifter), jf. Allmenngjøringsloven § 3 (Arbeids- og sosialdepartementet, 2008).

Informasjonsplikten innebærer at aktører (byggherre, hoved-/totalentreprenør, underleverandør) som setter bort arbeid eller leier inn arbeidskraft, enten fra inn- eller utland, skal informere om at arbeidstakerne skal minst ha lønns- og arbeidsvilkår som følger av allmenngjøringsforskriften. Påseplikten innebærer at lønns- og arbeidsvilkår tilfredsstiller kravene i allmenngjøringsforskriftene nedover gjennom kontraktskjedene. Hovedleverandør til byggherre er ansvarlig for å iverksette systemer og rutiner for å påse dette blir opprettholdt. Innsynsrett innebærer at tillitsvalgte hos hovedleverandør skriftlig kan kreve innsyn i lønns- og arbeidsvilkår hos underleverandører som er omfattet av allmenngjøringsforskrifter (Byggenæringens Landsforening, 2015).

3.3.4 Lov om allmenngjøring av tariffavtaler

Lovens formål er å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet (Arbeids- og sosialdepartementet, 1994).

3.4 Krav og bestemmelser

Herunder følger krav og bestemmelser som har blitt foreslått og implementert i bygg- og anleggsbransjen samt utviklingen.

3.4.1 Seriøsitetsprosjektet

Seriøsitetsprosjektet ble opprettet i 2002 og ble etterhvert evaluert og etablert som et fast forum i 2007. Bakgrunnen for seriøsitetsprosjektet var at en i 2002 så at byggebransjen hadde problemer med kriminalitet, i form av skatteunndragelser og for lite betaling av lønn. Videre ble det avdekket vesentlige utfordringer knyttet til holdninger og kunnskap hos aktørene i bransjen og at entreprenøren manglet kontroll i egne kontraktskjeder (Dølvik, et al., 2005). Seriøsitetsforum består av Byggenæringens Landsforening (BNL), Fellesforbundet, Arbeidstilsynet, Skatteetaten, Politiet,

Utlendingsdirektoratet, Norsk Arbeidsmandsforbund, NAV, Toll- og avgiftsdirektoratet, Forbrukerrådet, MEF, Statens Vegvesen, Statsbygg og Skanska og ledes av BNL. Forumet har blant annet utviklet ID-kort for bygge- og anleggsbransjen og StartBANK (Byggenæringens Landsforening, 2014).

3.4.2 Veileder for valg av seriøse bedrifter

For å oppnå målsettingen om å hindre at bedrifter velger useriøse aktører har BNL utarbeidet veileder for valg av seriøse bedrifter. Veilederen er utarbeidet i samarbeid med Arbeidstilsynet, skatteetaten og politiet og har vært drøftet i Seriøsitetsforumet i byggenæringen. I forbindelse med utformingen har flere av medlemsbedriftene gitt innspill til veilederen.

Veileder for valg av seriøse bedrifter består av en «sjekklister fra innledende sjekk av bedrift til ferdigstillelse av prosjektet» samt maler for tilbudsforespørsel, avklaringsmøte og spesielle kontraktsbestemmelser (Byggenæringens Landsforening, 2016). BNL anbefaler at sjekklisten, med de ytterligere malene, blir implementert som en del av bedriftens kvalitetssystem. Denne veilederen vil fungere som en oversikt over både lovpålagte og valgfrie kontrollsystem i bransjen.

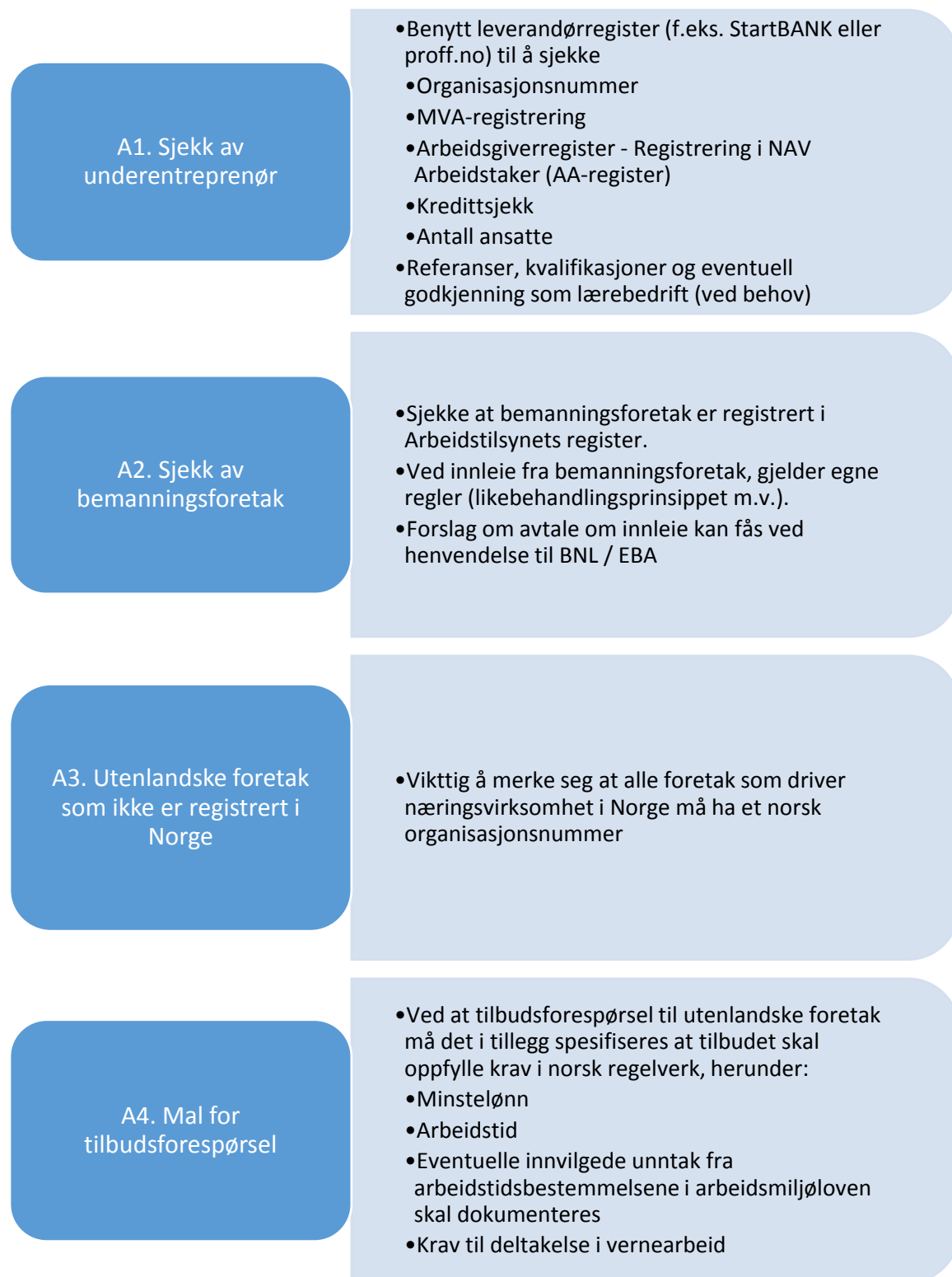
Veilederen for av seriøse bedrifter er inndelt i seksjonene:

- Om veilederen
- A – Bedriftssjekk.
- B – Avklaringsmøte.
- C – Kontraktsinngåelse
- D – Oppstartsmøte.
- E – Gjennomføringsfasen.

(Byggenæringens Landsforening, 2016)

Veilederen oppsummerer hvilke kontrollsystemer som bør og skal ligge til grunn for valg av seriøse bedriften. I figurene nedenfor gis en gjengivelse av veilederen med de viktigste punktene og innholdet i de forskjellige fasene.

A – Bedriftssjekk. Før Tilbudsforespørsel

Figur 2: Bedriftssjekk

B – Avklaringsmøte. Kontrollpunkter i avklaringsmøtet

Figur 3: Avklaringsmøte

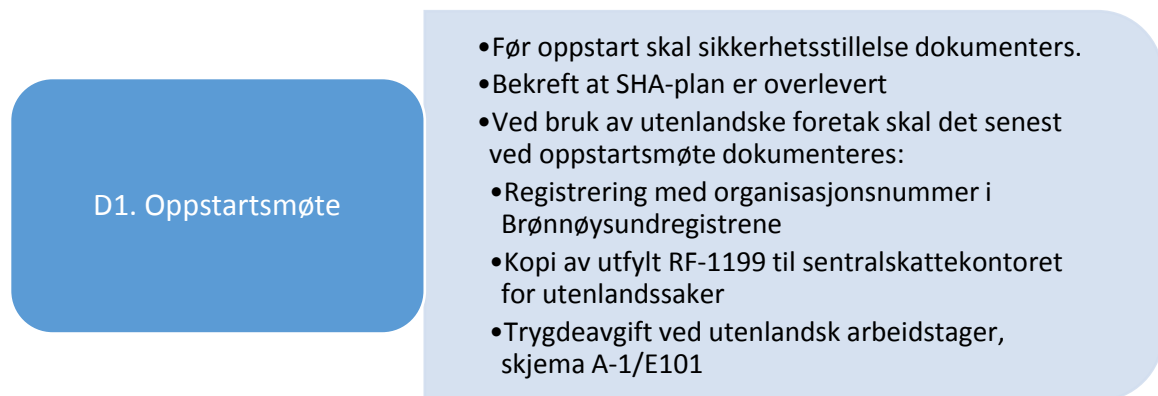
Figur 4: Kontrollpunkter i avklaringsmøte

C – Kontraktsinngåelse

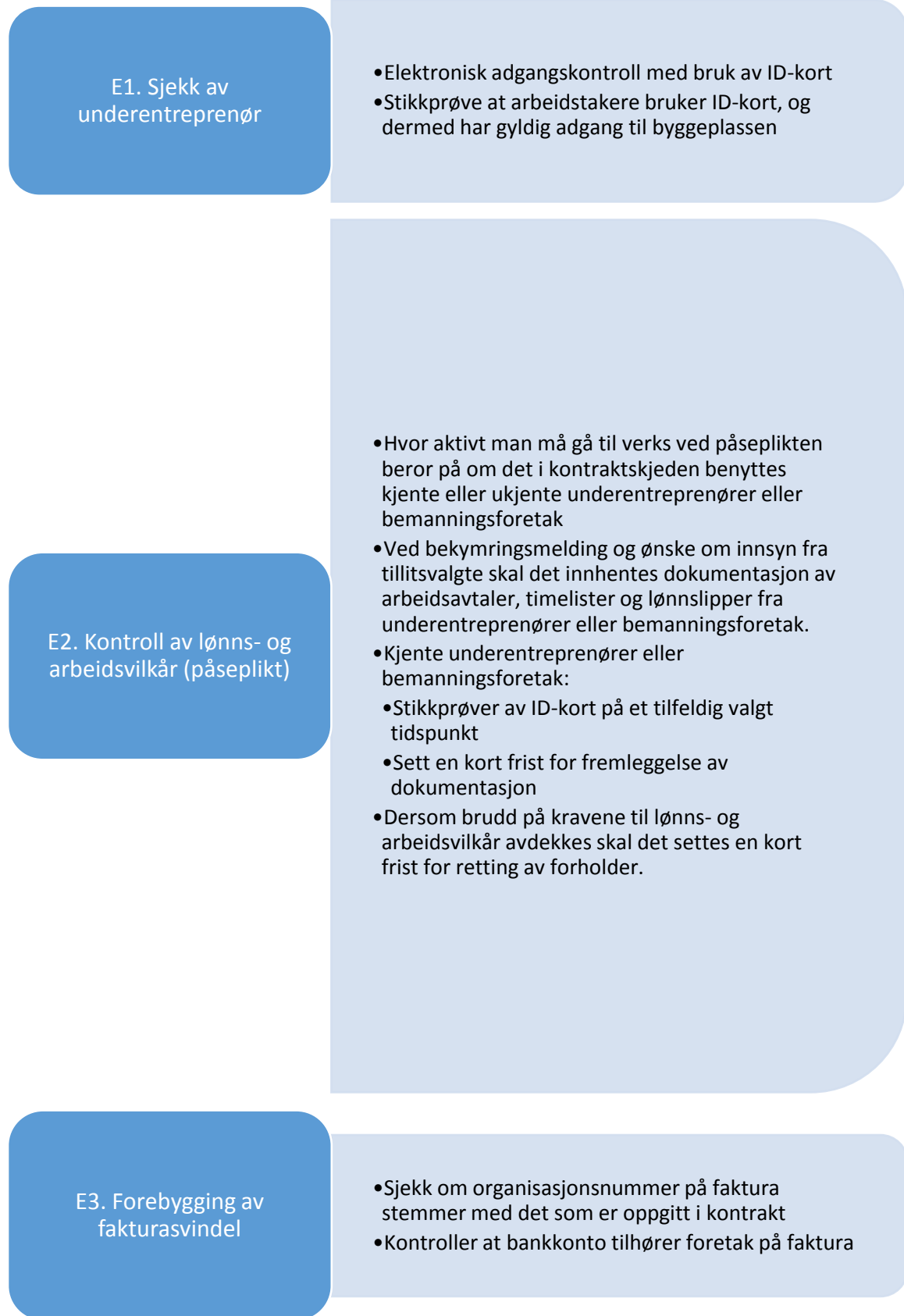
Figur 5: Kontraktsinngåelse

D – Oppstartsmøte

Figur 6: Oppstartsmøte

E – Gjennomføringsfasen

Figur 7: Gjennomføringsfase

3.4.3 Sentral Godkjenning

Fra 1. januar 2016 ble det innført krav til seriøsitet for et foretak som søker om sentral godkjenning. «Sentral godkjenning av foretak er en frivillig kvalitetsordning som beskriver et foretaks seriøsitet og faglige kompetanse» (Direktoratet for byggkvalitet, 2016). Sentral godkjenning kan defineres som «en generell prekvalifisering av et foretaks kvalifikasjoner vurdert opp mot kravene i byggesaksforskriften». I henhold til Forskrift om byggesak §13-1. er det Direktoratet for byggkvalitet som administrerer ordningen og behandler søknader, fornyelse og tilbaketrekking av den sentrale godkjenningsordningen (Lovdata, 2010). Foretakene som blir sentralt godkjent, i henhold til de nye seriøsitetsvilkårene viser at:

- Foretaket har riktig kompetanse til å utføre arbeid
- Foretaket oppfyller lovpålagte kravene til drift
- Foretaket har betalt/ og betaler skatter og avgifter

I henhold til Forskrift om byggesak §13-1. Organ for sentral godkjenning for ansvarsrett skal foretak som søker og innehar sentral godkjenning oppfylle følgende vilkår:

- a) Foretaket skal være registrert i merverdiavgiftsregisteret, jf. merverdiavgiftsloven §2-1.
- b) Foretaket skal ha levert pliktig merverdiavgiftsoppgave de siste seks månedene.
- c) Foretaket skal ikke ha forfalt og ubetalt:
 - a. Skatt
 - b. Forskuddstrekk
 - c. Arbeidsgiveravgift eller
 - d. Merverdiavgift(Lovdata, 2012).

Videre skal foretaket ved søknad eller fornyelse av sentral godkjenning, levere HMS-erklæring og antall ansatte skal være innmeldt i Aa-registeret jf. Forskrift om arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret § 5.

3.4.4 Ny sentral godkjenning

På oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) utarbeidet Byggenæringens Landsforening (BNL) rapport for å vurdere ulike tiltak som redusere problematikken med dårlig kvalifiserte og useriøse foretak. Formålet med rapporten er at dagens lokale godkjenning bortfaller og at regjeringen har varslet at dagens sentrale godkjenning skal videreføres som en frivillig ordning. Rapporten inneholder forslag til tiltak som skal forhindre useriøse foretak i bygg- og anleggsbransjen.

Tiltakene omhandler:

- Etablering av en ny Sentral Godkjenning.
- Utvidelse og forbedring i ID-kortordningen.
- Etablering av en ny registreringsordning for arbeid på eiendom (seeiendom.no).
- Sterkere og mer målrettet tilsyn og kontroll.
- Automatisk informasjonsflyt mellom offentlige myndigheter og sektorer.

(Byggenæringens Landsforening, 2014)

De tiltak som ble foreslått i Ny Sentral Godkjenning har som formål å sikre kvalifikasjoner i foretak og bidra til seriøsitet i bygg- og anleggsbransjen. Rapporten påpeker at dagens manglende informasjonsflyt, samordning og koordinering mellom forskjellige myndigheter anses som en stor svakhet. «Utvalget vil understreke viktigheten av at all dokumentasjon og all informasjon skal registreres (f.eks. på ID-kortet og i ny Sentral Godkjenning) må være korrekt og etterprøvbart, og ikke baseres på egenerklæring på andre områder enn der regelverket legger opp til det (Eks. HMS-egenerklæring)» (Byggenæringens Landsforening, 2014).

3.4.5 Seriøsitetsskrav

I samarbeid med Fellesforbundet, KS, Difi har Byggenæringens Landsforening (BNL) kommet til enighet og utarbeidet felles krav og bestemmelser som skal sikre seriøsitet i forbindelse med anskaffelser i bygg- og anleggsbransjen. Bestemmelsene stiller krav til blant annet pliktig medlemskap i StartBANK eller i tilsvarende leverandørregister og krav til lærlinger og faglærte håndverkere i prosjekter. Kravene og bestemmelsene skal bidra til å hindre samt utestenge useriøse aktører og fremme en seriøs bransje både for ansatte og for bedriftene. Bestemmelsene bygger på regjeringens varsel om å styrke lærling klausul for offentlige kontrakter. Begrunnelsen for dette tiltaket er at erfaringene med godkjente lærebedrifter er positive i form av at de tar samfunnsansvar og gjennom lærlingordningen sikrer videreføring av nødvendig bevissthet og kunnskaper.

Rapporten påpeker at det er flere kommuner som allerede har implementert ulike bestemmelser, og det er flere kommuner som har etterspurt et felles sett med bestemmelser.

Resultat av arbeidet, tillegg til rapporten, er utformet som tillegg til Norsk Standard som «Spesielle kontraktsbestemmelser som skal sikre seriøsitet i bygg- og anleggskontrakter» og inkluderer:

- HMS-kort
- Pliktig medlemskap i StartBANK eller tilsvarende leverandørregister
- Krav om faglærte håndverkere
- Lærlinger
- Rapporteringsplikt til Sentralskattekontoret for Utenlandssaker

- Internkontroll. Sikkerhet, Helse og Arbeidsmiljø (SHA)
- Krav til lønns- og arbeidsvilkår
- Bruk av underleverandører, herunder arbeidsvilkår
- Krav om betaling til bank
- Mislighold av kontraktsforpliktelser – konsekvenser for senere konkurranser
- Revisjon

HMS-Kort

Alle arbeidstakere på byggeplassen skal ha lett synlig, gyldig HMS-kort som er utstedt av Arbeidstilsynet. Søknadsskjema eller ordensbekreftelse aksepteres ikke som HMS-kort. Personer som ikke har gyldig HMS-kort skal bli bortvist fra byggeplassen.

Pliktig medlemskap i StartBANK eller tilsvarende leverandørregister

Ved kontraktsinngåelse skal leverandør oppgi StartBANK ID eller legge frem kopi av registreringsbevis fra StartBANK eller tilsvarende leverandørregister. Registeret skal inneholde oppdatert og kvalitetssikret informasjon om leverandøren. Det stilles videre krav til at leverandørregisteret skal ha fullmakt fra leverandøren til å innhente skatte- og avgiftsinformasjon (SKAV-info) gjennom hele kontraktsperioden.

Krav om faglærte håndverkere

Det stilles krav til at minimum 40% av arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsganene skal utføres av personer med fagbrev, svennebrev eller dokumentert fagopplæring. Personene som utfører arbeidet skal ha opplæring i henhold til nasjonal fagopplæringslovgivning eller likeverdig utenlandsk fagutdanning. Ved kontraktsinngåelse skal leverandøren forklare hvordan kravet vil bli oppfylt, og oversende bemanningsplaner jevnlig for å dokumentere oppfylleelsesgraden. Byggherren har rett til å stanse arbeidene dersom det er grunn til å tro at det vil inntreffe mislighold, og forholdene ikke blir rettet innen rimelig tid.

Lærlinger

Det stilles krav til at minimum 7% av samlet arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsganene utføres av lærlinger, jf. opplæringsloven §4-1. Kravene som blir angitt grunner i Praksiskandidatordningen i henhold til opplæringsloven. Byggherren kan tillate å fravike prosentkravene dersom «arbeidene ikke er egnet ut fra arbeidets art og helse, miljø og sikkerhet». (BNL, 2016). Leverandøren plikter seg til å synliggjøre at kravene blir oppfylt ved oppstart og under gjennomføringsprosessen samt fremlegge oversikt over antall lærlingtimer ved kontraktslutt.

Rapporteringsplikt til Sentralskattekontoret for utenlandssaker.

I henhold til Lov om ligningsforvaltning (ligningsloven) §5-6 skal kontrakt gitt til utenlandsk leverandør eller underleverandør rapporteres til Skattesenralskattekontoret for utenlandssaker. Leverandøren stiller seg ansvarlig for at slik rapportering gjennomføres i kontraktskjeden og må dokumentere rapporteringsplikten ved forespørsel.

Internkontroll. Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA).

Leverandøren skal til enhver tid følge arbeidsmiljølov med tilhørende forskrifter, byggherrens SHA-plan samt anvisninger fra byggherre eller annen koordinator. Leverandøren plikter også å ha internkontrollsystem i henhold til forskrift om systematisk helse- miljø og sikkerhetsarbeid i virksomheter. «Relevante deler av byggherrens SHA-plan skal innarbeides i, og følges opp gjennom leverandørens internkontroll» (BNL, 2016). Seriøsitetskravene angir at kommunikasjon mellom nøkkelpersoner skal være på norsk, med mindre annet er avtalt. Dette er for å sørge for at manglende kommunikasjon mellom leverandør og eventuelle underleverandører ikke fører til risiko for sikkerheten.

Videre stilles det krav til at minst en utførende på ethvert arbeidslag kan gjøre seg forstått på norsk eller engelsk og at alle på byggeplassen skal være innforstått med gjeldende SHA-plan, HMS-rutiner, Sikker Jobb Analyse (SJA), varselsskiltning m.m.

Byggherre har, dersom nødvendig, rett til å stoppe arbeidet om det oppstår brudd på disse pliktene.

Dersom disse pliktene blir vesentlig misligholdt, og forholdene ikke rettet innen rimelig tid, kan byggherren benytte dette som grunnlag for heving.

Krav til lønns- og arbeidsvilkår

Leverandøren stilles ansvarlig for at ansatte, både hos underleverandøren, innleide og egne ansatte, har lønns- og arbeidsvilkår i henhold til forskrift om allmenngjort tariffavtale og Forskrift om Lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter. Leverandøren er også ansvarlig for å dokumentere dette ved forespørsel. «Opplysningene skal dokumenteres ved blant annet kopi av arbeidsavtale, lønnslipp, timelister og arbeidsgiverens bankutskrift» (BNL, 2016). Det stilles videre krav og bestemmelser til retting av forholdet ved eventuelle brudd på kravene om lønns- og arbeidsvilkår.

Bruk av underleverandører, herunder innleid arbeidskraft

«Leverandøren kan ikke, uten byggherrens skriftlige samtykke, ha flere enn to ledd underentreprenører i kjede under seg» (BNL, 2016). Dersom kravet blir vesentlig misligholdt, og forholdene ikke rettes innen rimelig tid, kan byggherren benytte dette som grunnlag for heving. Dersom leverandøren skal leie inn enkeltpersonforetak, skal dette begrunnes skriftlig. Dersom

leverandøren skal leie inn bemanningsselskap skal han etter arbeidsmiljøloven §14.12a varsle byggherren om dette.

I henhold til forskrift om offentlige anskaffelser skal leverandøren innhente skatteattest dersom verdien på underentreprisekontrakten overstiger 500.000 eks. mva. Skatteattesten skal fremlegges ved forespørsel fra byggherre.

Krav om betaling til bank

Det stilles krav til at «lønn og annen godtgjørelse til egne ansatte, ansatte hos underleverandøren og innleide skal utbetales til konto i bank» (BNL, 2016).

Mislighold av kontraktsforpliktelser – konsekvenser for senere konkurranser

Dersom det oppstår brudd i kontrakten kan det få konsekvenser for senere konkurranser, enten i kvalifikasjons- eller tildelingsomgangen. Dette i henhold til regelverket for offentlige anskaffelser

Revisjon

«Byggherren, eller ekstern revisor engasjert av byggherren, kan gjennomføre revisjon hos leverandøren og eventuelle underleverandører i perioden fra kontraktsinngåelse til slutfaktura er betalt for å undersøke om kontraktens krav blir oppfylt.» (BNL, 2016).

3.4.6 Utvikling

Oslo Kommune vedtok 18. mai 2017 ytterligere seriøsitetskrav og bestemmelser som skal benyttes på alle oppdrag innenfor bygg, anlegg og vedlikehold hvor Oslo Kommune er oppdragsgiver.

Kommunen har som ambisjon å begrense arbeidslivskriminalitet og sosial dumping. Byrådet Oslo kommune vedtok 18. mai 2017, krav om:

- bruk av fast ansatte
- tarifflønn mellom oppdrag i de tilfellene innleid arbeidskraft brukes
- faglærte håndverkere (50 prosent av arbeidende timer innen bygg- og anleggsgagnene skal utføres av fagarbeidere eller personell med dokumentert fagopplæring)
- at minimum 10 prosent av arbeidende timer utføres av lærlinger i fag med behov for flere lærlinger
- kun ett ledd i underentreprenørkjeden, ned fra krav om maksimum to i dag
- god norsk for alle nøkkelpersoner i prosjektet
- HMS-kort fra dag én og registrering i det elektroniske registreringssystemet HMSREG (SELMA)
- innsyn i alle forhold hos leverandøren av betydning for kontrakten

- lønns- og arbeidsvilkår på samme eller høyere nivå enn allmenngjorte, landsdekkende eller lokale tariffavtaler
- sporbar betaling til arbeiderens bankkonto, og forbud mot kontant betaling.

(Bygg.no, 2017)

3.4.7 ID-/HMS-kort

Alle virksomheter som utfører arbeid på bygg- eller anleggsplasser er pålagt å utstyre sine arbeidstakere med ID-/HMS-kort. Hensikten med dette kravet er at en skal kunne identifisere hvem arbeideren er, og hvem man arbeider for. Kravet gjelder også virksomheter som utfører arbeid i privat-/forbrukermarkedet. Dersom det benyttes innleie på en byggeplass har utleievirksomheten ansvar for å utstyre arbeidstakerne sine med ID-/HMS-kort. Ved bestilling av ID-/HMS-kort må virksomhetene ha én person som er ansvarlig for dette. I tillegg er det denne personens ansvar å sjekke identiteten til arbeidstakerne.

For at virksomheten skal kunne få utstedt ID-kort må bedriften være registrert i Det sentrale folkeregister (for utenlandske arbeidstakere: SFU), enhetsregisteret samt merverdiavgiftsregisteret. Arbeidstakeren må være registrert i Arbeidstaker- og arbeidsgiverregisteret (for utenlandske arbeidstakere: SFU), eller etter rapporteringsplikten etter likningsloven § 6-10. Bemanningsforetak, jf. Forskrift 4. juni 2008 om bemanningsforetak § 1, som driver utleie av arbeidstakere innenfor denne forskriftens virkeområde, skal ytterligere være registrert i Arbeidstilsynets register over bemanningsforetak (Byggenæringens Landsforening, 2014).

Arbeidstaker skal ha ID-kortet med seg på bygg- og anleggsplassen og skal på oppfordring vise kortet til Arbeidstilsynet, skattemyndighetene, regionale verneombud, verneombud, koordinator for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø og bedriften som har ansvar for samordning av vernetiltak (Byggenæringens Landsforening, 2014). ID-/HMS-kortet skal inneholde følgende opplysninger (norsk og engelsk):

- Navn på arbeidsgiver eller enkeltpersonforetak
- Organisasjonsnummer for registreringspliktige virksomheter
- Navn på kortinnehaveren
- Bilde av kortinnehaveren
- Fødselsdato og kjønn
- Kortinnehaverens signatur
- Gyldighetsperiode
- Kortnummer

- Navn og adresse til utsteder av kortet.

(Byggenæringens Landsforening, 2014)

3.5 Informasjonssystem

For å kunne etterleve lovverk, forskriftsbestemmelser og andre satte krav har det blitt utarbeidet systemer for å forenkle oppfølgingen, samt påse at kravene blir opprettholdt. I dette kapitlet inngår en nærmere beskrivelse av ulike informasjonssystemer slik som leverandørregister og elektronisk mannskapsregister.

I veilederen for valg av seriøse bedrifter påpeker BNL at mange aktører benytter proff.no, gulesider.no, purehelp.no eller StartBANK for å undersøke, samt innhente informasjon om leverandører. Våren 2017 er det kommet ytterligere informasjonssystem i form av HMSREG.

Proff.no

Proff.no er et gratis leverandørregister som innhenter og presenterer data hentet fra Brønnøysundregistrene. Proff promoterer seg der de: «leverer oppdatert dybdeinformasjon om norske bedrifter og brukes som beslutningsgrunnlag når profesjonelle aktører leter etter leverandører og samarbeidspartnere» (Proff, u.d.). Figuren nedenfor illustrerer informasjonen som systemet inneholder:

Oversikt

- Likviditetsgrad
- Lønnsomhet
- Soliditet
- Kontaktinformasjon
- Regnskap
- Offisiell foretaksinformasjon
- Ledelse / administrasjon
- Aksjonærer
- Bransjer og Søkeord

Regnskap

- Inndelt i Morregnskap og Konsernregnskap
- Lederlønn
- Resultatregnskap
- Balanseregnskap
- Pantheftelser og andre tingysinger (abonnement)
- Kredittvurdering og risikoanalyse (abonnement)

Nøkkeltall

- Likviditetstall
- Lønnsomhet
- Soliditet
- Nøkkeltall
- Kontantstrømanalyse
- Panteheftelser og andre tinglysinger (abonnement)
- Kredittvurdering og risikoanalyse (abonnement)

Roller og kunngjøringer

- Roller
- Signatur
- Aksjonærer
- Siste kunngjøringer

Nyheter

Figur 8: Proff.no Oversikt

[Purehelp.no](#)

Purehelp.no er leverandørregister som tilbyr gratis informasjon om næringslivet, markedsrapporter samt overvåkningsfunksjoner. Systemet har 300.000 unike brukere per måned og en stor del av brukermassen består av ledere, funksjonærer, spesialister og næringslivsansatte (Purehelp.no, u.d.). Figuren under illustrerer informasjon

Firma - person

- Markedsinformasjon
- Driftscore
- Produkter
- Juridisk informasjon
- Eierposter andre norske selskaper
- Juridiske personer
- Kontaktpersoner
- Aksjonærer
- Presse

Regnskap

- Konserntall
- Resultatregnskap
- Balanseregnskap
- Nøkkeltall

Driftscore

- Driftscore

Kunngjøringer

- Kunngjøringer hentet fra Brønnøysundregistrene

Presentasjon

Regnskapsrapportering

- Abonnement

Ranking

- Abonnement

Konkurrentanalyse

- Abonnement

Selskapsverdi

- Maskin genererer rapport, "som benytter nøytrale faktorverdier"

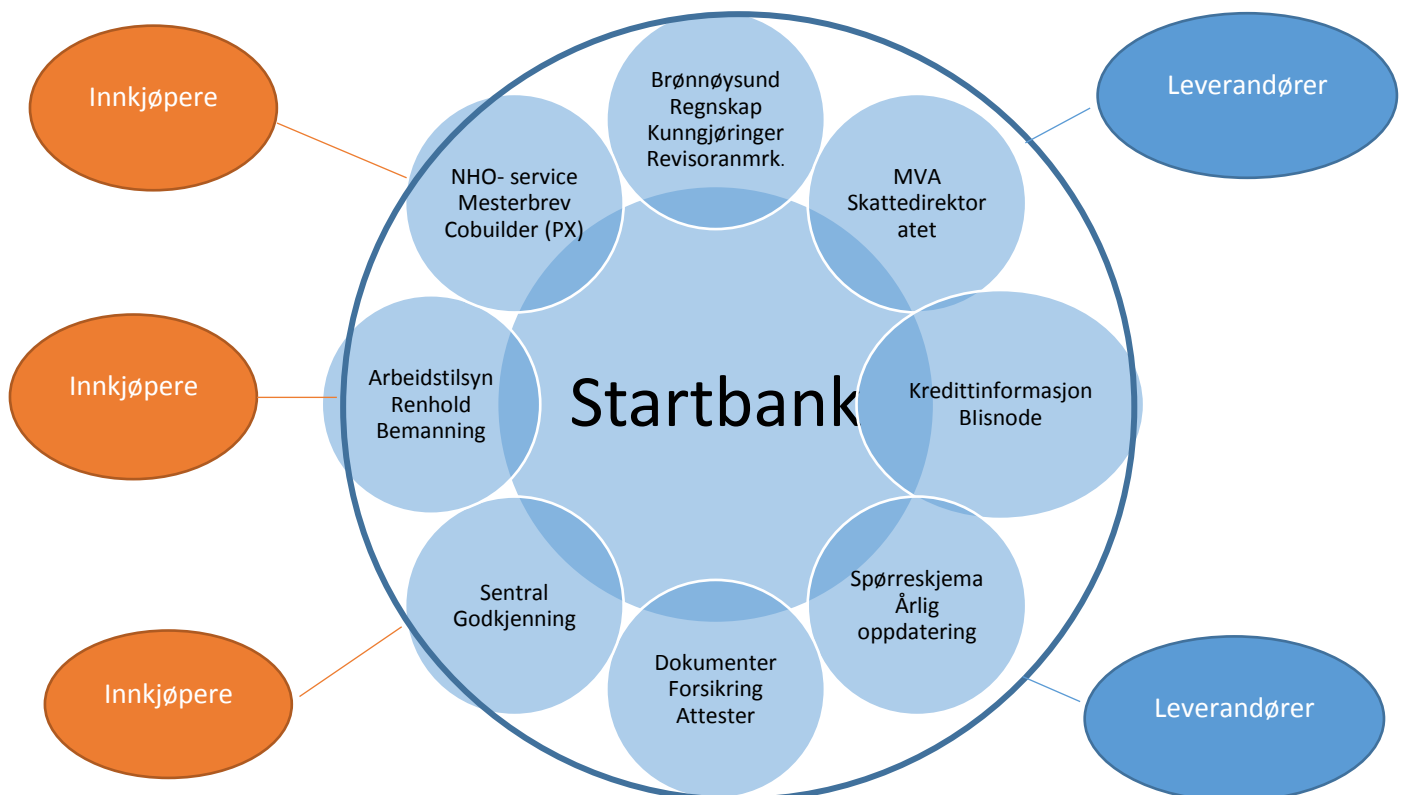
Figur 9: Purehelp.no Oversikt

3.5.1 StartBANK

StartBANK ble opprettet i juni 2005. Bakgrunnen for opprettingen av systemet var at en i et seriøsitetsforum i 2002 så at byggebransjen hadde problemer med kriminalitet, derav for lite betaling av lønn, skatteunndragelse etc. Det er BNL som eier konseptet StartBANK der Achilles forvalter systemet. Hensikten med et felles leverandørregister er å bidra til at leverandører kan konkurrere og bli målt på like vilkår, samt bidra til ressurs sparende informasjonsdeling av felles opplysninger.

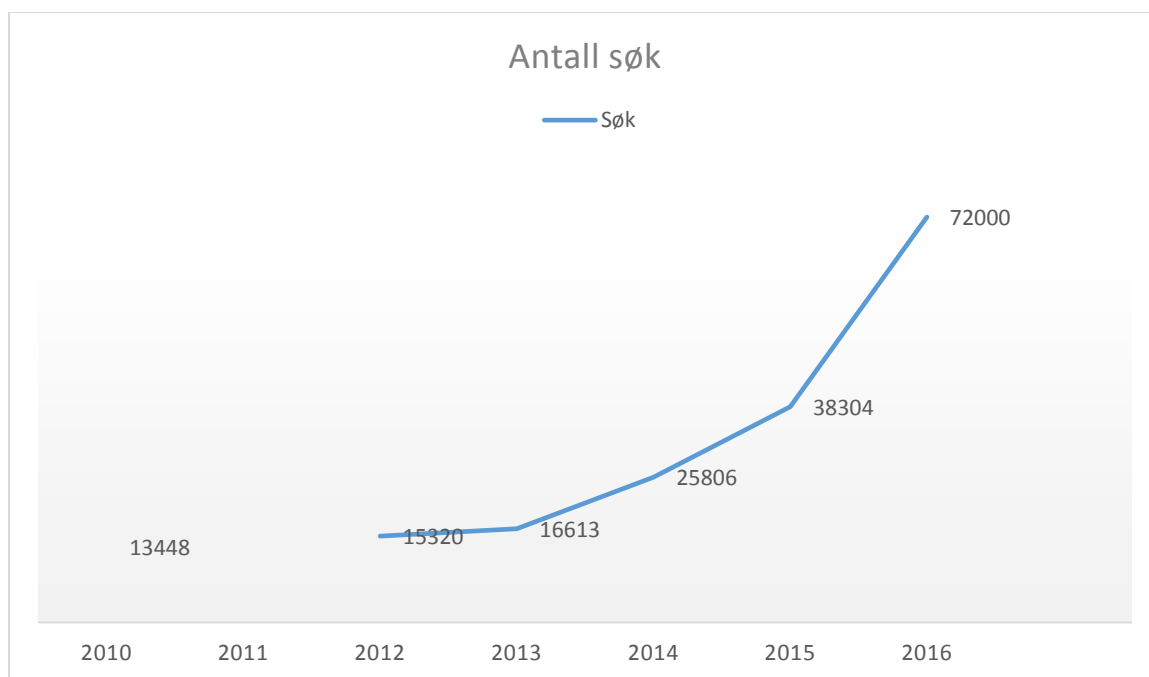
StartBANK er et frivillig leverandørregister som benyttes i bygg- og anleggsbransjen. Systemet kan anvendes som et prekvalifiseringsregister der byggherrer og entreprenører (eller innkjøper) har mulighet til å undersøke og overvåke ulike leverandørene.

StartBANK inneholder 2 sett av aktører, *Leverandører* og *innkjøpsorganisasjoner*, illustrert i nettverksmodellen i figur 9. 17. mars 2017 passerte systemet 5000 registrerte leverandører og 94 innkjøpsorganisasjoner i systemet (Achilles, 2017).

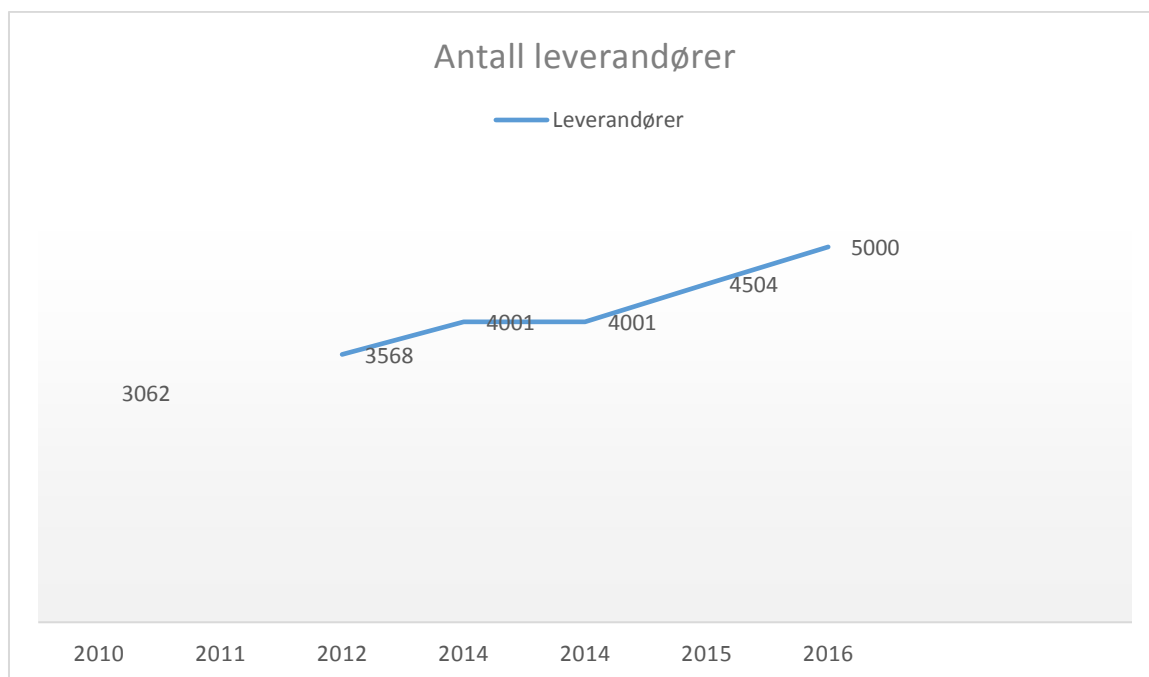
Figur 10: StartBANK, Nettverksmodell

Antall søk i StartBANK (fra 2010 til 2016. Ingen data for 2011)

Figur 11: Antall søk i StartBANK

Kommentar til figur 10. Utviklingen av antall søk gjort i StartBANK fra 2011 frem til 2016. Det er ikke data for 2011.

Figur 12: Antall leverandører i StartBANK

Kommentar til figur 11. Utviklingen av antall leverandører i StartBANK fra 2010 til 2016. Det er ikke data for 2011.

3.5.2 Krav til registrering i StartBANK

For å bli registrert inn i StartBANK, må leverandøren i tillegg til å profilere hvilke varer og tjenester de ønsker å tilby til BA-næringen, også oppfylle noen mer formelle krav i løpet av registreringsprosessen. For at en leverandør skal kunne registrere seg må virksomheten:

- Foreta salg i eget navn
- Oppgi finansielle nøkkeltall
- Være ajour med betaling av skatter og avgifter
- Ha oppfylt lovpålagte krav om rapportering til offentlige registre, slik som: årsberetning, årsregnskap etc.
- Ikke være konkurs eller i gjeldsforhandlinger
- Tilby produkter/tjenester som inngår som en del av ordningen på registreringstidspunktet
- Lovere komplett registreringsunderland bestående av StartBANK spørreskjema samt standardiserte egenerklæringer (SB1 og SB2)
- Sende en kopi av selskapets nyeste firmaattest
- Sende inn gyldig ansvars- og yrkesskadeforsikring
- Sende inn gyldig skatteattest
- Ha betalt inn den årlige registreringsavgiften (StartBANK, u.d.)

3.5.3 Informasjon i StartBANK

Informasjonen som ligger i StartBANK er en kombinasjon av innhentet data fra blant annet Brønnøysundregisteret, egne opplastede dokumenter og egen utfylt skjemaer. I figurene nedenfor kommer en nærmere beskrivelse av de ulike seksjonene og hva disse inneholder samt et kort sammendrag.

1. Sammendrag

- Foretaksinformasjon lagt inn av leverandør
- Kontaktinformasjon
- Regnskapstall fra Brønnøysund
- Kredittvurdering -Leveret av Bisnode D&B (daglig oppdatering)
- Sammendrag

Figur 13: StartBANK. Sammendrag

Denne siden inneholder i offisiell foretaksinformasjon som er hentet fra Brønnøysund, juridisk navn samt kredittvurdering av foretaket. Foretaket er vurdert etter delbedømmelsene: Grunnfakta, Eier/Juridisk, Økonomi og Betalingserfaring. Foretaket blir vurdert på forskjellige skalaer under disse delbedømmelsene. Henholdsvis «Meget bra, bra, svak, meget svak, negativ» og «Sterk, god, tilfredsstillende, svak».

2. Generell informasjon

- Administrasjon
- Informasjon fra Brønnøysundregistrene
- Informasjon om firmaets aksjeeiere
- Tilleggs kommentarer til Generell informasjon
- Generell informasjon (lagt inn av leverandøren, oppdateres årlig)
- Bekreftelse

Figur 14: StartBANK. Generell informasjon

Siden om Generell Informasjon inneholder ytterligere info om foretaket hentet fra Brønnøysundregistrene. På siden ligger blant annet StartBANK ID, leverandørstatus, registreringsnivå, når HMS erklæring er mottatt, samt status SKAV fullmakt.

3. Skatte- og avgiftsforhold

- Merverdiavgiftsinformasjon fra Skattedirektoratet
- Andre forhold (gitt av virksomheten / leverandøren)
- Tilleggsopplysninger

Figur 15: StartBANK. Skatte- og avgiftsforhold

Skatte og avgiftsforhold inneholder informasjon om virksomheten er ajour med innbetaling av merverdiavgift, innbetaling av skatt, skattetrekk og arbeidsgiveravgift.

4. Helse, miljø og sikkerhet

- Internkontrollsystem
- Helse, arbeidsmiljø og sikkerhet
- Ytre miljø

Figur 16: StartBANK. Helse, miljø og sikkerhet

Helse, miljø og sikkerhets siden dekker om foretaket har implementert internkontrollsystem i henhold til forskrift om systematisk helse-, miljø og sikkerhetsarbeid. Videre om foretaket har verneombud og rutiner som er omfattet av Forskrift om ID kort, om foretaket fører oversiktslister

over ansatte til enhver tid som har rett til å oppholde seg på arbeidsplassen samt om foretaket har HMS datablad på farlige kjemikalier (relevante produkter).

5. Finansielle forhold

- Finansiell informasjon fra Brønnøysundregistrene
- Kredittvurdering - levert av Bisnode D&B
- Antall ansatte siste 3 år
- Nøkkeltall
- Kapasitetsinformasjon
- Kommersielle krav
- Tilleggs kommentarer

Figur 17: StartBANK. Finansielle forhold

Informasjon om de finansielle forhold er hentet fra Brønnøysundregistrene for de siste 3 årene med blant annet data om årlig omsetning, resultat før skatt, sum eiendeler, egenkapital, lønnskostnader. Nøkkeltall likviditetsgrad og soliditet samt kapasitet/kontraktssum virksomheten vil kunne gi tilbud i.

6. Forsikring

- Forsikring
- Forsikringsdokumenter
- Tilleggsopplysninger / kommentarer

Figur 18: StartBANK. Forsikring

Oppgir informasjon (ja/nei) om foretaket har ansvarsforsikring, tingskadeforsikring (entreprenørforsikring) og yrkesskadeforsikring som omfatter det arbeide som skal utføres og oppfyller kravene i relevant standard.

7. Tilknyttet selskap

- Tilknyttet selskap

Figur 19: StartBANK. Tilknyttet selskap

Oppgir liste over tilknyttet selskap med selskapenes offisielle foretaksinformasjon, tilknytningsform og kapasitet.

8. Kvalitetssystem og ansvarsrett

- Lenke til registre
- Kvalitetssystem
- Andre forhold
- Utfyllende informasjon
- Tilleggs kommentarer

Figur 20: StartBANK. Kvalitetssystem og ansvarsrett

Virksomheten har etablert kvalitetssikringsystem som dekker kravene i ISO-9000 serien, kvalitetssystemstandard samt om virksomheten er godkjent opplæringsbedrift, ansatte med mesterbrev og om bedriften er medlem av bransjeorganisasjon.

9. Produkt og tjenester

- Produkter og tjenester

Figur 21: StartBANK. Produkter og tjenester

Oppgir liste over hvilke produkter og tjenester foretaket utfører.

10. Eksterne ressurser

- Eksterne ressurser og registre

Figur 22: StartBANK. Eksterne ressurser

Inneholder lenker til nettsteder hvor en kan kontrollere:

- Om virksomheten har sentral godkjenning for ansvarsrett for arbeid i Norge.
- Om virksomheten er registrert i Mesterregisteret
- Om virksomheten er registrert og godkjent hos DSB som el-virksomhet
- Om virksomheten er registrert og er godkjent hos Arbeidstilsynet som renholdsvirksomhet i Norge
- Om virksomheten er registrert hos Arbeidstilsynet som bemanningsforetak i Norge.
- Om virksomheten har fullført revisjon og er godkjent som Revidert Arbeidsgiver-bedrift av NHO service
- Om virksomheten er deltaker i Ruteretur.

11. Opplastede dokumenter

- Obligatoriske dokumenter
 - StartBANK Registreringsbevis
 - Egenerklæring
 - Forsikringsdokumenter
 - Skatteattester
- Ikke obligatoriske dokumenter

Figur 23: StartBANK. Opplastede dokumenter

Inneholder de obligatoriske dokumentene som er nødvendig for å registrere seg i StartBANK samt andre ikke obligatoriske dokumenter.

3.5.4 HMSREG

HMSREG har blitt utviklet i samarbeid mellom Oslo kommune og Omega AS og baserer seg på en offentlig anskaffelsesprosess. Hensikten med informasjonssystemet HMSREG er å motvirke sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Systemet beskrives som et hjelpemiddel for å ivareta bestemmelsene i Byggherreforskriften og påseplikten samt avdekke økonomiske uregelmessigheter. Dette gjøres gjennom å motta, lagre, kontrollere og analysere mannskapsdata og data om underleverandørers og leverandørens overholdelse av økonomiske forpliktelser. Systemet genererer mannskapslistor, oversikt over hver enkelt leveranse, samt samler erfaringsdata, merknader og annen nøkkelinformasjon knyttet til leveransen eller leverandøren. Systemet er utviklet primært med fokus på bygg-, anlegg- og renholdsbransjen, og bygger videre på etablerte standarder som StartBANK og ID-/HMS-kort (HMSREG, u.d.).

3.5.5 Infobric

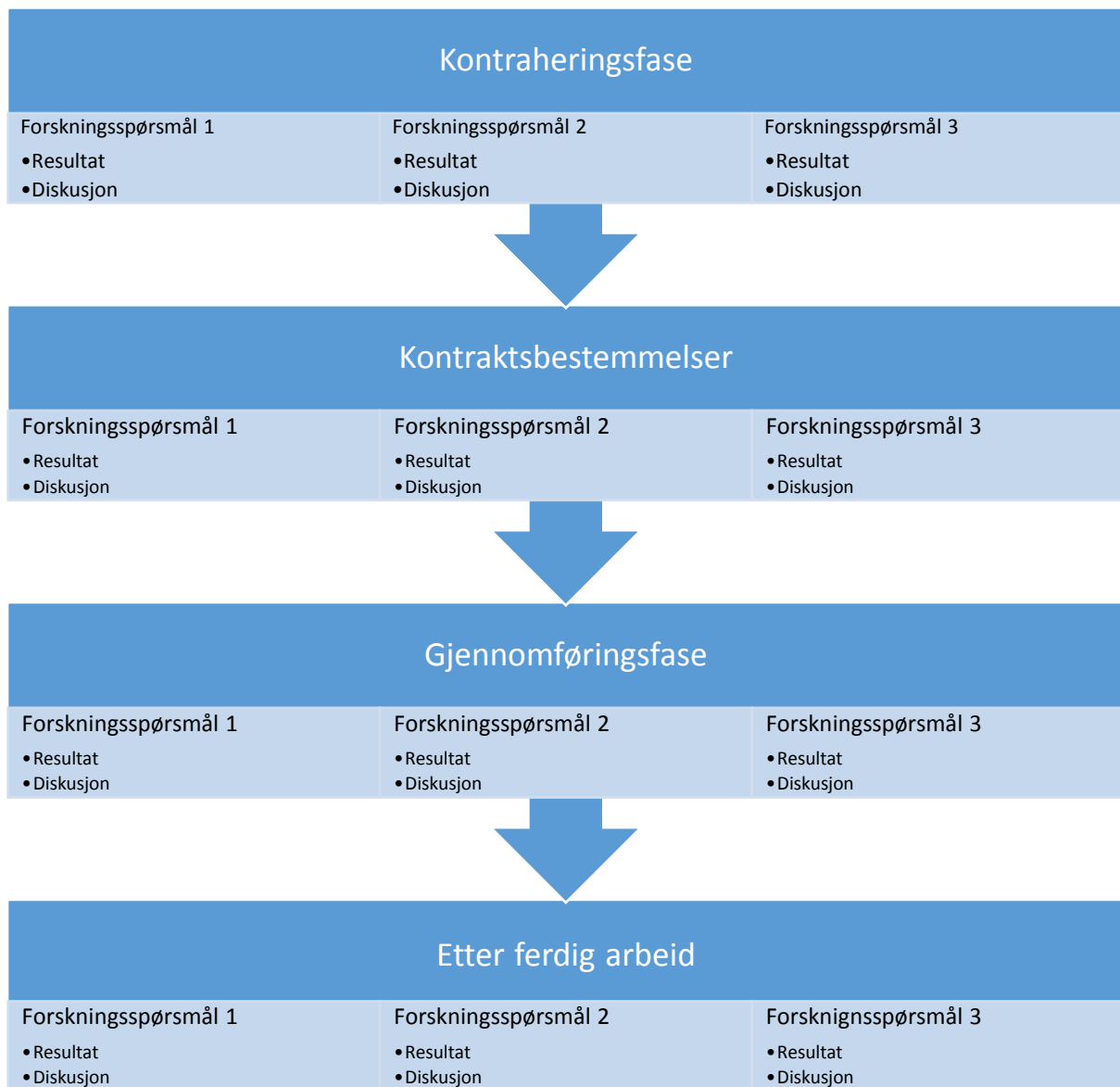
Infobric er leverandør av produkter for elektronisk informasjonssystem til byggeplassen. Systemet inneholder blant annet adgangskontroll, gjennom rotasjonsport, kjøreporter, skyveporter og slagport, samt maskinstyring som tilkoblet HMS-kortleser som igjen kobles opp mot webtjenesten infobric ease. Hver enkelt arbeiders ID-/HMS-kort aktiveres som personlig nøkkel og får en elektronisk identitet i netjtjenesten. For å få adgang til mannskapsbrakker, rotasjonsporter og kjøreporter må arbeideren skanne kortet sitt på HMS-kortleser. Det opprettes da en elektronisk bemanningsliste over hvem som oppholder seg på byggeplassen til enhver tid i webtjenesten. Adgangssystemene gir kun tilgang til personer med tillatelse på aktivert ID-/HMS-kort (Infobric, u.d.). Ved å utstyre den enkelte maskin med HMS-kortleser kan man ytterligere ha kontroll på hvem som opererer denne. Gjennom webtjenesten kan man ytterligere gi adgang til lifter og andre maskiner til enkelte arbeidere. I webtjenesten infobric ease administreres byggeprosjektet i sanntid. Tjenesten kommuniserer med hms-kortleserne på byggeplassen og gir en enkel oversikt over hvilke arbeidere

og underleverandører som er til stede, samt mulighed til å regulere personadgang og tilgang til maskiner.

4. Resultat og diskusjon

For å ha mulighet til å fremstille resultatene på en oversiktlig måte velges det å kronologisere presentasjonen lik tidslinjen fasene byggeprosjekter gjennomgår. En slik tematisk inndeling innebærer at det fokuseres på hver enkelt fase, med forskningsspørsmålene underliggende. Dette i overensstemmelse med intervjuguiden, der de tre forskningsspørsmålene er inkludert i hver fase. Diskusjonsdelen bygger på enkelte momenter fra resultatdelen som ble vurdert betydningsfull. I tillegg til prosjektfasene inneholder resultatdelen en redegjørelse av karakterisering av seriøsitetsarbeidet og dagens situasjon, samt intervjuedes ansvar for seriøsitetsarbeidet. Diskusjonen grunner i teoretiske rammeverket (*Kapittel 3*) og funnene presentert i resultatet. Det ble vurdert hensiktsmessig å slå sammen resultatet og diskusjonen, slik at kapitlene oppnår en bedre «flyt» og ikke blir fragmentert. Figur 24 illustrerer organiseringen av resultatene og diskusjonen. Avslutningsvis oppsummeres både kontrollsystem og forbedringsmuligheter.

1. Hvilke kontrollsystemer finnes for å forhindre useriøse aktører?
2. Hvilke erfaringer har entreprenørbransjen med disse?
3. Forbedringsmuligheter ved dagens kontrollsystem?

Figur 24: Oversiktlig fremstilling av resultat og diskusjon

Som en introduksjon til de fire fasene (Kontrahering, Kontrakt, Gjennomføring og Etter ferdige arbeider), ble intervjuobjektene stilt spørsmål i forhold til hvordan de opplever situasjonen og utfordringen med seriøse aktører i byggebransjen og hvordan de selv ville definert en seriøs kontra en seriøs aktør. I tillegg i hvilken grad de føler seg ansvarlig for seriøsitetsarbeidet, i Betonmast eller bransjen generelt.

Figur 26 nedenfor viser et utvalg av spørsmålene intervjuobjektene svarte på.

Generelt, terminologi og begreper

- Hvordan vil du beskrive din oppfatning av situasjonen i bygg- og anlegsbransjen med tanke på useriøse og seriøse aktører
- Hvordan ville du definert en seriøs og en useriøs aktør?
- I hvilken grad føler du deg ansvarlig for seriøsitetsarbeidet?

Figur 25: Nøkkelspørsmål tilknyttet dagens situasjon

Intervjuobjektene beskrev innledningsvis deres oppfatning av situasjonen i byggebransjen med tanke på useriøse aktører. Oppfatningene varierte i liten grad, der majoriteten oppfattet at utfordringen er mest signifikant i privat-/ ROT-markedet. Dette ble videre beskrevet som et område hvor mindre selskaper og enkeltmannsforetak opererer, med private anskaffelser og mindre oppdrag. Her ble borettslag, private bestillere, som skal ha store og omfattende rehabiliteringsjobber til flere millioner, som ikke er flinke nok til å stille krav som understøtter det seriøse, benyttet som ett eksempel.

Spesielt i privatmarkedet ble maler- og mur fagene nevnt som de mest utsatte delene blant håndverksbedriftene med utbredt, betydelige innslag av useriøse aktører. Videre tenkte enkelte av intervjuobjektene at situasjonen med useriøse aktører definitivt er verre i Oslo-området enn resterende av Norge.

Et intervjuobjekt tenkte at å ta for seg byggebransjen under ett blir litt misledende, ettersom bransjen er veldig delt. Henholdsvis privatmarkedet, offentligprivate aktører og store private aktører. Byggebransjen er en av de største bransjene i verden og muligens den bransjen der det gjøres størst investeringer i Norge. Informanten tenkte at den oppfatningen folk flest har er at ut mot småselskaper som jobber mot privatmarkedet er det betydelig innslag svart arbeid. Flere intervjuobjekt tenkte at det er kjedelig at den delen Betonmast representerer med større entreprenører og større entrepriser som driver seriøst blir sammenlignet med denne delen av bransjen.

Flere informanter pekte på sannsynligheten for at seriøsiteten i bransjen er under press ettersom økonomi har veldig stor påvirkning på hvem som blir kontrahert og involvert i prosjekter. En informant nevnte at dette kunne være en konsekvens av at man ofte presser på pris og må velge det billigste alternativet. Det må inngå at den videre utfyllende forklaringen inneholder resonnement der de billigste nødvendigvis ikke behøver være de dårligste og de dyreste nødvendigvis ikke behøver å være de beste. Videre fortalte en informant at det er begrenset med hvor mye ressursen man kan legge i seriøsitetsarbeidet, men at man må gjøre det en kan for å jobbe mot en seriøs bransje. Oppfatningen at bransjens seriøsitet er under press grunnet økonomi understøttes utad bedriften i

bransjeorganisasjonen. Her ble det ytterligere henvist til utarbeidet oversikt over hvor stor andel av anskaffelsene hvor pris er eneste faktor. På oversikten var offentlig sektor på topp med nesten 2 av 3 anskaffelser. Her ble det videre forklart at det forekommer forskjeller mellom kommuner i deres anskaffelsesprosess. Trondheim Kommune ble nevnt som et eksempel hvor dette ikke er tilfelle, men hvor man har innkjøpskompetanse og stiller riktige krav.

Flere informanter nevnte at det er mulighet for eksistensen av useriøse aktører i det profesjonelle markedet også, men at større, etablerte entreprenører i bransjen har flere systemer som bidrar til å unngå disse. Enkelte fornemmet at det forekommer en andel aktører som prøver seg på mindre brudd. En informant tenkte at selv om en aktør er betraktet som en seriøs aktør, så vil aktøren muligens ubevisst ha enkelte mindre brudd. Dette ble videre beskrevet som arbeidstidsordninger og overtid, og ekskluderte graverende forhold til minstelønn og boforhold som en leser om i media. Et intervjuobjekt beskrev oppfatningen følgende:

«Det er jo useriøse aktører i det profesjonelle markedet og, men de finner du fort ut av.»

Intervjuobjektene utad bedriften hadde den oppfatningen at entreprenørene har et veldig stort fokus på kontrollsystemer som sikrer at de aktørene de kontraherer og innhenter er seriøs. Dette ble forsterket av responsen fra intervjuede i Betonmast. Av intervjuene kom det frem at større entreprenørfirmaer har flere kontroller, systemer og barrierer for å avdekke ulike forhold hos aktuelle underentreprenører og leverandører. I tillegg betraktes byggherrene i den etablerte delen av bransjen som mer seriøs. Der blant annet byggherrene stiller krav, følger opp og kontrollerer at det leveres og utføres korrekt. De ansatte hos Betonmast påpekte at de innehar flere kontrollsystemer (kontrakter, forespørselsbrev, StartBANK etc.) og nedlegger en grundig jobb for å velge de aktørene som er «på riktig side av streken». Videre ble det og nevnt at de har et strengt regelverk over seg som gjør at de kontinuerlig må passe på at de kjøper inn aktører som driver ordentlig og seriøst. Et intervjuobjekt påpekte at de som prøver å lure seg gjennom systemene, kanskje klarer det fra tid til annen ettersom de gjerne ligger et hestehode foran. I slike tilfeller prøver man «å tette hullene» enten som bransje eller som selskap. Majoriteten opplever at en ikke finner mye innslag av useriøse aktører hos seg. Ettersom Betonmast er et stort selskap er det nødvendig å ha et tydelig fotavtrykk når det gjelder utfordringen.

«Vi kan ikke ha stå å velge, og ikke ha systemer som hjelper oss å velge på feil side av streken.»

Et intervjuobjekt utad Betonmast hadde en ulik tilnærming på situasjonen. Han adresserte at politikerne sier problemet oppstod i 2004 da grensene mot øst åpnet og man trodde at det ville komme en del useriøse arbeidere herfra. Videre fortalte han at problemet har eksistert i 13 år, og det muligens er verre nå enn det har vært på flere år. Dette på grunnlag av de «kriminelle» har vært i

Norge i mange år og lært norsk forvaltning. Herunder menes kunnskap om norsk arbeidsforhold, norsk forvaltning som hvordan søke arbeidstillatelse, hvordan få tak i ID-/HMS-kort samt hvordan jobbe opp med skatteetaten, banker og finansinstitusjoner for å opprette firmaer. Innenfor bygg- og anleggsbransjen hadde intervjuobjektet fått inntrykk av at dette har blitt et omfattende problem. Inntrykket ble forsterket etter dialog med BNL som bekreftet at situasjonen ikke har forbedret seg de siste årene. Ytterligere oppfattet intervjuobjektet at utfordringen er ille i det profesjonelle markedet ettersom det er uoversiktlig og inneholder store økonomiske verdier.

Underentreprenørs bruk av arbeidere fra bemanningsbyrå ble tatt opp av majoriteten intervjuede som en potensiell negativ effekt på seriøsiteten i byggebransjen. Enkelte antydte at bemanningsbyråene er på vei til å bli bedre, men at det fortsatt finnes tilfeller der underentreprenører innhenter personer som ikke har fagbrev, og at bemanningsbyråene tilbyr folk som ikke har fagbrev og/eller ikke snakker norsk. Språk ble nevnt som en sikkerhets sak, på grunnlag av at arbeideren muligens ikke skjønner hva som blir sagt på byggeplass dersom det skulle oppstå en situasjon eller ulykke. Et intervjuobjekt tenkte at byggebransjen har gjort seg avhengig av bemanningsbyråer uten å stille nok krav til dem, som igjen kan påvirke seriøsiteten i bransjen.

Et intervjuobjekt opplevde at bedriftene på håndverkssiden avskyr bemanningsbyråene og opplever det som undergraver til det seriøse arbeidsliv. Han fortalte videre at for entreprenørene har bemanningsbransjen vært uunnværlig for å få tilstrekkelig mannskap, på grunn av fleksibiliteten som er nødvendig i bransjen.

Intervjuobjektene ble videre spurt om hvordan de ville definert en seriøs kontra en useriøs aktør. Svarene overlappet til en viss grad der enkelte momenter ble gjentatt. Nedenfor følger noen utdrag av hvordan de forskjellige intervjuobjektene formulerte en seriøs og en useriøs aktør.

En seriøs aktør ble beskrevet og formulert som følgende:

«En aktør som har iverksatt flere kontrollinstanser, både for seg selv og hos sine underleverandører. De har i hvert fall gjort et godt forsøk på å bli en seriøs aktør. Det er noen som har internkontrollsystem som skal fange opp det»

«Økonomiske i orden. Altså betaler skatt og avgifter. Betaler lønn og driver seriøst. Betaler rett lønn til de ansatte, så alt er på stell. I tillegg setter vi og krav til at det er kvalitet på det de gjør. I henhold til den standarden du forventer.»

«En seriøs aktør er en som betaler sine skatter og avgifter og er bevisst sine forpliktelser som arbeidsgiver»

Et intervjuobjekt ga imidlertid en grundigere beskrivelse, der førsteprioriteten var at folk kommer trygt hjem fra jobb. Videre at man ikke tok noen snarveier på grunn av økonomi eller andre forhold, og at man også er tøff nok til og å si nei til useriøse kunder. I tilfelle man blir presset til å noe som man ser er useriøst. Eksempelvis at man skal påta seg ansvar som man egentlig ikke skal ha, eller at det ikke er tilrettelagt, eller at det er helt umulig å lykkes i prosjektet, eller at man går inn i noe som er useriøst. Informanten oppsummerte med at man ikke noen går inn i prosjekter der det er umulig å komme ut igjen uten at man tar noen snarveier.

På motsatt side ble en useriøs aktør beskrevet og formulert som følgende:

«De som helt eller delvis lar være å forholde seg til lover og regler, altså bevisst.»

«De som bevisst opererer i et svart eller grått marked, og ikke forholder seg til rammebetingelser og lover og regler som andre aktører må.»

«... og en som er useriøs er en som prøver å trikse og mikse til egen vinning. Veldig ofte skjer det skatteunndragelser, fiktive faktureringer, underbetaling av arbeidere.»

Et intervjuobjekt hadde en annerledes vinkling med tanke på seriøsitetsbegrepene og påpekte muligheten for at seriøsitetsbegrepene usynliggjør det som er det faktiske problemet. Problemet i byggebransjen inneholder ulovlige virksomheter, fiktive selskaper som kanskje driver hvitvasking, arbeidere som har ulovlig, eller falsk identitet og som har forfalsket arbeidsdokumenter. Videre ble det forklart at man da snakker om kriminalitet og ikke useriøsitet. Eksempelvis dersom et firma gjør dårlig arbeid, ikke holder avtaler, ikke nødvendigvis betaler alle skatter og avgifter så er en ikke nødvendigvis kriminell. Vedkommende påpekte at det ikke nødvendigvis er straffbart å være useriøs, og fastslo at det var veldig viktig å ikke pakke inn begrepet til noe annet enn det det faktisk er.

Intervjuobjektene ble deretter spurt om i hvilken grad de selv følte seg ansvarlig for seriøsitetsarbeidet, enten i Betonmast eller bransjen, avhengig av hvilken instans de tilhørte. Responsen var tilnærmet entydig der samtlige, uavhengig stilling og sted, følte at de hadde ansvar for seriøsitetsarbeidet.

Prosjektlederne i Betonmast uttalte at de opplever å sitte på mye ansvar vedrørende seriøsitetsarbeidet. En prosjektleder påpekte at man ikke kan delegere ansvar, bare oppgaver. Videre refererte han til sitt respektive prosjekt hvor det har blitt avsatt mye tid i forbindelse med arbeiderne som skal inn på prosjektet. I stedet for å skrive en kontrakt med et selskap, så har man plukket ut de personene som skal inn i prosjektet og sjekket disse spesielt ut. Da i forhold til referanser på andre prosjekter, undersøkt at de har den nødvendige kompetanse og ytterligere intervjuet disse personene.

«Så skal man lykkes så må man ha med de rette menneskene.»

En annen prosjektleder sa at han selvsagt følte et ansvar, ettersom de ønsker å opptre som en seriøs aktør. Da er man helt avhengig av at de man har med seg på laget og er seriøs. Hvis man ikke tok seriøsiteten alvorlig og sørget for at alt var på plass, kunne det ødelegge både navn og rykte, og medføre til straffbare forhold. En annen informant i annen stilling følte seg i høyeste grad ansvarlig:

«Men at jeg skal være en stor pådriver for at vi skal være seriøs, det i alle høyeste grad».

Utad bedriften pekte bransjeorganisasjonen på at seriøsitet, sammen med rekruttering, er en av de sakene det jobbes desidert mest med på bransjenivå. Der det handler om å ruste medlemsbedriftene til å være oppmerksom på seriøsitetsbestemmelser, stille riktige krav slik at man opptre seriøst og som en seriøs aktør. Her opplevdes det at holdningene blant medlemsbedriftene er at de ønsker å være seriøs og å gjøre ting rett. For å praktisere dette bistår bransjeorganisasjonen med utarbeidede veiledere for korrekt fremgangsmåte. Dette inkluderer hvordan bedriftene skal foreta innkjøp slik at anskaffelsene utføres korrekt og i henhold.

Diskusjon

Spørsmålet tydeliggjorde forskjeller i oppfatningen av situasjonen mellom ulike instanser.

Majoriteten av intervjuede oppfattet situasjonen som omhandler useriøse aktører som mest signifikant i privatmarkedet, mens et intervjuobjekt pekte på at situasjonen er alvorlig i den profesjonelle delen av bransjen.

Denne forskjellen kan være et resultat av intervjuobjektene fokusområde i deres respektive stilling. Innad i bedriften fokuseres det på å gjennomføre prosjekter godt, innenfor tids-, kostnads- og kvalitetsrammer, og uten innslag av useriøse aktører. Utad bedriften oppleves et annet perspektiv, da disse i større grad går i bredden og fokuserer på å avdekke og forhindre slike aktører. Man vil da oftere konfrontere useriøse aktører, ettersom det er dette som er i fokus. Entreprenør har fokus på å gjennomføre prosjekter bra med seriøse aktører, mens andre instanser har fokus på å forhindre useriøse aktører i alle byggeprosjekter.

Den forskjellige oppfatningen reiser ytterligere spørsmål. Blant annet om kontrollsystemene ikke fanger opp useriøse aktører, eller om dette fenomenet ikke eksisterer i så stor grad blant de store, etablerte profesjonelle aktørene. Videre om arbeidet og undersøkelsene som gjøres innledningsvis av entreprenørene er så bra at det fjerner og eliminerer useriøse aktører eller at det rett og slett mangler kontrollsystem for å fange opp dette fenomenet.

Det vil uavhengig av situasjonsoppfattelsen være nødvendig for enhver større entreprenørbedrift å implementere flere ulike systemer og barrierer for å unngå useriøse aktører, samt opptre som en

seriøs aktør. Ettersom en situasjon som knytter useriøse arbeidsforhold eller virksomheter til entreprenøren kan være veldig ødeleggende for bedriftens omdømme og rykte. Dette kan igjen resultere i at man mister jobber og prosjekter i fremtiden.

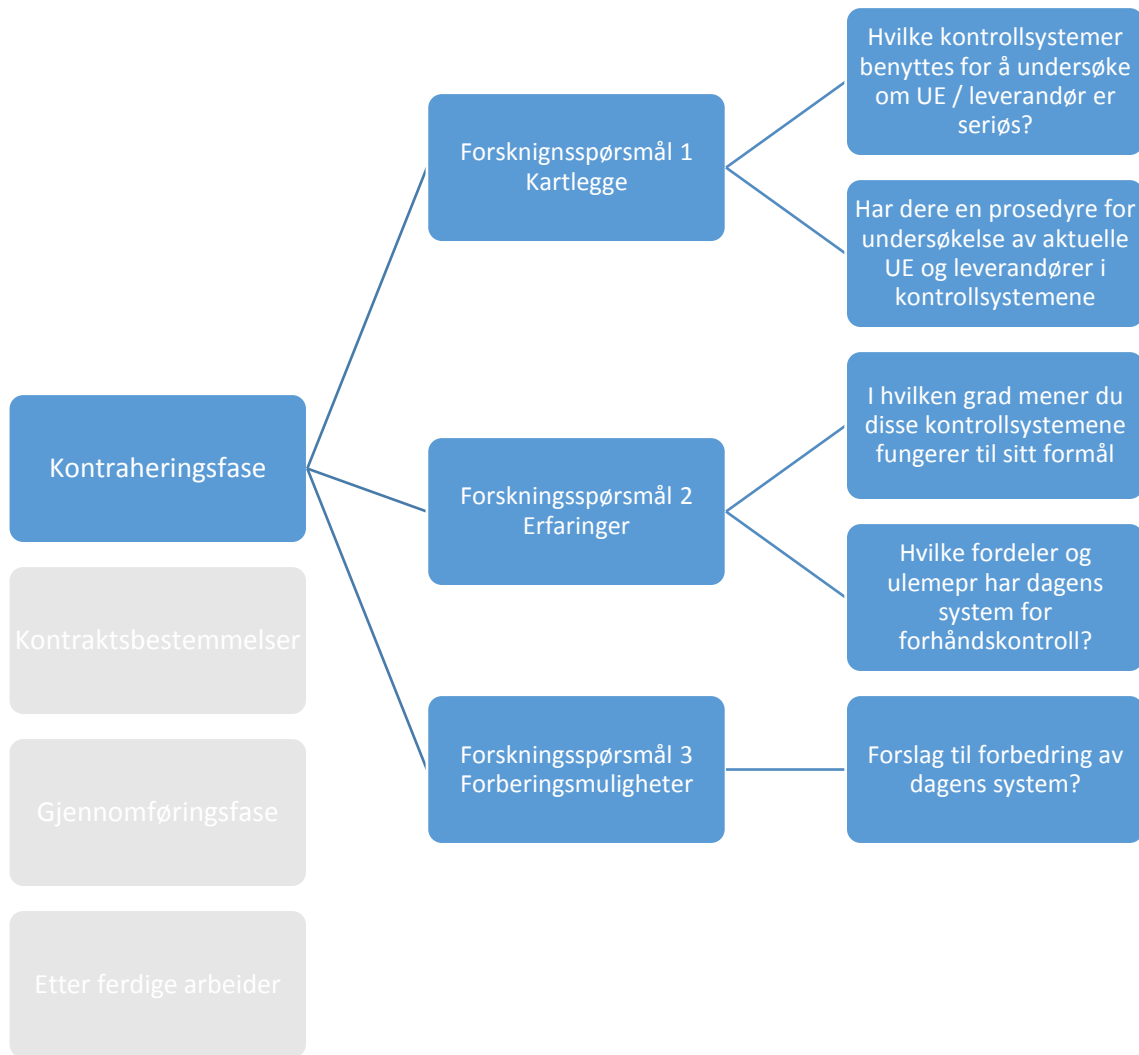
Et annet viktig aspekt som ble tatt opp av enkelte var det økonomiske presset som kan påvirke seriøsiteten i bransjen. Fellesforbundets rapport '*Seriøsitetskrav i offentlige anskaffelser*' påpeker at dagens anbudsprosess kan ha negativ effekt på seriøsiteten i byggebransjen. Dette understøttes av intervjuobjektet som fremla oversikt over hvor stor andel av anskaffelsene hvor pris er eneste faktor. Et slikt prispress i en anbudsprosess vil påvirke hele prosjektet og vil sannsynligvis ikke fremme en seriøs byggebransjen, ettersom det er kun pris man blir målt på.

Ett moment som var interessant å undersøke var hvordan personer i forskjellige instanser og i ulike stillinger valgte å definere en useriøs kontra en seriøs aktør. Beskrivelsen varierte til en viss grad men inneholdt visse likhetstrekk med enkelte gjentakende momenter. Et interessant funn var at en informant mente at problemet og utfordringen i byggebransjen omhandler kriminelle og ulovlige virksomheter, og ikke useriøse. Dette indikerer ulik begrepsbruk i ulike instanser i byggebransjen. Gjennom rapportene nevnt i 3.2.1 *Seriøsitetsbegrepet* har det blitt forsøkt å konkretisere seriøsitetsbegrepet, men funnene indikerer at seriøsitetsbegrepet fremdeles er et ganske vidt begrep.

Samtlige av intervjuede følte seg til en eller annen grad ansvarlig for å opprettholde og praktisere arbeidet for seriøsiteten, enten i bransjen eller i Betonmast. Denne responsen kan betraktes som ventet, ettersom det ville vært betenkelig dersom et intervjuobjekt insinuerte at han/hun ikke føler seg ansvarlig for å jobbe for en seriøs bransje. Den entydige responsen kan være et resultat av at utplukkede intervjuobjekts stillinger kan betraktes sentrale og av betydning. Herunder adresseres blant annet prosjektledere, ansvarlig for innkjøp og HMS. I tillegg kan responsen være et resultat av at det er et kjent problem da useriøsitet, sosial dumping og arbeidsmarkeds kriminalitet får mye oppmerksom i media. Ytterligere kan responsen være et resultat av overordnede krav, i og utenfor Betonmast.

4.1 Kontraheringsfase

Hensikten med spørsmålene knyttet til kontraheringsfasen var å undersøke hvilke kontrollsystemer som benyttes, samt erfaringer med disse. Kapittelet følger de 3 forskningsspørsmålene henholdsvis med å kartlegge systemene, innhente erfaringer og til slutt undersøke forbedringsmuligheter. Figur 26 illustrerer et utvalg spørsmål som ble stilt til intervjuobjektene.

Figur 26: Nøkkelspørsmål tilknyttet kontraheringsfasen

4.1.1 Kartlegge

I forbindelse med forskningsspørsmål 1 ble intervjuobjektene spurt om hvilke kontrollsystemer som benyttes for å undersøke om underentreprenør og leverandør er seriøs, hva som sjekkes samt hvordan.

I forbindelse med sjekk og undersøkelse av aktuelle underentreprenører og leverandører uttalte et intervjuobjekt rutinen inneholder en prosedyre i form av sjekklister som er inndelt i; for kontrahering, ved kontraktsinngåelse, etter og løpende og ved overlevering. Aktuelle underentreprenører settes

opp med underliggende punkter av informasjon som skal innhentes til hver fase. Blant annet inngår StartBANK, HMS-egenerklæring, risikovurdering og kvalitetssystemer i sjekklisten.

Et intervjuobjekt forklarte at de benytter 'ferdigmål' på avklaringsmøtereferat som gjennomgås før kontraktsinngåelse med underentreprenør. Den inneholder enkelte faste punkter, blant annet krav om at kontrahert underentreprenør skal være medlem av StartBANK, eller starte en prosess for å bli registrert innen kort tid etter kontraktsinngåelse. Enkelte fortalte at man ikke bestandig klarer å opprettholde dette kravet og etterleve punktet 100 %. I disse tilfellene er det utarbeidet ytterligere utdypende sjekkliste som inneholder punkter som skal undersøkes, blant annet; Firmaattest, skatteattest, yrkesskadeforsikring, lønnsvilkår og flere. Videre fortalte et intervjuobjekt at den dokumentasjonen og informasjonen som kreves for å bli medlem i StartBANK fortsatt kontrolleres, uavhengig om underentreprenøren er registrert eller ikke. Dette ble ytterligere referert til som skatte- og momsattester og HMS-erklæringer på internkontrollsystemet og forsikringer.

En prosjektleder fortalte at StartBANK benyttes som et hjelpemiddel for å se om aktuelle underentreprenører er registrert der, men har ytterligere krav til at all nødvendig dokumentasjonen leveres. Disse er beskrevet i standard kontraktsbestemmelser, og utdypes nærmere i *Kapittel 4.4 Kontraktsbestemmelser*.

Et intervjuobjekt forklarte at systemet er satt opp for at prosjektleder og anleggsleder, som utfører kjøp, skal ha tilstrekkelig hjelpemiddel til å «lande på riktig side av streken». På denne måten gjøre de beste kontraheringene men likevel i henhold til det regelverket og de retningslinjene som konsernet hele tiden gir.

En annen prosjektleder fortalte at de hadde etablert en praksis med å sende ut de standard kontraktsbestemmelsene til leverandørene når bedriften ber om pristilbud. På denne måten får leverandøren lest gjennom kontrakten før de gir tilbudet, og vet hva de må forholde seg til på et veldig tidlig stadium.

I forbindelse med spørsmålet om fremgangsmåten dersom man var usikker på om en underentreprenør var seriøs eller useriøs, varierte svarene til en viss grad. En prosjektleder fortalte at en ytterligere kunne innhente erfaringer fra andre, både innad i konsernet og benytte de ressursene en har internt, og eventuelt forhøre seg med andre entreprenører. Samtidig tenkte informanten at det er en grunn til at man blir usikker også. Eksempelvis dersom det stod mellom 2 aktører som stilte henholdsvis likt, men det var knyttet usikkerhet til den ene bedriften, om dette var en seriøs eller useriøs aktør, så kunne man anta at den seriøse aktøren ble valgt uten ytterligere behandling. Intervjuobjektet forklarte videre at det er mye som blir styrt av pris, slik at man vil muligens gjøre ekstra undersøkelser for å bli trygg på at den billigste aktøren også er en seriøs aktør. Dette gjøres

ved å få oversendt den dokumentasjonen som en etterspør og gå grundig gjennom. Ettersom det ikke er anledning til å undersøke lønns slipper, timelister og den sjekken som gjøres i produksjonsfasen, før etter signert kontrakt, må man se mer på ytre, og erfaringene man har med dem.

En annen prosjektleder fortalte at fremgangsmåten varierte. Dersom en hadde mistanke om at underentreprenør eller leverandør var useriøs på en måte som kunne bli et problem, så velges aktøren vekk, ettersom man ikke ønsker problemer. Her ble det understreket at det er formålstjenlig å samarbeide med leverandører som gjør arbeidet lettere, og ikke vanskeligere i prosjektene. Dersom det er forhold som vurderes som ikke alvorlig, og at forholdet ikke umiddelbart skaper problemer så er det mulighet for å hjelpe leverandørene til å rette på forholdene. Dette avhenger av om det er en leverandør det er ønskelig å samarbeide. Eksempelvis dersom man vet at en leverandør er god på drift, men har litt problemer med dokumentasjon, så kan det hende at det gjennomføres ekstra runder for å hjelpe de til å skjønne og forstå hvilken dokumentasjon som kreves. Ytterligere ble det påpekt at enkelte underentreprenører er veldig fokusert på utførelse, men har begrensinger når det gjelder dokumentasjon. Informanten nevnte at for å være seriøs i dagens samfunn, så må man ha begge deler på plass.

I tilknytting til beslutningsprosessen fortalte et intervjuobjekt at mange bruker egne erfaringer i kontraheringsprosessen i tillegg til de fastsatte kontrollsystemene, og informasjon som deles på tvers av prosjektene. Selv om en har StartBANK-id, så er det anledning å innhente erfaringer fra tidligere prosjekt.

Utad Betonmast opplevde intervjuobjektet at entreprenørene er veldig interessert i å få og tilegne seg kunnskapen om hvilke aktører som er ute i markedet og hvilke de bør unngå. Herunder ble Uro-patruljen som opererer i Trøndelag nevnt som en viktig bidragsyter. Dette er en patrulje som undersøker byggeplasser og sender inn tips til tilsynsetatene. Informanten påpekte at ca. 70-80% av tipsene A-krim gruppen i Trondheim jobber med kommer etter tips fra Uro-patruljen.

Intervjuobjektet påpekte at veldig mange av de useriøse aktørene er gjengangere med ulike firmaer som eksisterer til neste konkurs, for deretter å starte opp igjen enkeltmannsforetak og konglomerater av ulike virksomheter.

4.1.2 Erfaringer

I forbindelse med forskningsspørsmål 2 ble intervjuobjektene spurt om hvilke erfaringer de hadde med kontrollsystemene som ble benyttet i kontraheringsfasen.

Et intervjuobjekt fortalte at i forhold til seriøsiteten til deres leverandører, at dersom man bruker styringssystemet til punkt og prikke så fungerer det veldig bra. Imidlertid antydte responsen at enkelte tillater seg å gjøre avvik fra styringssystemet, men i disse tilfellene skal man igangsette en prosess med ytterligere undersøkelser.

«Så sånn sett så vil jo det være å følge systemet. Så lenge man gjør det, så vil jeg si at det fungerer.»

Et intervjuobjekt fortalte at på bakgrunnen av undersøkelsen som gjøres i kontraheringsfasen så hadde de bortvist selskaper fra byggeplassen. Dette gikk således mer på personnivå enn på selskapsnivå. Informanten sa at på selskapsnivå så «kommer de ikke til bordet» hvis det er for utrygt, selv om virksomheten fremstår som seriøs. Eksempelvis dersom en underentreprenør har 20 ansatte på byggeplassen så kunne det hende at det er noen av de ikke kommer gjennom nåløye. Dersom underentreprenøren innhenter arbeidere fra bemanningsbyrå og papirene ikke er i orden. Da får de ikke tilgang og kommer ikke inn på byggeplassen, uansett om en har bruk for de eller ikke.

Flere synes at kontrollsystemene har medført en positiv utvikling. Der en informant oppfattet at det er strengere kontroll i dag enn for ett par år siden. Systemene oppleves mer tilrettelagt og enklere å benytte slik at tidsbruken reduseres. Et intervjuobjekt var enig i at StartBANK i utgangspunktet er til god hjelp for å se at den dokumentasjonen som kreves er på plass. Der man har mulighet til å se hvilke dokumenter de har problemer med, og ha spesielt fokus på det, fremfor å begynne på null hver gang.

Et annet intervjuobjekt fortalte at når de har forberedende møte til kontraktsignering, så skrives leverandørens StartBANK-nummer inn i kontrakten. Deretter har man mulighet til å undersøke hvordan leverandøren «ligger an» før endelig kontrakten signeres. Ettersom det er en del dokumenter som først skal leveres etter signert kontrakt, så oppleves et leverandørregister til god hjelp. En annen informant forklarte at retten til å etterspør dokumentasjon om den enkelte arbeidstaker får man først gjennom kontrakt, og at man da har mulighet til å undersøke ytterligere.

I forbindelse med praksisen med å sende standard kontraktsbestemmelsene til leverandøren når bedriften ber om pristilbud fortalte prosjektleder at de hadde gode erfaringer med dette i sin region. Kontraktsbestemmelsene blir sendt ut til alle leverandører, slik at de har mulighet å gjennomgå bestemmelsene før de gir tilbud. Videre nevnte prosjektleder at han til tider opplevde leverandører

som ikke som leser gjennom bestemmelsen før de gir tilbud, og at spørsmålene kommer når man skal skrive kontrakt.

4.1.3 Forbedringsmuligheter

I forbindelse med forskningsspørsmål 3 ble intervjuede spurt om de hadde noen forslag til forbedring.

Majoriteten av intervjuede hadde ikke noen klare formeninger eller spesifikke tiltak til forbedringsmuligheter. De fleste erfarte at kontrollsystemene fungerer bra og til dets formål. Et intervjuobjekt påpekte at innenfor elektroniske systemer vil det som regel alltid være forbedringsmuligheter. Herunder gjøre systemet mer intuitivt og sømløst.

Et intervjuobjekt mente at StartBANK burde vært revidert. Informanten uttalte at han ikke skulle være for krass med dem, men mente at de er for få personer i StartBANK til å drive ordentlig «compliance». Herunder menes grundigere gjennomgang av bedriftene som er registrert og foretar kontroll av firmaer og grunnleggende informasjon. Informanten tenkte at dette var svakheten ved systemet i dag, og at det heller burde vært dyrere og et mer eksklusivt register.

4.2 Diskusjon. Kontraheringsprosess

Av intervjuene viste det seg at kontraheringsfasen er betydelig fokusert og regulert. I dette ligger det at som en større entreprenør innehar Betonmast mange systemer, undersøkelser og nedlegger et grundig arbeid for utvelgelse av underentreprenør og leverandør før kontraktsinngåelse. Dette er en konsekvens av at bedriften er av signifikant størrelse der det er nødvendig å kontrahere «de rette folkene». Som enhver større entreprenør vil konsekvensen av et tenkt scenario som knytter bedriften til en form for useriøsitet kunne være skadelig for ryktet og omdømme. Dette kan igjen medføre til at en mister jobber og prosjekter i fremtiden.

Ytterligere øker kostnadene for å skifte ut underentreprenør betraktelig i gjennomføringsfasen. I tillegg vil dette kunne påvirke på tid og kvalitet. I en bransje som allerede er under prispress vil det derfor være fordelaktig å ha mest mulig informasjon og «dekning» på underentreprenøren man skal kontrahere og samarbeide med, i en tidlig fase.

Den generelle responsen inneholdt god erfaring med systemene, der de fungerer til sitt formål. Majoriteten hadde opplevd en positiv utvikling med stadig strengere kontroll. Ettersom ingen av de intervjuede antydte at de hadde avdekket noe graverende forhold eller alvorlige brudd i sine respektive prosjekter, vil dette kunne være et resultat av at en oppfatter at systemene fungerer bra. Et senter for dokumentasjonsdeling bidrar til forenkling av arbeidet med kontrahering. En prosjektleder påpekte at de hadde bortvist selskaper på bakgrunn av sjekken, selv om dette var mer

på personnivå enn på selskapsnivå. Dette kan indikere at kontrollsystemene fungerer så bra som tiltenkt.

Ettersom intervjuobjektene fra Betonmast uttrykket at systemene som blir brukt per dags dato fungerer godt, med utgangspunkt til deres respektive prosjekt, fremstod det ingen klare forbedringsmuligheter. Dette kan være et resultat at systemene faktisk fungerer så bra som påstått til dets formål. Tatt påstandene fra *4.3.2 Erfaring* i betraktning kan dette indikere at kontrollsystemene fungerer bra, men forbedringsmuligheten ligger i etterlevelsen av systemet. En prosjektleder påpekte at kravet om å kontrahere StartBANK-registrerte leverandører ikke alltid lar seg gjennomføre, men at i disse tilfelle praktiserer utvidet kontroll og sjekk av leverandøren. På denne måten har man et underliggende system for et system. *Seriøsitetsbestemmelsene* nevnt i *3.3.2 Seriøsitetskrav* krever at entreprenører og leverandører er medlem i StartBANK eller tilsvarende register. Utfordringen kan derimot oppstå i de tilfeller man må utenfor landegrensene for å innhente riktig kompetanse. Det kan derfor være fordelaktig å ha et underliggende kontrollsystem dersom det viser seg at det er veldig vanskelig å etterleve dette punktet.

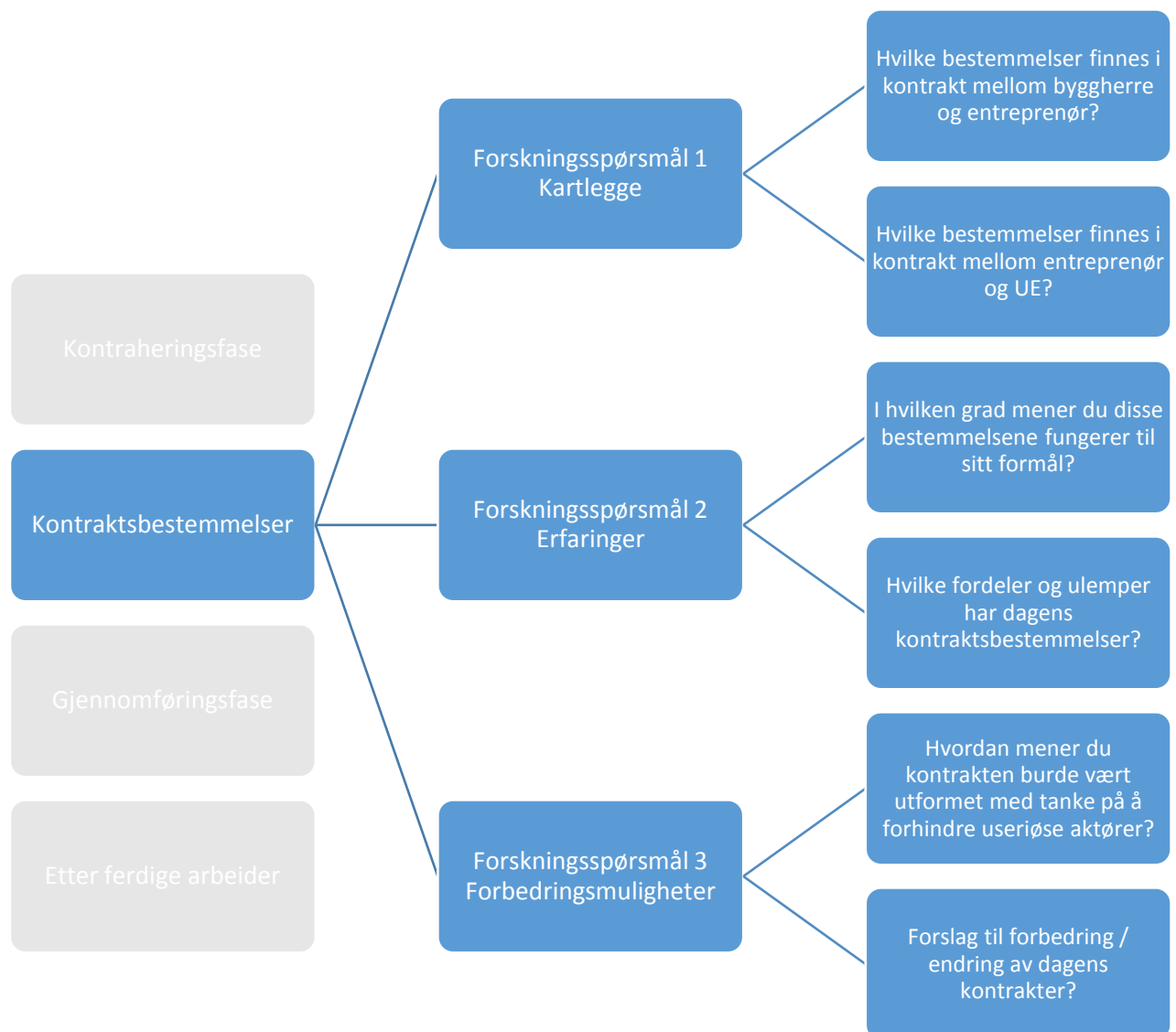
Vedrørende elektroniske systemer vil det som regel alltid være rom for forbedringsmulighet. Elektroniske systemer for deling av data, informasjon og dokumenter er en del av digitaliseringsprosessen og har bidratt til en positiv utvikling som gjør det enklere og gjort oppfølging og kontroller mer effektivt.

Et annet interessant moment var der prosjektleder nevnte at de hadde begynt praksis med å sende de standard kontraktsbestemmelsene når de ber om tilbud. Dersom ytterligere seriøsitetsbestemmelser, *3.4.5 Seriøsitetskrav* fastsettes og krav i *3.4.6 Utvikling* kreves, kan det være formålstjenlig å videreføre denne praksisen. Underentreprenør og leverandør blir da klar over hvilke kontraktuelle bestemmelser Betonmast ligger til grunne i sine prosjekt allerede på et tidlig tidspunkt. Effekten av dette vil kunne være utfordrende å presentere ettersom majoriteten av intervjuede hadde god erfaring med dagens kontrollsystem. Uavhengig av effekten, vil denne praksisen kunne forsterke inntrykket underentreprenørene og leverandørene, og ikke minst byggherrene, har til bedriften om at de tar seriøsitetsarbeidet på alvor.

Med tanke på erfaringsdeling av forskjellige underentreprenører og leverandører utad bedriften, og usikkerheten knyttet til dette er nærmere beskrevet og drøftet i *Kapittel 4.9. Diskusjon etter ferdige arbeider*.

4.3 Kontraksbestemmelser

Hensikten med spørsmålene i dette kapitlet var å undersøke hvilke kontraksbestemmelser som foreligger mellom byggherre og entreprenør, samt entreprenør og underentreprenør. Dette vil ikke per definisjon anses som en egen 'fase' i prosjektet, men ettersom betydningen og påvirkningen kontraksbestemmelsene har for prosjektet er vesentlig, var det nødvendig å skille dette punktet. Hensikten med dette punktet var å undersøke hvilke bestemmelser, både lovpålagte og frivillige, som foreligger i kontraktskjedene mellom aktørene i prosjekter. Selve oppfølgingen av byggherres og entreprenørs kontraktuelle forpliktelser er valgt plassert i *Kapittel 4.6. Gjennomføringsfasen*. Dette virker mest hensiktsmessig ettersom oppfølging ligger naturlig knyttet til gjennomføringsfasen. Kapittelet følger de tre forskningsspørsmålene, henholdsvis kartlegge, erfaringer og til slutt forbedringsmuligheter. Figur 27 illustrerer et utvalg spørsmål som ble stilt til intervjuobjektene.

Figur 27: Nøkkelspørsmål tilknyttet kontraksbestemmelser

4.3.1 Kartlegge

Utforming av kontrakt kan være kompliserte og det var derfor hensiktsmessig å skille dette inn i kontraktsbestemmelser mellom byggherren og entreprenør, og igjen entreprenør mot underentreprenør. I forbindelse med forskningsspørsmål 1 ble intervjuobjektene spurt om hvilke kontraktsbestemmelser som foreligger mellom byggherre og entreprenør, samt entreprenør og underentreprenør

Kontraktsbestemmelsene som foreligger mellom byggherre og entreprenør varierer fra prosjekt til prosjekt og fra byggherre til byggherre. Enkelte lovpålagte bestemmelser og forskrifter slikt som Byggherreforskriften, Allmenngjøringsforskriften og Påseplikt ble gjentatt gjennom intervjuene, men ut over dette varierte bestemmelsene.

Videre ble intervjuobjektene spurt om det var forskjell på private og offentlige byggherrer med tanke på kontraktsbestemmelsene og oppfølging. Majoriteten hadde den oppfatningen at dette er tilfellet, men hadde noe ulike erfaringer. Byggherres oppfølging av kontraktsbestemmelsene er lagt til *Kapittel 4.6 Gjennomføringsfasen*, ettersom det vil være mer naturlig å plassere oppfølging til denne fasen.

Et intervjuobjekt forklarte at i det nåværende prosjektet, hadde den offentlige byggherren egen SHA-plan, PA bok [Prosjektadministrativ håndbok], og egne kontraktsbestemmelser. En annen informant opplyste ytterligere om byggherrer som skaffer seg tilgang til å kontrollere den enkelte arbeidstaker og utskrift av lønnslipper, timelister og bankutskrifter, og spesifiserer at det skal gjelde nedover hele kontraktskjeden.

En annen prosjektleder belyste ansvarsfordelingen i prosjektet med privat byggherre. I sitt respektive prosjekt hadde entreprenør, gjennom byggherreforskriften, ansvaret for å prosjektere og utføre sikkert. Ansvarlig for prosjektering satt internt i prosjektet (i Betonmast). Videre fortalte han at de i utgangspunktet ikke ønsker å sitte med utførelsesansvaret, og sikkerheten for det. I dette prosjektet hadde de derfor engasjert ekstern rådgiver fra Multiconsult som hadde fulgt sikkerheten under oppføring. Dette kunne gå på flere faktorer og forhold, herunder hvordan jobben faktisk utføres, og fremdrift, og at dette ikke går på bekostning av sikkerheten. Ytterligere kunne prosjektet anses som spesielt, grunnet at entreprenøren tilsynelatende har kontraktsfestet byggherreansvaret til seg, slik at prosjektlederen har opptrådt som byggherres representant.

Et intervjuobjekt forklarte at kontraktsbestemmelsene som foreligger mellom bedriften og underentreprenør gjennomgås under avklaringsmøte, som finner sted før kontraktsinngåelse. En annen prosjektleder understøttet dette og påpekte at bestemmelsene gjennomgås ord for ord under avklaring før kontrakt. De standard kontraktsbestemmelsene som Betonmast pålegger

underentreprenørene sine er lik for alle underentreprenører og er plassert i øvre sjikt i dokumentrekkefølgen i kontrakten. Kontraktsbestemmelsene kunne derfor anses som av høy rang eller prioritet. De lovpålagte bestemmelsene inneholder blant annet arbeidsvilkår, lønnsvilkår og eventuelt konsekvensene dersom slike forhold blir brutt. I tillegg inneholder bestemmelsene hva bedriften forventer av underentreprenøren og leverandøren når de kommer på byggeplassen.

I de standard kontraktsbestemmelsene står det blant annet i punkt 25 at Betonmast og UE kan bli medansvarlig for lønn til de ansatte hos UE og også personer som UE benytter seg av. Det er derfor sentralt at UE har ordnede lønnsrutiner, slik at eventuelle mangler på lønnsutbetalinger, avsetninger til feriepenger, forskuddstrekk, arbeidsgiveravgift fanges opp umiddelbart. Betonmast og UE er begge forpliktet til å orientere kontraktsparten om innholdet i allmenngjøringsloven, særlig paragraf 9 og 13.

I tillegg til å sette krav om at underentreprenøren / leverandøren er registrert i StartBANK, eller har satt i gang en prosess for å bli det, hvor noe dokumentasjon kan hentes, stilles det ytterligere dokumentkrav som de skal levere. Dette er blant annet: Kopi av betalt polis for ansvarsforsikring, skadeforsikring, de skal levere kvittering for betalt yrkesskadeforsikring, dokumentasjon på yrkes på forsikringen på omfang og gyldighet og en firmaattest».

Senest 2 uker etter signert kontrakt skal underentreprenør fremlegge, blant annet; garantidokumenter, kvalitetsplan, kontrollplan, beskrivelser, internkontrollsystem, erklæring om arbeid med internkontroll og HMS-erklæring HMS/Risiko vurdering, plan for sikker jobb analyse, bekreftelse på mottatt og godkjent årsoppgjør, kvittering for innbetalt meravgift og investeringsavgift, attest fra kemner, kvittering for innbetalt arbeidsgiveravgift siste termin og kvittering for innbetaling av de ansatte som skatter sist termin.

Før oppstart så skal blant annet følgende leveres: Dokumentasjon i forbindelse med arbeidstakerregister, kopi av byggebransjen ID-kort, kopi av skjema RF 1199, produktdokumentasjon, sikkerhetsdatablad, signert KS sjekklister, timelister og navnelister.

4.3.2 Erfaringer

I forbindelse med forskningsspørsmål 2 ble intervjuobjektene spurt om hvilke erfaringer de hadde med kontraktsbestemmelsene.

Et intervjuobjekt utad Betonmast forklarte at en av utfordringene de jobbet med var å få byggherre og bestiller til å definere seriositetskrav og ikke minst følge disse opp. Kravene er et tenkt sett med bestemmelser som i seg selv understøtter det seriøse arbeidsliv. Eksempelvis krav til fagarbeidere og

lærlinger. Informanten påpekte ytterligere at de seriøse aktørene har både fagarbeidere og lærlinger, slik at seriøsitetsskravene ikke er noe problem for dem.

Et annet eksempel som ble tatt opp var problematikken rundt manglende bestillerkompetanse i enkelte deler av byggebransjen. Eksempelvis, store borettslag i byer som innhenter anbud og oppdrag på dels store jobber, hvor det sitter vanlige folk i styrene og bestiller uten form for bestillerkompetanse. Antageligvis ser disse stort sett på hvem som tilbyr den laveste prisen. Her jobbes det med å bekjentgjøre forståelsen der bestiller har både ansvar og muligheter for å velge aktører som er seriøs. Til tross for at intervjuobjektet bemerket seg at situasjonen var på bedringens vei, var det forbedringspotensial rundt forståelsen av at man må nedlegge en jobb i valg av aktør, der man sjekker StartBANK, offentlige registre, lærlinger.

Bransjeorganisasjonen påpekte at mye av det de jobber med er å utstyre bedriftene med veileder på hvordan de skal innfri blant annet seriøsitetsskravene. Både i kontrakter, anbudsrunder og utover byggeprosessen. Intervjuobjektet nevnte at Trondheim kommune skulle behandle sitt anskaffelsesreglement, og fastsatte krav til 50% fagarbeidere og 10% lærlinger. Informanten nevnte at bransjeorganisasjonen påvirker denne prosessen og bidrar til at bedriftene klarer å overholde kravene, og inngå kontrakter med seriøse aktører.

Intervjuobjektene uttrykket ulike erfaringer avhengig av hvilken byggherre som var involvert. Et intervjuobjekt opplevde at de offentlige oppførte seg mer profesjonelt og «hakk mer frempå». Dette på grunnlag av tidligere erfaringer, der offentlige byggherrer hadde vært ganske spesifisert i forhold til kravspesifikasjon. Dette omhandlet ikke bare krav om seriøsitet, men mer omfattende enn som så. I tillegg erfarte intervjuobjektene at offentlige byggherrer engasjerte eksterne rådgivere til å være SHA-koordinator. I kontrast til private byggherrer som enten ønsker at entreprenøren skal ha den rollen eller besitte den selv.

Erfaringene fra prosjekt med private byggherrer var gjennomgående gode. Intervjuobjektet synes organiseringen og gjennomføringen hadde fungert veldig bra. En av grunnene til dette var at det hadde vært veldig god kommunikasjon mellom aktørene i prosjektet. Informanten påpekte at han hadde jobbet for både offentlige og private byggherrer, men hadde erfart i sitt respektive prosjekt at prosessen hadde vært ryddig med veldig enkle og korte kommunikasjonslinjer. Han hadde tidligere erfart at prosjekter med offentlige byggherrer kunne medføre lengre kommunikasjonslinjer, der man må rapportere til en konsulent, som igjen skal rapportere til byggherren. Konsekvensen kunne være at noe av kommunikasjonen kan forsvinne på veien, ettersom det blir flere ledd innenfor mange felt. Informanten fornemmet at det derfor stilles større krav til kommunikasjonen ettersom man ikke har direkte kontakt med byggherren.

I forbindelse med kontraktsbestemmelsene mellom entreprenør og underentreprenør fortalte en prosjektleder at de fungerer forholdsvis greit. Selv om det innimellom har oppstått situasjoner med diskusjoner for å få underentreprenør til å godta og inngå avtale etter vilkårene. Han forklarte videre at det blir enklere etter underentreprenørene har fått prøvd det ut.

En annen prosjektleder erfarte at de hadde veldig god kontroll i forhold til kontraktene med de underentreprenørene som kontraheres. Dette ble understøttet av flere intervjuobjekt, som videre mente at konkret mot underentreprenørene så fungerte det veldig bra.

Utfordringen lå derimot der underentreprenøren benytter forskjellige bemanningsselskaper innunder seg for å få levert folk. Her påpekte en prosjektleder at man måtte være oppmerksom. Bransjeorganisasjonen støttet meningen, og påpekte at utfordringen er tilstede ettersom det ikke stilles spesielle bestemmelser som omhandler innleie av bemanningsbyrå i bransjen. Veldig mange av de som spekulerer i dette, blant annet enkeltmannsfirmaer, bemanner utelukkende opp med bemanningsbyrå. En kan hente inn akkurat det mannskapet en trenger til et bestemt oppdrag en bestemt tid, og så kvitte seg med de igjen.

4.3.3 Forbedringsmuligheter

I forbindelse med forskningsspørsmål 3 ble intervjuobjektene spurt om de hadde noen forslag til forbedring.

En prosjektleder konstaterte at kontraktsbestemmelsene fungerte bra, og tenkte at hvis bestemmelsene skulle ha noen virkning, så kunne de ikke være utformet på noen annen måte. Således at det var bedre det står litt strengere i bestemmelsene enn det som strengt tatt er nødvendig. Dersom alt fungerer, trenger man ikke å håndheve til punkt og prikke.

En utfordring som ble tatt opp da intervjuede ble spurt om potensielle forbedringsmulighetene var at bransjen er i kontinuerlig utvikling og at useriøse aktører tilpasser seg. Intervjuede fra bransjeorganisasjonen påpekte at man må tilrettelegge regelverk som gjør det mulig å starte en ny bedrift samtidig å få oppdrag de første 2 årene selv om en ikke har hatt lærling i x-antall år. Det viktigste punktet var å sikre at alle, og nye, tiltak og bestemmelser som omhandler seriøsitet i regelverket treffer godt. Intervjuobjektet fastslo at de useriøse aktørene ikke forholder seg til regler uavhengig om det er nye eller gamle. Hvis ikke kravene er presis nok, oppnår man kun økende marginer mellom de som spekulerer i å ikke forholde seg til kravene og de seriøse.

Et annet punkt som ble nevnt av bransjeorganisasjonen var kravene til lærlinger som bransjen har etterlyst. Således å innse viktigheten av å stille krav til lærlinger og ikke minst sørge for at de blir fulgt

opp. Her forklarte intervjuobjektet om situasjoner hvor en bedrift registrerer seg som lærebedrift uten å ha en eneste lærling. I tillegg finnes de som omgår lovverket, eksempelvis et byggefirma som opererer med 1 lærling i Sør-Norge, som har kommet til Trondheim og fått oppdrag grunnet at bedriften per definisjon har vært lærebedrift og hatt lærling. Videre tenkes det at man er på rett spor dersom en setter prosenttall av timeantall skal være utført av fagarbeidere. En avgjørende faktor er at kravene må følges opp. Dersom kravene eller bestemmelsene vedtas men de ikke følges, så er de verdiløse og virker mot sin hensikt. Informanten mente man er helt avhengig av å følge opp, og dette vil kreve ressurser og fokus. Bransjeorganisasjonen er veldig opptatt av at kommunen ikke bare fatter et vedtak eller får en bestemmelse, men at man faktisk har et system som følger opp kravene.

«Og sånne ting er våre bedrifter veldig opptatt av, at her undergraves jo intensjonen, og da må vi sørge for at det her blir smutthullene blir tettet.»

Med bakgrunn i de tidligere kapitlene som omhandler underentreprenørers bruk av bemanningsbyråer indikerer situasjonen at dette er en utfordring for seriøsiteten i byggebransjen. En informant påpekte at hele bransjen burde stille større krav til bemanningsbyråene. Blant annet hvilke folk de faktisk kan stille med, hvilken kompetanse de har, hvilke erfaringer de har og hvilke språk de snakker. Forbedringsmuligheten ville være å inkludere innleie, vikarbyråer og bemanningsbyråer i kontrakten som et eget punkt. I tillegg ble det etterspurt ytterligere kontrollordning for disse arbeiderne som foruten ID, omfatter at arbeideren faktisk har lov å være i Norge, og at de innehar en viss kompetanse. Intervjuede fra bransjeorganisasjonen pekte på at det eneste som kan forebygge problemet er at byggherre eller bestiller setter tydelige på krav om at man vil ha fagarbeidere. Krav om fast ansatte i en verdi for en bedrift.

Et intervjuobjekt påpekte forbedringsforslag angående punkter som først blir tatt opp med underentreprenøren i oppstartsmøtet, som kommer etter kontrakten. Eksempelvis der Betonmast har et sanksjonsmiddel i form av bøter som ikke blir nevnt konkret på HMS under avklaringsmøtet før kontraktsignering. I verste fall kan underentreprenøren motstride seg dette, da dette ikke var kjent da de signerte kontrakten. Han foreslo at dette er et punkt som burde vært tatt med før kontraktsinngåelse. På denne måten gjorde man seg ikke avhengig av gjennomføringen av oppstartsmøtet, og at dette møtet fungerer mer som en påminnelse og oppfriskning.

4.4 Diskusjon. Kontraktsbestemmelser

Av intervjuene fremkom det at det er forskjell mellom private og offentlige byggherrer både med tanke på kontraktsbestemmelser og oppfølging. Intervjuede presenterte forskjellige kontraktsbestemmelser, organiseringsformer og grad av oppfølging. Ulikhetene kan være et resultat av byggherres innkjøpskompetanse, tidligere erfaringer og egen interesse for påvirkningen og

involvering i gjennomføringen. Den generelle oppfattelsen var at offentlige byggherrer er mer involvert i gjennomføringen av prosjektet enn private. Denne oppfattelsen var således ikke unison gjennomgående. Dette kan være en konsekvens av at flere av intervjuede på daværende tidspunkt var involvert i prosjekter med offentlige byggherrer. Det er viktig å nevne at intervjuobjektet som jobbet på prosjekt med private byggherren er en av Norges største byggherrer.

De standard kontraktsbestemmelsene mellom entreprenør og underentreprenør kjøres lik imot alle underentreprenører. En slik struktur forenkler arbeidet ettersom en har en felles «standard» som kjøres likt ut mot alle underentreprenører uavhengig av prosjekt, og på tvers av prosjekter. Fordelen vil naturligvis være at bedriften overholder god kontroll på kontraktsbestemmelsene, og man kan avsette interne ressurser til å håndtere eventuelle brudd eller situasjoner som måtte oppstå. På denne måten kan de som jobber ute på byggeplass ha tydeligere fokus på utførelsen av prosjektet, fremfor å vie oppmerksomhet til kontraktuelle mislighold. Utfordringen med denne strukturen kan være at oppfølgingen i fremtiden vil kreve mer kapasiteten og ressurser. Ytterligere seriøsitetskrav, som nevnt i 3.3.5 *Seriøsitetskrav* og 3.3.5 *Utvikling*, vil kreve ekstra ressurser grunnet utvidet oppfølging og det eksisterer per i dag et fåtall systemer som skal forenkle oppfølgingen av disse kravene.

Uavhengig av om det var privat eller offentlig byggherre hadde majoriteten av intervjuede positive erfaringer med kontraktsbestemmelsene. Enkelte tenkte at offentlige byggherrer er litt mer profesjonelle enn private. Dette kan indikere en generell oppfatning at der en byggherre som setter strenge krav, følger godt opp og har betydelig tilknytning til prosjektet oppleves mer profesjonell. Her kan det tenkes at private byggherrer har større fokus på det ferdige bygget, at det skal fungere til sitt formål og overfører større ansvar til entreprenøren. Ytterligere kan denne forskjellen ha grunnlag i ulik kompetanse og/eller ulike avsetning av ressurser til kontrollsystemer i prosjektet. Herunder at offentlige byggherrer setter klare føringslinjer og kontrollsystemer for gjennomføringen av prosjektet.

Teorikapittelet indikerer at det er offentlige byggherre og kunder som må fremme og fastsette seriøsitetskrav og bestemmelser. Ettersom det offentlige investerer store verdier i bygg- og anlegg hvert år, og med bakgrunn i dagens anskaffelsesreglement hvor pris styrer mye, kan det betraktes naturlig at mye av ansvaret foreligger her. Fellesforbundet peker på den potensielle virkningen der kvalitetsstandarden på leveranser økes gjennom hele bransjen dersom de offentlige innkjøpere stiller ytterligere kvalitetskrav.

Erfaringene med kontraktsbestemmelsene mot underentreprenør var generelt gode. Flere mente de hadde god kontroll på de underentreprenørene som kontraheres. Dette kan antas som nødvendig for

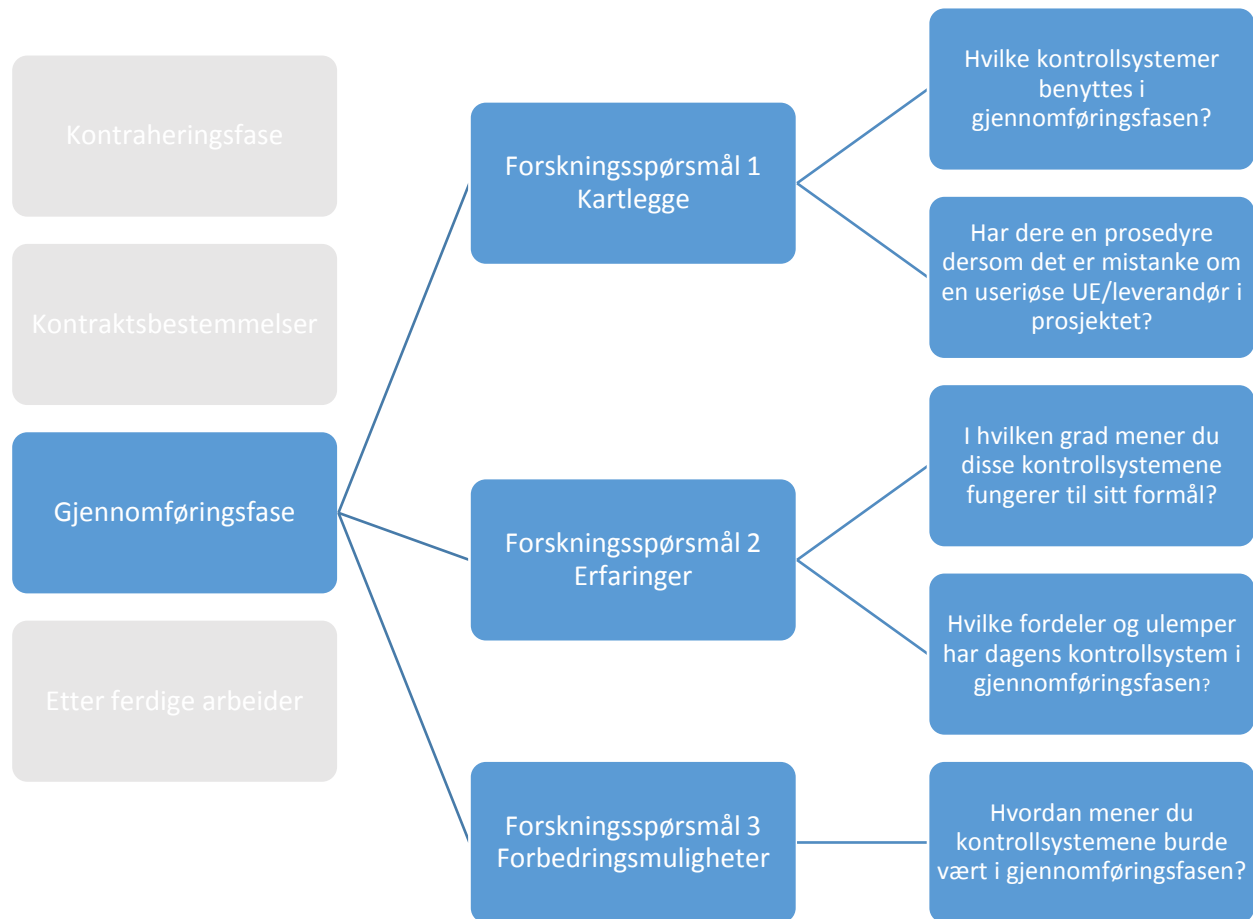
større entreprenør, ettersom det er store økonomiske verdier i prosjektene de gjennomfører. Samtidig er det gjennom kontrakten at aktørene sikrer seg. Det vil derfor være nødvendig å ha god kontroll på kontraktsutforming og bestemmelsene.

En forbedringsmulighet som ble tatt opp av flere intervjuobjekt var utvidet bestemmelser som omhandlet underentreprenørs innleie av arbeidere fra bemanningsbyrå. Her ble det etterspurt strengere kontraktsbestemmelser. Seriøsitetskrav som beskrives i 3.4.5 og 3.4.6 med krav til et prosentantall fagarbeidere og lærlinger er en fremgangsmåte for å redusere denne utfordringen. For at disse kravene og bestemmelsene skal ha tiltenkt virkning er det kritisk at man har en metode, eller et system for å måle, samt følge opp. Dette ble nevnt av en informant hvor det viktigste punktet ville være å sikre at alle, og nye, tiltak som omhandler seriøsitet i regelverket og bestemmelsene treffer godt. Seriøsitetskravene og bestemmelsene fra 3.4.5 og 3.4.6 mangler ytterligere konsekvenser dersom det ikke håndheves. Det vil derfor være formålstjenlig å ikke bare fastsette krav og bestemmelser, men ha et system som skal følge disse, samt definerte konsekvenser dersom kravene ikke opprettholdes.

På grunn av at bransjen betraktes som fleksibel vil det sannsynligvis være nødvendig med bemanningsbyråer for å variere bemanningen i et variabelt marked. Det kan derfor være fordelaktig å fastsette ytterligere krav eller vurdere systemer for utvidet undersøkelse av disse arbeiderne.

4.5 Gjennomføringsfasen

Hensikten med spørsmålene knyttet til gjennomføringsfasen var å undersøke hvilke kontrollsystemer som benyttes, samt erfaringene med disse og undersøke forbedringsmuligheter. Resultatkapittelet følger henholdsvis de tre forskningsspørsmålene. Figur 29 illustrerer et utvalg spørsmål som ble stilt til intervjuobjektene.

Figur 28: Nøkkelspørsmål tilknyttet gjennomføringsfasen

4.5.1 Kartlegge

I forbindelse med forskningsspørsmål 1 ble intervjuobjektene spurt om hvilke kontrollsystemer benyttes i gjennomføringsfasen.

Intervjuobjektene ble spurt om hvordan byggherren følger opp de kontraktuelle bestemmelsene. Svarene uttrykket at dette er variabelt. På ett prosjekt mot offentlig byggherre så jobbet egen SHA-kordinator i fra byggherren som var innom og tok stikkprøver. Her påpekte et annet intervjuobjekt at det offentlige gjerne har en ekstern rådgiver som tar seg av utfører dette i arbeidet.

På prosjektet med private byggherrer oppfattet intervjuobjektet at byggherren ofte kan gi entreprenørene veldig mye tillit, men samtidig følge veldig godt med selv. I sitt respektive prosjekt hadde det vært gjennomført byggherremøter annenhver uke gjennom hele prosjektet, og byggherre hadde vært veldig tett på prosjektet. Byggherren hadde ikke leid inn noen konsulenter, men hadde vært delaktig i møtevirksomheten, og ute på byggeplassen. Prosjektleder/-sjef rapporterte hele tiden til byggherren dersom det var noe å ta tak i. På prosjektet ønsket byggherre at entreprenør (Betonmast) tok hånd om alt, men rapporterte til han. Informanten påpekte videre at byggherren har hatt mer enn normal oversikt på bygget.

Bransjeorganisasjon fortalte at deres rolle er å bistå og hjelpe medlemsbedriftene med sjekklister, og systemer som gjør at prosjektet blir gjennomført riktig. Intervjuobjektet forklarte at mange opplever påseplikten som et veldig stort ansvar, og krevende å følge opp i praksis. Hvordan dette skal gjøres i praksis og enklest mulig for aktørene, sånn at det blir gjort og utført korrekt. Videre påpekte intervjuobjektet at bransjeforeningen har veldig mye systemer som er utarbeidet sentralt på HMS området, som er tilgjengelig for medlemsbedriftene.

En prosjektleder påpekte at en gjerne bruker ett system per prosjekt, men at systemet inneholder flere ulike systemer innunder seg. Blant annet FDV, hvordan man dokumenterer prosjektet til slutt, BYGGNETT, som gir tilgang til dokumentasjon og infobric som gir tilgang til byggeplassen rent fysisk, og Farmer, som gir tilgang til dokumentasjon, og produktdatablad som er en tjeneste som går på farlige stoffer.

Et intervjuobjekt nevnte at enkelte av punktene som entreprenøren skal følge opp, først blir sjekket når underentreprenør kommer på byggeplassen. Gjennom kontrakten skal underentreprenør levere risikovurdering og hele internkontrollsystemet. I Trøndelag var det standardisert praksis at underentreprenøren leverer internkontrollpermen, ettersom all informasjon og dokumentasjon som etterspørres foreligger der. Intervjuobjektet påpekte at det ikke er et krav i systemet om at entreprenøren skal ha internkontrollpermen. Videre fortalte han at underentreprenøren ofte kommer med internkontrollpermen ved oppmøte på byggeplass, mens i systemene til Betonmast står det at dette skal leveres to uker etter kontraktsinngåelsen. Dette medfører til at enkelte punkter som skulle vært sjekket tidligere, først blir undersøkt i gjennomføringsfasen. Intervjuobjektet påpekte at det er ekstra viktig at man er tøff nok til å si stopp, dersom nødvendig. Videre fornemmet han at det sannsynligvis er lettere for en anleggsleder, eller en ute i produksjonen å se «litt mellom fingrene», hvis arbeiderne står klar til å begynne og man vet at «dette må jeg få gjort i dag».

En prosjektleder fortalte at før arbeideren slipper inn på byggeplassen så gjennomføres det personkontroller. Da kontrolleres blant annet selve personen, herunder hvem det er, om han/hun

har lov å være i Norge, og om han/hun får lønn. Deretter sjekkes ID-kortet og legges inn i systemet og arbeideren får egen unik merkelapp. Da er den personen godkjent på byggeplassen, og har gått gjennom systemet. Etter at vedkommende er sluppet inn på byggeplassen så må det være noe helt spesielt som skjer for at det tas ny kontroll på personen. Intervjuobjektet påpekte at en kontinuerlig kontrollerer utførelsen de gjør på byggeplass og hvordan de opptrer.

Samtlige av intervjuede i prosjekt benyttet rotasjonsport som var tilkoblet infobric der man trenger akseptert ID-/HMS-kort for å få tilgang. Et intervjuobjekt påpekte at byggherreforskriften krever en sånn type oversiktsliste, som eksempelvis infobric benyttes til. Videre fortalte han at det kan oppstå situasjoner hvor man kan jobbe før man har fått ID-/HMS-kortet, i forhold til nyoppstartet arbeidsforhold, men påpekte at det ikke står noe mer spesifisert i rutinen. I disse tilfellene skal det godkjennes av daglig leder. Intervjuobjektet stilte seg spørrende til om daglig leder får mye spørsmål om dette. Informanten tenkte at tilfellene løses, men at hvis det som står i bestemmelsene blir veldig tungvint å følge opp så blir det kanskje ikke fulgt.

I forbindelse med å foreta stikkprøvekontroller i gjennomføringsfasen påpekte et intervjuobjekt at man disponerer sjekklister, som går på påseplikten. Dette ble nevnt som kanskje det viktigste verktøyet i gjennomføringsfasen. Gjennom stikkprøvekontroll sjekkes blant annet arbeidsavtaler, timelister (for kontroll av arbeidstid og overtidsgodtgjørelse), lønnslipper (og i noen tilfeller bankutskrifter) og for utplasserte arbeidstakere undersøkes det at reise, kost og losji er dekket. Dette gjøres ved etterspørring av dokumentasjon som gjennomgås og ses i sammenheng. Ytterligere finnes sjekklister som kan benyttes til stikkprøvekontroller som i tillegg til krav til arbeidsavtale, lønn og arbeidstid også tar for seg arbeidstøy, opplæring i arbeidet, bedriftshelsetjeneste og yrkesskadeforsikring.

Stikkprøvekontrollene kan gjennomføres på bakgrunn av enten mistanke, etter krav fra byggherre eller for å gjøre en kontroll på en underentreprenør som ikke har blitt benyttet før. Dersom man har god kjennskap til en leverandør og vet fra tidligere at denne arbeidsgiveren har gode lønns- og arbeidsvilkår for sine ansatte så kontrolleres det sjeldnere vi sjelden. I dette ligger det at det ofte er firma med utenlandske arbeidere som er i fokus.

Dersom det avdekkes feil så finnes prosedyre for dette som beskriver aksjoner basert på graden av mangler, eventuelt brudd på allmenngjorte tariffavtaler. Dersom forholdet inneholder mindre feil så håndteres det i prosjektet, via dialog mot aktuell underentreprenør. Entreprenøren (Betonmast) har da mulighet til å holde igjen betaling til forholdet er rettet. Dette kan eksempelvis være utbetaling av manglende overtidstillegg. Dersom det avdekkes større brudd eller at det er underentreprenører som nekter å fremlegge opplysninger, så varsles daglig leder og juridisk direktør i konsernet om

saken, og prosjektet får bistand i å følge opp videre. Man vil da i samråd vurdere om uregelmessighetene skal varsles myndighetene.

4.5.2 Erfaringer

I forbindelse med forskningsspørsmål 2 ble intervjuobjektene spurt om hvilke erfaringer de hadde med kontrollsystemene som benyttes i gjennomføringsfasen.

Et intervjuobjekt fornemmet at kommunikasjonen med offentlige byggherrer kan medføre utfordringer. Ettersom det blir mange personer som blir ansvarlig for «små ting». Det er gjerne innleide personer som skal forsvare at de er innleid og kontrollere ting, og at det i verste fall kan ødelegge en god løsning fordi man er mer opptatt av få rett enn å få løst problemet. Informanten påpekte at dette selvfølgelig varierer fra prosjekt til prosjekt.

Et annet intervjuobjekt forklarte at offentlige byggherrer gjerne har en ekstern rådgiver som SHA-koordinator. Videre utdypet en annen informant at det er mange private byggherrer som ønsker at entreprenøren skal ha den rollen eller ha den selv. Informanten følte at det sikrer litt å få inn en tredjepart.

Bransjeorganisasjon erfarte at byggebransjen mangler systematikk mellom ulike systemer, der utfordringen ligger i at systemer ikke samhandler. Informanten erfarte at mange aktører hadde et ønske om å få systemene til å samhandle. Intervjuede mente at Betonmast har et system som «glir veldig lett» med enkelte underentreprenører, og at i det tilfelle burde system vært brettet ut for flere, men at man da er inne på digitaliseringsdebatten i byggebransjen. Videre fortalte han at det ikke er tilfeldig at byggebransjen antagelig ligger blant de dårligste når det gjelder innovasjon og digitalisering. Denne slutningen grunner i at man har erfart at aktører ikke prioriterer å ta investeringer og risiko for å utvikle nye systemet. Informanten pekte på at det er for få i bransjen som ser gevinsten i å iverksette utvikling av systemer på egenhånd. Ytterligere forklarte intervjuede at bransjeforeningen har utarbeidet mange systemer sentralt på HMS området, men erfarte at medlemsbedriftene utviklet egne systemer. Antakelig på grunn av det ikke er kjennskap til disse. På oppfølgingsspørsmålet om hvorfor det tok så lang tid å utvikle og implementere slike kontrollsystemer var responsen at entreprenører kjemper så om marginer for å vinne konkurranser og det er marginene og risikoen entreprenøren lever på. Dersom en lever på å ta risiko og lever på marginer, så tenkes det at man ikke setter tid eller ressurser til å utvikle slike kontrollsystemer.

«En gjør det man kan, og det er faget sitt»

HMS-kort i sanntid ble nevnt som et eksempel på et kontrollsystem som har tatt lang tid å implementere. Intervjuobjektet mente at det å vite hvem som er på byggeplassen til enhver tid og ha

mulighet til å sjekke dette enkelt har vært avgjørende viktig å få på plass. Informanten påpekte at dette har tatt vanvittig lang tid og vært veldig omstendelig å få på plass.

Flere intervjuobjekt hadde erfart at kontrollsistemene som benyttes i gjennomføringsfasen fungerer veldig bra og påpekte klare fordeler ved blant annet rotasjonsport. En informant fortalte at arbeiderne ikke har mulighet til å komme seg inn andre plasser enn gjennom rotasjonsport. På denne måten låser en av byggeplassen såpass godt, at man vet til enhver tid hvem som er ute på plassen. Intervjuobjektet identifisert ingen klare ulemper med systemet, men opplevde system som stabilt ganske bra. Flere hadde denne oppfatning, der en informant supplerte ytterligere at rotasjonsporten automatiserer og gir et sikrere system.

ID-/HMS-kort som er utløpt vil automatisk bli nektet å legges inn, det er enkelt å blokkere folk og gjøre det på tvers av prosjekter. Slik at ikke en arbeider som blir kastet ut fra en byggeplass kommer inn på neste. Ytterligere er det ingen arbeidere som slipper inn før de har vært innom entreprenørs brakke og signert seg inn. Dette gjelder for nye arbeidere på plassen. Det er først da entreprenøren åpner opp og gir de tilgang til byggeplassen. Intervjuobjektene nevnte at disse momentene gjør jobben lettvinnt, og hadde erfart at det fungerer veldig bra. Majoriteten av intervjuede benyttet infobric til mannskapsregistrering på byggeplassen og erfarte at det fungerer bra.

4.5.3 Forbedringsmuligheter

I forbindelse med forskningsspørsmål 3 ble intervjuobjektene spurt om de hadde noen forslag til forbedring.

Et av punktene som ble gjentatt i forbindelse med forbedringsmuligheter omhandlet digitaliseringsprosessen. En prosjektleder påpekte at dette er tilfelle uansett hvilken bransje man er i, i Norge, og forklarte at det beste som kunne gjøres fremover er å være imøtekomende for nyheter. Ettersom man ikke har avtale som gjør at man er avhengig av leverandører, så er det hele tiden mulighet å bytte over til de som har kommet lengst.

Bransjeorganisasjonen antydte at forbedringsmulighetene lå gjennom krav som medfører at byggeprosjekter blir mer transparens. Her fornemmet intervjuobjektet at kravene i seg selv vil fremskyve innovasjon og digitalisering i byggebransjen. Eksempelvis, Trondheim kommune og offentlige aktører krever å vite hvor mange timer som jobbes av fagarbeidere. Ytterligere skal man ikke bare ha lærlinger, men man må måle hvor mange arbeidede timer og hvor stor andel av totaltimene den lærlingen eller læringene jobber. Dette krever transparens i prosjektet. Da må man ha et system som måler dette, og det må være enkelt å hente ut informasjonen.

«Og der tror jeg nok kanskje at det å få nye krav og det at du får sånn på en måte kravregime, gjør at du tvinger frem både digitalisering og modernisering av hvordan bransjen opptrer på.»

Et intervjuobjekt påpekte muligheten med å utstyre hver enkelt arbeider med en elektronisk identitet slik at en til enhver tid kan se hvor arbeiderne er på byggeplassen via en skjerm. Dette gir mulighet til å ytterligere forbedre sikkerheten, eksempelvis dersom noen jobber på tider der de ikke har lov og spesielt i forhold til hvis det oppstår en ulykke.

«Så det er absolutt mulighet til forbedring innenfor alt egentlig. Det er det.»

En prosjektleder påpekte at prosjektene i fremtiden vil bli påvirket av digitaliseringsprosessen. På sitt respektive prosjekt ble arbeidet utført ved hjelp av vanlige arbeidstegninger på grunn av at man skulle fange opp alle virksomheter som ikke har kommet så langt. Han påpekte videre at det har skjedd mye siden de begynte på prosjektet for tre år siden. Blant annet BIM vil i nær fremtid benyttes i gjennomføringsfasen, med blant annet stasjoner rundt på byggeplassen og at underentreprenører kan bruke iPad/nettbrett til å gå inn og se detaljer direkte via et eget digitalt format.

Et annet forbedringsforslag som ble tatt opp var utvidet system opp mot infobric og ID-/HMS-kortet. Eksempelvis et system hvor maskinen registrerer arbeiderens ID-/HMS-kort og man får all informasjonen gjennom datasystemet. Dagens system medfører at man må fylle ut papirskjema når arbeiderne meldes inn på byggeplassen. Dette ble nevnt som besparelse om man fikk registrert det digitalt og utnyttet ID-/HMS-kortet.

Et annet punkt som ble tatt opp av bransjeorganisasjonen var utfordringen med systemer som ikke samhandler med hverandre. Dette var en utfordring som ble tatt opp av bransjeorganisasjon som dukket opp i fellessamlinger og ble diskutert mellom typisk underentreprenører og entreprenører. Eksempelvis et blikkenslagerfirma som påstår de har utviklet og utarbeidet det mest moderne HMS-systemer som eksisterer, men når de jobber for en entreprenør så krever entreprenøren noe helt annet. Her mente intervjuobjektet at det var forbedringspotensial. Intervjuobjektet trodde ikke det var en bedre forklaring enn at systemene må komme som følge av man må ha det på grunn av at andre krever det. Informanten satt situasjonen på spissen og mente at den dagen det blir krav om at man må ha et system for å gjøre en jobb, så er byggebransjen den første som anskaffer seg systemet.

Et intervjuobjekt foreslo et ytterligere elektronisk system for opplæring av arbeidere. Bakgrunnen for dette var at det han hadde opplevd dårlig kontroll med tanke på å vite om den informasjonen som blir tatt opp med anleggsledere kommer ut til arbeiderne på byggeplassen. Han nevnte videre at han ikke hadde tid til å bruke 30 minutter med hver arbeider som skal inn på byggeplassen for å informere om hvordan Betonmast vil ha det byggeplassen samt hvilke rutiner som er gjeldende.

Forslaget inkluderte et elektronisk utfyllingsskjema som hver arbeider måtte ha svart på for å komme inn.

4.6 Diskusjon. Gjennomføringsfasen

Svarene som kom frem om gjennomføringsfasen grunner fra krav og bestemmelser i fra kontrakt og kontraheringen, og må sees i sammenheng. Intervjuobjektene forklarte forskjell mellom private og offentlige byggherrers oppfølging, blant annet i organiseringen og ansvarsforholdet. Enkelte av funnene beskrives tidligere i *4.5 Diskusjon. Kontraksbestemmelser*.

Ytterligere funn indikerer at det benyttes mange ulike kontrollsystemer i gjennomføringsfasen. Noe som kan anses som nødvendig for å overholde en akseptabel kontroll på byggeplassen. Selv om responsen varierte til en viss grad mellom prosjektene, var det enkelte gjengangere. Utvidet sjekk samt intervju av arbeidere gjennomføres sannsynligvis ikke på alle prosjekter. Dette avhenger av hvor mye tid og ressursen man kan avsette. Majoriteten av intervjuede hadde gode erfaringer med kontrollsystemene, ettersom disse forenkler oppfølgingen.

To av kontrollsystemene som ble gjentatt gjennom flere intervjuer var elektronisk bemanningsliste gjennom infobric og stikkprøvekontroller. Av endringene i byggherreforskriften er elektronisk bemanningsliste per dags dato ikke lovpålagt men bedriften har praktisert dette. Om dette er en konsekvens av krav fra byggherrene i de respektive prosjektene er vanskelig å fastslå. De nye endringene som trer i kraft 1. juli 2017 påkrever at alle byggeplasser skal føre bemanningslistene elektronisk. Ettersom bruk av infobric allerede er gjeldende praksis i bedriften vil det være usikkert hvilken påvirkning forskriftsendringene vil ha. Derimot vil prosjektene hvor Oslo kommune er byggherre påvirkes etter seriøsitetskravene, beskrevet i *3.4.6 Utvikling*. Kravene kan medføre at bedriften må forholde seg til to ulike systemer, noe som kan ha en uheldig effekt. Majoriteten av intervjuede hadde positive erfaringer med bruk av infobric. Man kan derfor stille seg spørrende til hvorfor kravet ikke lyder at entreprenør skal bruke «HMSREG eller tilsvarende system», lignende bestemmelsene til leverandørregister nevnt i *3.4.5 Seriøsitetskrav*.

I forbindelse med intervjuedes erfaringer med ulike organiseringsstruktur (privat eller offentlig) hadde majoriteten positive erfaringer. Denne responsen kan indikere at det er samsvar med oppfattelsen der byggherrer kan betraktes som mer seriøse delen av bransjen. Samtidig kan responsen indikerer at prosjektene er av størrelse og kompleksitet, slik at det er nødvendig å ha fokus på denne fasen.

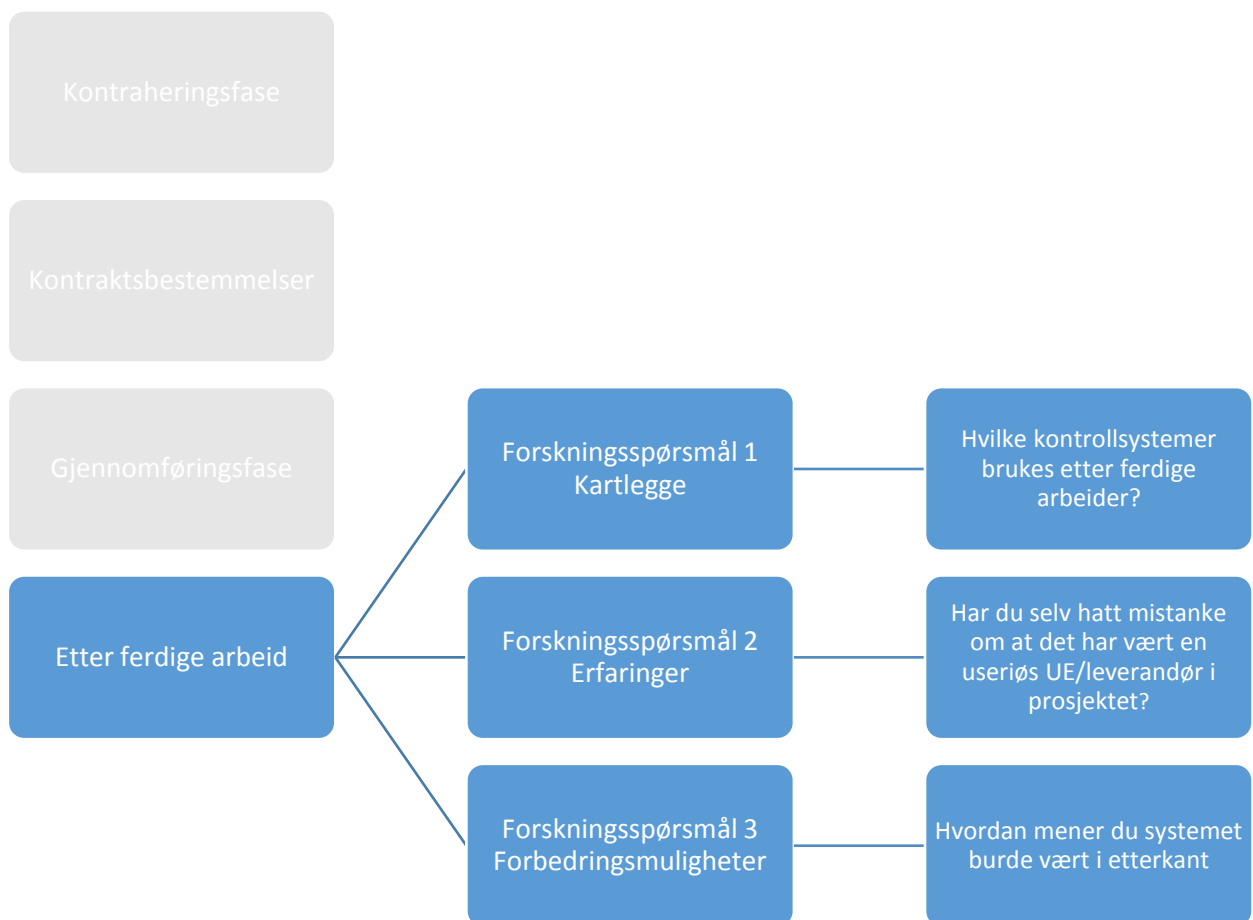
Bransjeorganisasjonen hadde erfart at byggebransjen er for dårlig innenfor innovasjon og digitalisering, med systemer som ikke snakker sammen. Denne utfordringen begrunnes hovedsakelig

med at pris og økonomi har veldig stor påvirkning bransjen. Entreprenører kjemper på marginer og lever på risiko for å vinne konkurranser i form av prosjekter. Dette kan medføre at bedriftene ikke prioriterer å ta investeringer på å utvikle ytterligere kontrollsystemer. Samtidig medvirker ikke dagens anskaffelsesprosess som kun baseres på pris til å fremme innovasjon i digitalisering.

Uansett hvilken bransje man opererer i, så vil digitaliseringsprosessen påvirke byggeprosjektene. Flere av intervjuobjektene påpekte at det har vært en merkbar utvikling i byggebransjen, der større informasjonsdeler (plantegninger, mannskapslister) transformeres til et digitalt format. Enkelte av intervjuobjektene påpekte er det nødvendig med transparens på byggeplass for å overholde kontroll og opprettholde krav og bestemmelser. Dersom seriøsitetsbestemmelsene fastsettes og kreves gjennom kontrakten, er det nødvendig å ha et system for å måle oppfyllelsen av disse. Et eksempel er kravet om arbeidede timer utført av lærlinger skal oppfylle minimum 7% av samlet arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsgagnene. Seriøsitetsbestemmelsene påpeker at leverandøren plikter seg til å synliggjøre at kravet blir oppfylt ved oppstart og under gjennomføringsfasen samt fremlegge oversikt over antall lærlingtimer ved kontraktsslutt. Noe ytterligere enn dette er ikke beskrevet. Det er heller ikke definert konsekvens dersom kravene ikke oppfylles. Antageligvis vil hovedentreprenøren eller byggherren påvirke konsekvensen, men dette bør være universalt. For at kravet om lærlinger skal treffe, og fungere til sin hensikt kan det være formålstjenlig å introdusere et system for måling av timer utført av lærlinger opp mot samlet arbeidede timer. Per dags dato finnes ikke slikt system.

4.7. Etter ferdige arbeider

Hensikten med spørsmålene tilknyttet etter ferdige arbeider var å undersøke hvilke kontrollsystemer som benyttes, samt erfaringene med disse. Kapitlet følger de tre forskningsspørsmålene henholdsvis med å kartlegge systemer, innhente erfaringer og til slutt undersøke forbedringsmuligheter. Figur 30 illustrerer et utvalg spørsmål som ble stilt til intervjuobjektene

Figur 29 Nøkkelspørsmål tilknyttet Etter ferdige arbeider

4.7.1 Kartlegge

I forbindelse med forskningsspørsmål 1 ble intervjuobjektene spurt om hvilke kontrollsystemer benyttes etter ferdige arbeider.

Utad Betonmast, var det ikke kjent system for informasjonsdeling etter ferdige arbeider.

Bransjeforeningen har møtepunkter hvor bransjen samles og setter bestemte punkter som gjennomføring eller entrepriserformer på dagsorden, men ikke noe mer systematisert.

På spørsmålet om det benyttes et system for å informere innad i bedriften med erfaringer med ulike underentreprenører og leverandører indikerte svarene at det ikke foreligger et bestemt system eller fast rutineskjema. Enkelte uttrykte at de trodde at det lå et evalueringsskjema i styringssystemene til Betonmast, men det var usikkerhet rundt dette. Uavhengig av evalueringen, påpekte de fleste at det er normal praksis å sende ut varsel dersom det er oppdaget noe i et prosjekt som medfører at resten av prosjektene må være oppmerksom på. Dette kan gjøres ved at hovedkontoret får informasjonen fra byggeplass for deretter å videresende til landsdekkende aktører, altså andre plasser i landet der de har aktivitet. En annen måte er der hovedkontoret får informasjon utad bedriften om aktører og kan igjen videreformidle dette til de aktuelle stedene dette skulle omhandle.

En prosjektleder påpekte at han hadde planer om å samle prosjektlederne i regionen og evaluere prosjektene i et formelt møte. Tidligere hadde det vært muntlig preg over erfaringsdelingen. I møtet skulle en leverandørliste utarbeides og gjennomgå over hvem en ikke vil bruke, hvem en kan bruke med god oppfølging og hvem som har gjort en veldig god jobb. På denne måten bli mer bevisst på leverandørene og gå i dybden. Ut ifra tidligere erfaringer kunne man da ha et bedre grunnlag for å finne ut hvem man ønsker å samarbeide med fremover.

På spørsmålet om bedriften deler erfaringer utad med andre entreprenørfirmaer dukket det opp en problemstilling som opprinnelig ikke var tenkt gjennom. En prosjektleder forklarte at erfaringsdeling utad bedriften kunne innebære vanskeligheter, ettersom å «svarteliste» leverandører til konkurrentene kan være farlig. Herunder ligger det at dersom en underentreprenør har gjort en mindre god jobb på et prosjekt, så vil ikke dette innebære at man gjør en dårlig jobb igjen på neste prosjekt. Informanten påpekte at det ikke alltid er «svart-hvitt», og at det kan være flere årsaker til den dårlige erfaringen. Man kan ha bommet på oppfølgingen eller det kan ha vært andre grunnleggende misforståelser. Innad i bedriften vet man hvordan man har fulgt opp leverandøren, så det er enklere å ta en vurdering. Informanten uttalte videre at dersom en underentreprenør eller leverandør hadde opptrådt grovt uaktsomt, så kunne det være greit å dele den informasjonen. På oppfølgingsspørsmålet om hva grovt uaktsomt innebærer, var svaret at dette kunne være noen som gjennom hele prosjektet ikke har overholdt det som er avtalt og bare medført utfordringer.

En annen informant påpekte at det kan inntreffe at man tar med seg noen aktører fra et prosjekt til neste prosjekt. Han uttalte at det er prisbasert, så når man går inn i nytt prosjekt så er man ute på markedet og innhenter pristilbud og kjøper inn i forhold til pris, men det forekommer at man tar med seg underentreprenører og leverandører videre.

På oppfølgingsspørsmålet om kontrollen gjennomføres like omfattende som i kontraheringsfasen med denne aktøren, så antydet svaret at det ikke gjorde det. Dersom det er man aktør man har god

erfaring med over lenger tid, så går man ikke inn og tar full sjekk til enhver tid men tar enkle vurderinger jevnlig for å sjekke at ikke noe har endret seg.

4.7.2 Erfaringer

I forbindelse med forskningsspørsmål 2 ble intervjuobjektene spurt om hvilke erfaringer de hadde med kontrollsystemene som benyttes etter ferdige arbeider.

Ettersom ingen av intervjuobjektene nevnte noen spesifikke kontrollsystemer som omhandlet fasen, bortsett fra en evalueringsrapport, skiftet fokuset mer til informasjonsdeling både internt og eksternt. Flere intervjuede hadde god erfaring med dagens system der hovedkontoret informerer ut til prosjektene, eller informasjonen deles på tvers av prosjektene.

Utad Betonmast tenktes det at all kunnskapsdeling er fornuftig i bransjen og at bransjen gjør dette i for liten grad. Bransjeorganisasjonen hadde erfart at entreprenøren ikke ønsker å dele absolutt all informasjon. Disse erfaringene ble gjort gjennom diskusjoner når håndverksbedrifter og entreprenører møtes. Der håndverkerbedriftene er veldig opptatt av at i de tidlige anbudsrundene skal man opplyse om hvilke underentreprenører som skal kontraheres, for å få transparens. Her opplevde man at entreprenørene ikke var like interessert i dele denne informasjonen.

Entreprenørene forstod hvorfor det kunne være viktig å gjøre det, av hensyn til seriøsitet, men det handler om konkurranse, der man ikke «vil vise alle kortene tidlig i prosessen».

4.7.3 Forbedringsmuligheter

I forbindelse med forskningsspørsmål 3 ble intervjuobjektene spurt om de hadde noen forslag til forbedring.

Av intervjuede fremkom det ingen tydelige forbedringsmuligheter. Ettersom det eksisterer et fåtall kontrollsystem for denne fasen ble intervjuede spurt om det var ønskelig. På spørsmålet om det var ønskelig med utvidet evaluering eller kontrollsystem etter ferdige arbeider svarte enkelte at dette ikke var nødvendig. En prosjektleder påpekte at for hans del ikke var nødvendig med noen rutiner på det, ettersom det går automatisk i prosessen. Samtidig følte majoriteten at de hadde god nok kontroll gjennom undersøkelsene i kontraheringsfasen.

4.8 Diskusjon. Etter ferdige arbeider

Av intervjuene fremkom det ingen faste rutiner. Et intervjuobjekt påpekte at de skulle starte med evaluering av prosjektene mens en annen tenkte at ytterligere kontrollsystemer ikke var nødvendig. Det viste seg at det var en viss usikkerhet om det forelå evalueringsskjema i styringssystemet til Betonmast. Usikkerheten kan indikere at intervjuede har hatt annet fokus på daværende tidspunkt da intervjuet ble gjennomført. Samtidig kan dette indikere at intervjuobjektene har tiltro til

styringssystemet. Slik at man ikke trenger å memorere alt som ligger inne i styringssystemene til enhver tid, men man kan enkelt hente ut nødvendig informasjon og dokumentasjon når det trengs. Responsen kan og grunne i at intervjuobjektene var på tidligere faser i prosjektene, herunder at ett prosjekt som er under 'råbygg' ikke trenger fokusere på etter ferdige arbeider.

4.9 Oppsummering

For å gjøre kapitlet mer oversiktlig er de forskjellige kontrollsystemene som ble identifisert oppsummert i tabell 2. Tabellen er organisert etter de ulike fasene i et byggeprosjekt og følger strukturen til henholdsvis resultat og diskusjonskapitlene, samt intervjuguiden.

Tabell 2: Oppsummering kontrollsystem i de forskjellige fasene

Fase / kontrollsystem	Oppsummering
Kontrahering	
Bedriftssjekk	Sjekkliste som er inndelt i; for kontrahering, ved kontraktsinngåelse, etter og løpende og ved overlevering. Undersøkelse av blant annet StartBANK, HMS-egenerklæring, risikovurdering og kvalitetssystemer.
Dokumentsjekk	Underentreprenør / leverandør sender inn dokumentasjon som er fastsatt av entreprenør som nødvendig. Nærmere spesifisert i 4.4.1 <i>Kartlegge</i>
Intervju av arbeidere	Intervju og ytterligere undersøkelser av arbeidere som skal inn på prosjektet. Gjennomføres sannsynligvis ikke på alle prosjekter.
Erfaringsdeling	Benytte erfaringer fra tidligere prosjekter. Kan enten hentes innad eller utad bedriften.
Avklaringsmøte	Kontrakten gjennomgås ord for ord, eventuelt benytte «ferdigmål» i avklaringsmøtet.
Kontraktsbestemmelser	
Lovpålagte	Bestemmelser som foreligger mellom byggherre og entreprenør, samt entreprenør og underentreprenør. Byggherreforskriften, Allmenngjøringsforskriften og Påseplikt.
Valgfrie	Varies fra prosjekt til prosjekt og fra byggherre til byggherre. Leverandør registrert i StartBANK, eller starte en prosess for å bli det kort tid etter kontraktsinngåelse.
Gjennomføringsfasen	
Sjekkliste og oppfølging	Internt styringssystem som inneholder sjekklister som omhandler oppfølging og påseplikt, samt kvalitet.
Stikkprøvekontroll	Sjekk av blant annet arbeidsavtaler, timelister, lønnslipper. Nærmere beskrevet i 4.6.1.

ID-/HMS-kort	Lovpålagt at arbeidere skal ha gyldig ID-/HMS-kort.
Elektronisk mannskapliste	ID-/HMS-kort knyttes opp til Infobric som gir tilgang til byggeplassen.

Etter ferdige arbeider

Erfaringsdeling	Erfaring deles på erfaring på tvers av prosjekter eller hovedkontoret sender ut informasjon.
Evaluerings skjema	<p>Evaluerings skjema for prosjektet.</p> <p>En informant skulle utarbeide og gjennomgå leverandørliste som inneholder «hvem man ikke vil bruke, hvem man kan bruke med god oppfølging og hvem som har gjort en veldig god jobb»</p>

For forskningsspørsmål to ble det vurdert at det ikke ville være tilstrekkelig å oppsummere erfaringene i en enkel tabell. Erfaringene følger derfor de respektive fasene gjennom kapitlene.

Videre er de ulike forbedringsmulighetene som ble nevnt gjennom intervjuene oppsummert i tabell 3. Det er viktig å påpeke at forbedringsmulighetene som ble nevnt gjennom intervjuene ikke bare omhandler Betonmast som bedrift, men også inkluderer bransjespesifikke tiltak og forbedringsmuligheter.

Tabell 3: Oppsummering av forbedringsmuligheter

Forbedringsmuligheter	Beskrivelse
Digitalisering	Nye seriøsitetskrav og bestemmelser krever transparens for at de skal kunne håndheves. Eksempelvis, for at prosentandel lærlingtimer av arbeidede timer skal gjennomføres, må man ha et system for å måle andelen (i timer) og kunne hente ut informasjonen enkelt.
ID-/HMS-kort	Utvidet system opp mot infobric og ID-/HMS-kortet der all nødvendig dokumentasjon og sertifikat ligger på ID-/HMS-kortet og leses av datasystemet når arbeideren kommer på byggeplassen.
Elektronisk opplæring	Elektronisk utfyllingsskjema som hver arbeider må svare på for å komme inn på byggeplassen. Samtidig informere om hvordan Betonmast vil ha det på byggeplassen samt hvilke rutiner som er gjeldende.
Elektronisk identitet	Utstyre hver arbeider med elektronisk identitet slik at man til enhver tid kan se hvor arbeiderne er på byggeplassen via en skjerm.
Kontraktsbestemmelser	Kontraktsbestemmelser som omhandler underentreprenørs bruk og innleie av bemanningsbyrå.

Avklaringsmøte	Enkelte punkter, slik som sanksjonsmiddel, blir ikke nevnt i avklaringsmøte, men i oppstartsmøte.
Etterlevelse	Systemet anses som godt, men forbedringspotensial ligger i etterlevelse av systemet.

5. Konklusjon

Hensikten med oppgaven var å undersøke kontrollsystemer som er implementert hos en stor entreprenør – Betonmast – for å forhindre useriøse aktører, innhente erfaringene samt undersøke potensielle forbedringsmuligheter. Tabell 3 oppsummerer forskningsspørsmålene og henviser til de respektive funnene i oppgaven.

Tabell 3: Forskningsspørsmål og funn

	Forskingsspørsmål 1	Forskingsspørsmål 2	Forskingsspørsmål 3
	Hvilke kontrollsystemer finnes for å forhindre useriøse aktører?	Hvilke erfaringer har entreprenørbransjen med disse?	Forbedringsmuligheter ved dagens kontrollsystem
Funn	Tabell 2		Tabell 3

Seriøsitetsbegrepet

Studien viser at seriøsitetsbegrepet ikke er entydig avklart, men at flere anser useriøse aktører som de som bevisst bryter norsk lov til egen vinning. Kontrollsystemene kan derfor betraktes som de som omfatter både lovverk for å forhindre uakseptable forhold, samt systemene for å fremme seriøse aktører.

5.1 Kontraheringsfasen

Studien viser at det eksisterer mange ulike kontrollsystemer som benyttes i kontraheringsfasen. Disse er spesifisert i styringssystemet, mens slik som intervju av arbeiderne sannsynligvis ikke gjennomføres på alle prosjekt. Kontrollsystemene er oppsummert i tabell 2 under fasen *Kontraheringsfasen*. Majoriteten hadde gode erfaringer med kontrollsystemene, og det fremstod ingen klare forbedringsmuligheter i kontrollsystemene i denne fasen. Derimot kan forbedringsmuligheten ligge i etterlevelsen av systemet.

5.2 Kontraktsbestemmelser

Studien viser at det kontraktsbestemmelser mellom byggherre og entreprenør varierer fra prosjekt til prosjekt, sett bort i fra de lovpålagt. Ytterligere fremgår det forskjell med private og offentlige byggherrer. Kontrollsystemene er oppsummert i tabell 2 under fasen *Kontraktsbestemmelser*. Uavhengig av om det var offentlig eller privat byggherre hadde intervjuede gode erfaringer i fra sine respektive prosjekter. Forbedringsmuligheten som ble nevnt var kontraktsbestemmelser som omhandler innleie og bemanningsbyrå.

5.3 Gjennomføringsfasen

Studien viser at det eksisterer flere viktige kontrollsystemer i denne fasen. Kontrollsystemene er oppsummert i tabell 2 under fasen *Gjennomføringsfasen*. Digitalisering bidratt til å forenkle oppfølgingen og sikrer automatisk byggeplassen. Forslag til forbedring bygger i stor grad på digitalisering, blant annet utvidet system for ID-/HMS-kort, elektronisk opplæring og identitet.

5.4 Etter ferdige arbeider

Studien viser at det eksisterer et fåtall kontrollsystemer for denne fasen. Kontrollsystemene er oppsummert i tabell 2 under fasen *Etter ferdige arbeider*. Majoriteten av intervjuede hadde erfart at dagens praksis for erfaringsdeling fungerer bra. Det fremstod ingen klare forbedringsmuligheter.

5.5 Videre arbeid

Studien opplevde naturlig begrensninger. Det kunne vært interessant og tatt for seg tre entreprenørbedrifter, en stor, en mellom-stor og en av mindre størrelse. Dette for å sammenligne seriøsitetsarbeidet og implementerte kontrollsystemer. En slik vinkling ville dog ha vært veldig tidskrevende.

En annen interessant vinkling ville vært å undersøke i hvilken grad offentlige og private byggherrer avsetter ressurser til seriøsitetsarbeidet. Ytterligere kunne man ha fokusert på underentreprenør eller leverandørs påvirkning for å fremme en seriøs bransje.

Bibliografi

- Achilles, 2017. *Murmester Dag Arne Nilsen AS er leverandør nr. 5000 i StartBANK*. [Internett]
Available at: <http://www.achilles.com/nb/om-achilles/nyhete/4869-murmester-dag-arne-nilsen-as-er-leverandor-nr-5000-i-startbank>
- Arbeids- og sosialdepartementet, 1994. *Lov om almenngjøring av tariffavtaler m.v. (allmenngjøringsloven)*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1993-06-04-58>
- Arbeids- og sosialdepartementet, 1996. *Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften)*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-12-06-1127>
- Arbeids- og sosialdepartementet, 2009. *Forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser (Byggherreforskriften)*, s.l.: s.n.
- Arbeids- og sosialdepartementet, 2017. *Forskrift 5. mai 2017 om endringer i forskrift 3. juni 2016 nr. 568 om endringer i forskrift 3. august 2009 nr. 1028 om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser (byggherreforskriften)*. [Internett]
Available at: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forskrift-4.-mai-2017-om-endringer-i-forskrift-3.-juni-2016-nr.-568-om-endringer-i-forskrift-3.-august-2009-nr.-1028-om-sikkerhet-helse-og-arbeidsmiljo-pa-bygge--eller-anleggsplasser-byggherreforskriften/id2552248/>
- Arbeids- og sosialdepartementet, 2008. *Forskrift om informasjons- og påseplikt og innsynsrett*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-02-22-166>
- Arksey, H. & O'Malley, L., 2005. Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 23 February, p. 19.32.
- Bjørnstad, R., Eggen, F. W. & Tofteng, M., 2016. *Samlet vurdering av satsingene mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet*, Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse.
- Blumberg, B. F., Cooper, D. R. & Schindler, P. S., 2014. *Business Research Methods. I: Business Research Methods, Fourth Edition*. s.l.:mcGraw-Hill Education, pp. 105-106.
- BNL, 2016. *Seriøsitetsskrav*. [Internett]
Available at: <https://bnl.no/globalassets/dokumenter/diverse-notater/15-11-16-seriositetskrav---bestemmelser.pdf>
[Funnet November 2016].
- Bowen, G. A., 2009. Document Analysis of a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, pp. 22-40.
- Bygg.no, 2017. *Aksjon mot arbeidskriminalitet i byggenæringen: 520 arbeidet ulovlig*. [Internett]
Available at: <http://www.bygg.no/article/1313577>
- Bygg.no, 2017. *Dette er Oslo kommunes nye seriøsitetsskrav*. [Internett]
Available at: <http://www.bygg.no/article/1314802>
[Funnet Mai 2017].

Byggenæringens Landsforening, 2014. *Enkel å være seriøs - Ny sentral godkjenning (nSG)*. [Internett]
Available at:

https://www.bnl.no/globalassets/dokumenter/rapporter/rapporten_enkeltavareserios_.pdf

Byggenæringens Landsforening, 2015. *Regelverket mot sosial dumping på byggeplasser - En praktisk veileder*. [Internett]

Available at:

http://www.bnl.no/globalassets/dokumenter/hms/veileder_motsosialdumping_2015_web.pdf

Byggenæringens Landsforening, 2016. *Veileder for Valg av seriøse bedrifter*. [Internett]

Available at: <http://www.bnl.no/arbeidsforhold/helse-miljo-sikkerhet/veileder-for-valg-av-seriose-aktorer/>

Creswell, J. W., 2009. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 3. red. Los Angeles: SAGE.

Dalland, O., 2007. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 4. red. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag .

Direktoratet for byggkvalitet, 2016. *Hva er sentral godkjenning*. [Internett]

Available at: <https://dibk.no/sentral-godkjenning/hva-er-sentral-godkjenning/>

Dølvik, J. E., Eldring, L. & Ødegård, A. M., 2005. *Lanlønnskonkurranse og sosial dumping - utfordringer for det seriøse arbeidslivet*. [Internett]

Available at: http://www.faf.no/~faf/media/com_netsukii/485.pdf

Engbø, A., 2016. *Falske materialer i norsk bygg- og anleggsbransje*, s.l.: s.n.

Everett, E. L. & Furseth, I., 2012. *Masteroppgaven. Hvordan begynne - og fullføre*. 2. red. Oslo: Universitetsforlaget.

Fellesforbundet, 2016. *Seriøsitetsskrav i offentlige anskaffelser*, Oslo: LO Media.

Grønmo, S., 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

HMSREG, u.d.. *HMS-registreringer for en bedre byggebransje*. [Internett]

Available at: <https://www.hmsreg.no/login?ReturnUrl=%2f>

Infobric, u.d.. *Adgangskontroll*. [Internett]

Available at: <http://infobric.no/adgangskontroll/>

KRIPOS, 2014. *Kriminalitet i Bygg- og anleggsnæringen - Situasjonsbeskrivelse 2014*. [Internett]

Available at: [http://www.nsr-org.no/getfile.php/Dokumenter/Eksterne%20publikasjoner/Kriminalitet%20i%20bygg%20og%20anlegg%20og%20anlegg.pdf](http://www.nsr-org.no/getfile.php/Dokumenter/Eksterne%20publikasjoner/Kriminalitet%20i%20bygg%20og%20anlegg%20og%20anlegg%20og%20anlegg.pdf)

Kunøye, C., 2016. *Utsettelse i byggherreforskriften*. [Internett]

Available at: <https://byggmesteren.as/2016/06/30/utsetter-byggherreforskriften/>

Lohne, J. et al., 2017. Ethical behaviour in the design phase of AEC projects. *International Journal of Managing Projects in business*, Juni, pp. 330-345.

Lovdata, 2010. *Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften)*. [Internett]

Available at: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-03-26-488#KAPITTEL_3

Lovdata, 2012. *Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften)*. [Internett]

Available at: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-03-26-488/KAPITTEL_3-5#KAPITTEL_3-5

- Mehmetoglu, M., 2004. *Kvalitativ metode for merkantile fag*. s.l.:Fagbokfori.
- Olsson, N., 2011. *Praktisk rapportskrivning*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Pressemelding, 2016. *Nå må mannskalister føres elektronisk*. [Internett]
Available at: <https://byggmesteren.as/2016/06/17/na-ma-mannskapslister-fores-elektronisk/>
- Proff, u.d. *Om Proff*. [Internett]
Available at: <http://innsikt.proff.no/>
[Funnet Desember 2016].
- Purehelp.no, u.d. *Om oss*. [Internett]
Available at: http://www.purehelp.no/page/om_purehelp
[Funnet Desember 2016].
- Samset, K., 2007. *God dag mann hostesaft - Kvalitativ informasjon og misforståelser som beslutningsunderlag i prosjekter. Logikk, semantikk og presisjon*, s.l.: s.n.
- Slettebøe, A. et al., 2003. *Seriøsitet i Byggenæringen*. [Internett]
Available at: <http://ba.rvofond.no/upload/2012/02/24/rapport-seriositet.pdf>
- StartBANK, u.d. *Krav til registrering i StartBANK*. [Internett]
Available at: <http://www.achilles.com/images/pdf/communitypdfs/Startbank/startbank-requirements-no.pdf>
- Statistisk Sentralbyrå, 2016. *Bygge- og anleggsvirksomhet, strukturstatistikk, 2015*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/stbygganl/aar-forelopige>
[Funnet Desember 2016].
- Tjora, A., 2017. *Kvalitativ forskningsmetoder i praksis*. 3. red. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Topnes, L. O. & Sherling, F., 2015. *Samarbeid mot arbeidsmarkeds kriminalitet*. [Internett]
Available at: http://www.okokrim.no/miljokrim/nor/tidligere-utgaver/1_april_2014/artikler/arbeidsmarkeds_kriminalitet
- Tranøy, K. E., 1986. *Vitenskapen - samfunns makt og livsform*. 3. red. Oslo: Universitetsforlaget.
- Weber, R. P., 1990. *Basic Content Analysis*. 2. red. Iowa: SAGE.
- Yin, R. K., 1994. *Case study research: Design and methods*. 2. red. Thousand Oaks: Sage.
- Økokrim, 2016. *Arbeidsmiljø*. [Internett]
Available at: <http://www.okokrim.no/arbeidsmiljokriminalitet>

Del 2. Vitenskapelig artikkel

CENTERIS - International Conference on ENTERprise Information Systems / ProjMAN - International Conference on Project MANagement / HCist - International Conference on Health and Social Care Information Systems and Technologies, CENTERIS / ProjMAN / HCist 2017, 8-10 November 2017, Barcelona, Spain

Contractors selection and follow-up of sub-contractors

Aleksander Berg Husa^a, Ola Lædre^b, Jardar Lohne^c, Atle Engebø^d

Abstract

One of the many challenges contractors face during the construction process, is the selection of the most suitable subcontractors. The increasing attention, of what the construction industry has established as ‘shady’ sub-contractors, suppliers or businesses, entails challenge.

Control systems defined as measures and barriers, implemented in the construction industry through regulations, registers and provisions assists the contractor in selecting reputable sub-contractors. Furthermore, to uphold the Norwegian law legislation as it originated from. This paper focuses on the control systems implemented at one large Norwegian contractor - Betonmast - related their selection and follow-up of sub-contractors. The purpose of this paper is to evaluate the control systems for their purpose, reconnoitre the condition of the industry and examine improvement opportunities.

This is a qualitative research study. The methodology consists of a literature review, in addition to a document study of the internal management documents at the contractor. The research is carried out by semi-structured interviews with employees from contractor, public authorities, industry organisations and private industry-actor register to gather experience and explore different perspectives on the challenges involved. The study includes a limited number of interviewees and works as basis for further research within the field.

© 2017 The Authors. Published by Elsevier B.V.

Peer-review under responsibility of the scientific committee of the CENTERIS - International Conference on ENTERprise Information Systems / ProjMAN - International Conference on Project MANagement / HCist - International Conference on Health and Social Care Information Systems and Technologies.

Keywords: Control systems; Contractor, Sub-contractor, Compliance, Crime

1. Introduction

Construction projects aim to create value for clients, contractors and the sub-contractors. For the contractors and sub-contractors this value occurs typically as economic profit. Furthermore, cost is a major driver of measuring projects success¹. To win tendering competitions and maximize profit, construction companies seeks to lower cost. Instead of scoping the market for best value on each occasion, the tendency is to scope the market for lowest cost².

The increased possibilities for transnational subcontracting, due to east-west wage differentials, is highly relevant and will entail impact on the industry³. Berntsen and Nathan⁴ point out loopholes for regulatory arbitrage and facilitate the circumvention of labor protection in the regulatory structures between member states. Shmatz and Wetzel⁵ carried out a study on wage and social dumping between 2011 and 2014, the study found that under the law to combat wage and social dumping, three quarters of convictions were foreign firms. Additionally, the difference between illegal and legal employer practices to save costs by using cheap work force are not clear-cut. Since regulations for transnational labor mobility are complex and transposed differently into national law from member state to member state⁶.

The impact from the access of cheap, easy-accessible work force from east-European countries on the construction industry has been noticeable. Companies operating, deliberately or not, in grey-zones where the legislation is indistinct propose a serious challenge for the industry. In order to mitigate the threat from so-called shady businesses, actors within the Norwegian construction industry has participated in a project called “Seriousness in Construction Industry” [Seriositet i Byggebransjen]. The outcome of this project, has been a proposition of several control mechanisms and systems to reduce the issue.

In recent years, law legislations, regulations, measures and barriers has been drafted and implemented. Additionally, multiple evaluation reports, on various measures and barriers has been published. In summary, the evaluation reports states that the measures “seem to work”, though the effects are very difficult to measure⁷. These reports are thoroughly based upon literature study and dialog with public authorities [Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten and Riksrevisjonen]. Concerning the contractors’ perspective facing challenges with sub-contractors, limited research has been carried out.

This paper concentrate on the challenges from a contractors’ point of view by seeking to answer three research questions. The first question seeks to identify the different control systems that exists in the construction industry. Furthermore, focus on specific systems contractors utilize during the phases of construction projects. The second research question aims to gain an understanding of the experience contractors have with the implemented control systems. The third research question intends to discover possible improvement opportunity within the systems. This paper addresses the following research questions:

- Which control systems exists to prevent ‘shady’ sub-contractors?
- What experience has the contractor – Betonmast - with the implemented systems?
- What improvement opportunities exist within these systems?

2. Methodology

The research is based on a case study following the prescription of Yin⁸ of the control systems in one of the large contractors – Betonmast – concerning their selection and follow-up of sub-contractors

To gain a complete understanding of the subject, a literature review was carried out, followed by ten semi-structured in-depth interviews and a document study. A main concern to the analysis has been to address the whole organizational chain (vertically), going from the executive level to project engineers in Betonmast. In addition, a general understanding of the challenges facing the industry was sought for.

A scoping literature review was carried out, based on the prescriptions of Arksey and O’Malley⁹; in order to identify major trends and lacunas in the research literature. Following this, a closer reading of a selection of articles was carried out, based on the prescriptions of Blumberg et al.¹⁰. The literature review formed the basis for the development of the interview guide.

Interview with persons filling key roles at different public authorities [Arbeidstilsynet, PHS], industry organizations [EBA], private industry-actor register [Achilles StartBANK] and the contractor organizations were conducted. The selection of the interviewees was carried out to obtain representative opinions, as well as exploring different

perspectives on the challenges involved. Five interviews were carried out with the contractor, filling roles as project manager, project engineer, purchasing manager and HSE engineer

In total, ten semi structured in-depth interviews were carried out, based on a common interview-guide, in accordance with the recommendations of Yin⁹. The structure of this was inspired by the structure of BNL's "Guidelines for selection of contractors" [Veileder for valg av seriøse bedrifter]¹¹. These outlines potential control mechanisms following the phases of construction projects within the Norwegian context respectively, and thereby constitute a point of reference for organization-specific analyses. The interviews all lasted for approx. one hour. They were audiotaped and transcribed. Then, written summaries were sent to the interviewees for acceptance.

The document study scrutinized check-lists, on-site control routines, StartBANK files and contract regulations between contractor and sub-contractor, according to the prescriptions of Weber¹².

3. Theoretical Framework

Domestically, the Construction industry is one of the sectors with the highest capital expenditures. Every construction project is unique and vary in scale, complexity and price. To carry out inimitable projects, clients engage contractors who acquires necessary workforce and competence through subcontracting. The importance of managing construction project in a matter that mitigate threats of a criminal or unethical nature are increasing^{13,14}. Studies have shown that the industry are vulnerable to intricate range of challenges. Examples of challenges are illegal work, corruption, HSE and fake materials^{15,16,17}.

In Norwegian construction projects, workers under contract must comply with statutory regulation, be compliant with legislations and appropriate standards. Normally, this is established in the contract documents¹⁸. Socio-economic analysis. Report 54 – 2016 [Samfunnsøkonomisk analyse] published by Ministry of Labor and Social Affairs compiled evaluated effects of such statutory regulations. The statutory regulations are described as "*measures that introduces laws, regulations and arrangements to prevent unacceptable conditions in the labor market*"⁷. In addition, Working Environment Act [Arbeidsmiljøforskrift], Construction Client Regulations [Byggherreforskrift] and Internal Control Regulations [Internkontrollforskrift] form the basis of the statutory regulations. Additional, clients usually instruct further specifications in the contract, that can include HSE – demands to restricted levels of sub-contractors in the supply chain.

The control systems the main contractors' have applied are developed based on the statutory regulations in order to comply with current statutory regulations. Malmi & Brown¹⁹ study the managing control systems as a package whereas groups of control are divided within: Cultural Controls, Planning, Cybernetic Controls, Reward and Compensation and Administrative Controls. Furthermore, the difference between control systems and decision-making systems is defined whether the system is used to guide another's behavior or not. If it does not, then it is a decision-support system.

In lack of a suitable word, the Norwegian Construction industry has established the terminology involving reputable versus 'shady' businesses [Seriøse kontra useriøse aktører]. Yet, there exists variations of the definition to cover complete delimitation of this phenomenon. Through several reports and publications, effort has been made to define "seriousness of the concepts". Construction Industry Country Association [Byggenæringens Landsforening] defines a reputable business as: "*Contract facilitator who follow registration requirements, taxation, requirements and regulations to HSE work, and who work seriously and purposefully with quality and environmental work*"²⁰. On the other hand, 'shady' business is understood as: "*Companies and employers who regularly and systematically operate on the edge of the law, violate the law and break what is considered good business practice*"¹⁶. Furthermore, a 'reputable' working environment is defined: "*Well organized with tariff agreements, collective agreements that regulate pay and working conditions, that do not harm health, which promote productivity and which are free of tax fraud and other circumvention of regulatory and regulatory frameworks*"²¹.

Throughout various projects and forums, such as "Seriousness in Construction Industry", control systems have been proposed, evaluated, and suggested implemented. Examples of the outcome control systems is: HSE/ID-Cards, Supplier register [StartBANK], Electronic crew lists, contractual provisions between both client and contractor, as well as contractor and sub-contractor.

As a guidance, BNL has developed guidance material to inform and assist contractors through all the construction phases. The material consists of checklist through initial check of a company to project completion. The guidance material is divided into phases following the projects timeline with:

- A – Company check. Before request for offers: B – Clarification meeting. Check points at clarification meeting: C – Contract signing.: D – Start-up meeting. Before starting up at construction site.: E – Execution phase. Carry out checks and control of ID/HSE-card, pay and working conditions. ¹¹

4. Results and discussion

4.1. Perception of the current state and terminology

The structure of findings and discussion is merged and presented as in two following sequences. First the perception and opinions concerning the challenges regarding ‘shady’ businesses. Second, dividing it into the construction phases consisting: contracting, contractual entry, execution and after hand-over, with the research questions following.

Introductory the interviewees were asked to describe their perception of the current state of the construction industry regarding the challenge with ‘shady’ businesses. The answers varied in some extent. The majority perceived the challenge to be mostly prevalent in non-professional marked associated with private procurements. Most believed that this is a consequence of misplaced focus where price often is valued as the crucial factor. This perception is not uncommon for the non-professional market, as the competence of the procurements can be considered rather mediocre. Further, the risk of being caught engaging illegal sub-contractors is not as severe as for the professional. If the work is done acceptably, additional with low costs, it is more than possible to believe that clients are satisfied. Furthermore, it is nearly impossible to do extensive controls of all sub-contractors in non-professional market.

For the professional market, with professional procurements, the contractor and industry organizations interviewees expressed that larger contractors in the Norwegian construction industry holds an acceptable control concerning shady sub-contractors. The reasons seem to be the potential consequence of engaging a shady sub-contractor, which in retrospective turns out operating illegal. This kind of occurrence would weaken the reputation of any contractor in the industry. Larger contractors therefore implement additional systems and executes extensive controls to avoid such occurs potentialities.

However, one interviewee from the public sector responded that the challenge is also substantial extensive in the professional market. He stated the following: “*We have seen the big money goes through the largest construction sites. That’s where the criminals have found that there is much money, and it is complex*”. This raises several questions concerning if the control systems do not work, or the phenomenon does not exist, or the control systems works flawless during the contracting phase, that it eliminates shady businesses from entering the construction site.

The interviewees were asked to describe their definition of reputable versus ‘shady business. The answers varied, from shady business equals, illegal business, to legal but unfortunate or deliberately operating in ethic grey-zone. This match the perception that the term has different understanding in different segments.

Table 1 illustrates the control systems in different phases of a project.

Table 1. Explanation of the construction phases.

Construction phases	Explanation
Contracting phase	Analysis of managing control systems used in early project. Company check and document scrutinizing.
Contractual entry	Regulations and provisions implemented in contracts between Client/builder and Contractor, as well as Contractor and Subcontractor
Execution phase	Checklists and follow-up use to ensured that Subcontractor delivers what is expected. HSE-card and rotational gate
After handover	After the construction/building is completed and handover to the client

In the following, control systems for these four phases (in table 1) is explained.

4.2. Contracting phase

Regarding the contracting phase, this phase appears to be emphasized with several layers of checking and controlling potential sub-contractors. The interviewees emphasized on the importance of routines and protocols in this phase. Thoroughly checklists that divides into segments of; contracting phase, upon contractual entry, after and ongoing, and by hand-over, where information for each sub-contractor is collected. Examples of information that is collected: StartBANK-ID, SHE-declaration, risk assessment, quality systems, experience from former projects and so on.

The interviewees at the contractor stated that their management systems work well for its purpose. *“If you use our management systems systematically, then it works”*. Although the contractor demands that sub-contractors must be StartBANK registered, or at least have started a process to become registered, this is not always easily accomplished. StartBANK is a Norwegian supplier register, that to date is voluntarily to register. The purpose of the system was to identify whether sub-contractor is considered reputable. However, one interviewee stated that there might be businesses operating illegally and still registered in the system.

Even though systems such as StartBANK is used, a thorough check is executed and scrutinizing of necessary documentation to assure the sub-contractors is reputable. *“We would like to cooperate with people who make things easier for us, not more difficult. If we suspect that they are not reputable, or ‘shady’ in a way that becomes a problem for us Then they are not chosen”*.

4.3. Contractual entry

Concerning the question if there was a difference between public and private clients regarding their follow-up of the contractor and their responsibility and liability, the responses indicates that there is. One interviewee explained that private clients could express faith in the contractor, but still do extensively follow-up. Other interviewees had experienced that public clients acted more progressive as they may be more specific in relation to the project requirements. The public clients would also hire extern adviser, in form of HSA-coordinator, whereas private clients normally would hold that role or requested the contractor to. Regarding the contract provision between client and contractor, the interviewees responded that these varies depending on the client and project. However, the contract provisions between contractor and sub-contractors follows a strict framework, which is similar in all their contracts with sub-contractors. The contractor provisions are reviewed during the clarification meeting before contract signing. Although the interviewees state that these contract provisions fit to its purpose, there seemed to be a challenge regarding sub-contractors engaging of workers from staffing agencies. The majority of interviewees perceived similar observations. *“They (staffing agencies) may offer a painter to an electrician and a cleaning assistant for painter”*. Some of the interviewees suggested extended contractual provisions that the sub-contractor must comply in order to use workers from staffing agencies.

4.4. Execution phase

Regarding the control systems used during the execution phase, most of the interviewees mention HSE/ID-cards, with possibility to connect to entrance-rotational gate [Rundell], follow-up, in form of documentation scrutinizing, and random checks as the most common. The majority stated that the use of entrance control, where sub-contractors uses their HSE/ID-card to get access to the construction site, was rather common in larger projects. This is a simple system where the contractors have control of which workers are at the site at any time. Furthermore, all the workers must register at the contractors on-site barrack in order to get access. The workers must fill out a form, containing name, role and information of the worker, as well as his or her connection to the sub-contractor. Then the worker is given an electronic ‘identification’ in the system, and a sticker with a unique number that the worker attaches on helmet. Many addressed that this system works well, as it is easy to manage. Furthermore, it is simple to bar out workers if necessary.

During random checks, following documentation are usually requested: work agreements, time sheets, for checking working hours and overtime allowance, payroll, and in some cases bank statements. For posted workers, scrutinizing

documents that travel, boarding and lodging is provided. Furthermore, checklists for random checks as well as requirements for occupational health and injury insurance is scrutinized.

None of the interviewees had uncovered any serious conditions or violations during the execution phase. However, some had experienced minor mistakes, or breaches. Such cases were normally solved without any further investigations. However, the need to follow-up of the sub-contractors to ensure that work operations is executed safely and that it is delivered what is expected, is important for any construction projects.

4.5. Hand-over

There were no implemented control systems except an evaluation of the sub-contractors engaged in the project after hand-over as well as some experience sharing. The opinions of the interviewee whether extensive, evaluation or additional systems is needed, was rather diverged. Some interviewees wanted more sharing of knowledge and experience, both internal, and external between contractors. On the other side, some of the interviewee stated that since the current contracting system works well, it is not necessary with additional extensive evaluation systems. As in the execution phase, if serious conditions or violations is uncovered, necessary measures were carried out.

Table 2. Control Systems used by Contractor through different phases.

Construction phases	Control Systems	Experience
Contracting phase	Company check through StartBANK	Not used solely, but in combination with document scrutinizing. Good tool and facility. However, some of the interviewees responded that one should not trust the information and data uncritically.
Contracting phase	Sub-contractors submit obligatory documents the contractor has established is necessary	Used in combination with company check in StartBANK. The majority of the interviewees responded that it is, and needs to be a good system. Since the contracting phase is a very important phase with the importance of engage reputable sub-contractors.
Contracting phase	Interviewing workers	In some cases, sub-contractors were interviewed by project manager. The purpose was to inspect what workers they would be using and general information of the business. The experience with this system was good.
Contracting phase	Project references	Acquire information of the sub-contractors and their work at other construction sites. Overall good experience.
Contracting phase	Clarification meeting	The contract and additional provisions are thoroughly reviewed with both the contractor and sub-contractor. Overall good experience
Contract provisions	Statutory Regulations	Minimum requirements in the contract. Overall good experience, but missing extensive regulations concerning the sub-contractors use of workers from staffing agencies.
Contract provisions	Voluntary provisions	Ex. StartBANK register. Overall good experience, but missing extensive regulations concerning the sub-contractors use of workers from staffing agencies.
Execution phase	Checklists and follow-up routines.	Overall good experience. Not discovered any serious violations.

Execution phase	HSE-card	Statutory regulation. Every worker needs HSE-card. In combination with entrance-rotational gate, great experience.
Execution phase	Entrance-Rotational gate [Rundell]	Used in combination with HSE-card. Very good system as it assists the contractor in gaining control of the workers at the construction site.
After hand-over	Competence and knowledge sharing	The experience with the system of sharing diverged. Some interviewees stated that this system works well, others wanted more knowledge sharing, and more information.
After hand-over	Evaluation form	The experience with the evaluation form was overall good. As it simplifies the experience with each sub-contractors.

Table 2 compiles the identified control systems used by the contractor – Betonmast – during the different phases of a project. These systems ensure that the sub-contractor is reputable, delivers what is expected, behave respectable and comply the current law legislation.

Through the interviews, suggested improvement opportunities mention is listed in table 3 beneath.

Table 3. Improvement opportunities.

Types	Explanation
Compliance	Extensive checks and controls of workers beyond what is requested in law legislation. Through both follow-up and contracting phase. Contractor is aware of which workers the sub-contractor will engage in the project, in contracting phase, and follow-up.
Education and Competence	Importance to develop an understanding of what the challenges in the construction industry are, how they work and how to avoid illegal sub-contractors.
Utilize the Digitalization-process	Give workers an electronic identification, but with extensive information. Ex. If the worker has Certificate of apprenticeship and necessary documentation of competence to execute certain task.
Extended contract regulations for Staffing agency	To gain full control, extended contract provisions for the sub-contractors engaging of workers from staffing agencies was suggested.

The different improvement opportunities, listed in table 3, does to some extent overlap each other. Furthermore, the improvement opportunities mentioned are not directly directed towards Betonmast, but to the construction industry in general.

During the execution phase, contractors is under pressure regarding time and cost limit. This can result in somewhat limited compliance-related efforts. In this context, compliance is understood as extensive checks of ID of workers and that the information and documentation concurs/is in accordance with reality/actuality. None of the interviewees stated that they had uncovered any serious violation, but mentioned the importance of follow-up to control and ensure that the work was conducted safely and as expected. As an improvement opportunity, compliance beyond what the law legislation demand should be carried out. Either implemented by the contractor, or by the use of independent agents.

In order to gain an understanding of this phenomenon, competence and knowledge sharing is an essential step. Understanding how “shady” sub-contractors, suppliers or businesses speculate and operates, what to look after and how to avoid illegal sub-contractors, suppliers or workers. Organizations, such as BNL and EBA, assists contractors in selecting reputable sub-contractors by producing check-lists and publish information of the current state of the construction industry regarding this challenge. However, since the situation can be considered serious, increasing competence and awareness throughout supply chain, including client, procurement and sub-contractors may entail improvement.

Utilize the digitalization process will improve the construction industry. As the contractor receive more data, information and documentation on each worker, with a well-arranged system to keep control, will assist the contractor through all the construction phases.

The majority of the interviewees mentioned that sub-contractors use of staffing agencies in construction projects can be considered an issue for the industry. Some requested additional contractual provisions. In this way extensive documentation and information about the worker needs to be submitted by the sub-contractor.

5. Conclusion

This paper set to examine different control systems implemented at Betonmast, experience and improvement opportunities. The experience with the control systems is listed in table 2, whereas improvement opportunities mention by the interviewees is listed in table 3.

As for the existence, shady sub-contractors should be considered an existing problem in the industry. It is difficult to map the magnitude of the problem accurately, but the perception of the interviewees indicate that this phenomenon is exists.

The general perception of the interviewees at the contractor – Betonmast – was that the control systems function to its purpose, with exception of the ‘missing’ contractual provisions concerning sub-contractors engaging of workers from staffing agencies. However, none of the interviewees replied that they had discovered any serious violations during the execution phase. Naturally, some minor breaches occurred, deliberately or not, but these were solved without any further investigations. It is therefore problematic to determine whether the current control systems work flawless and rejects shady sub-contractors during the contracting phase or if the control systems do not intercept such contractors. Overall the systems work, but a sub-contractor that want to outsmart the system will probably manage to do so. As one of the larger contractors in Norway, a situation regarding the use of shady sub-contractors would hurt their reputation.

There is still a lot of research that needs to be carried out regarding the challenges the professional construction industry face considering shady businesses. It seems that sub-contractors use of workers from staffing agencies and the non-professional market is where the challenge is largest. Further research work should focus on such areas.

References

1. Proverbs, D. G. & Holt, G. D., Reducing construction costs: European best practise supply chain implications. 2000
2. Hall, M., ‘Root’ Cause Analysis: A Tool for closer supply chain integration in construction. *Agile construction* Initiative; 2001, pp 149-158.
3. Nathan, Lillie. ‘Subcontracting, Posted Migrants and Labour Market Segmentation in Finland’. *British Journal of Industrial Relations* 50 (1): 2012 pp. 148-167.
4. Berntsen, Lisa and Lillie, Nathan.. ‘Breaking the law? Varieties of Social Dumping in Pan-European Labour Market’. In *Market Expansion and Social Dumping in Europe*. Edited by Magdalena Bernaciak. London: Routledge; 2015
5. Schmatz, Susi, and Wetzel, Petra. ‘Entwicklungen Im Bereich Des Lohndumping’. Cienna: LR Sozialforschung; 2014.. Available at: http://www.lrsocialresearch.at/files/Lohndumping_Endbericht_%282014-05-16%29.pdf
6. Haidinger, Bettina.. Social Standards at Risk: Making the case for Labour Citizenship in Europe. Part 1: Liability and co-responsibility in subcontracting chains. *Working life Research Centre, Vienna*; 2016. Available at: http://migrationonline.cz/Expert_Section_Haidinger_Liability_in_Subcontracting.pdf
7. Bjørnstad, R., Eggen, Fernanda Winger, and Tofteng, Maja,.. Socio-economic analysis [Samfunnsøkonomisk analyse. Rapport 54 – 2016. *Samlet vurdering av satsingene mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet*]; 2016. 15. December
8. Yin, R. K. *Case study research: design and methods*. 5th ed. Thousand Oaks, Calif.: SAGE; 2014.
9. Arksey, H. and O’Malley, L. Scoping studies: towards a methodological framework., *International Journal of Social Research Methodology*, 2005;8(1), p19-32. DOI: 1080/1364557032000119616
10. Blumberg, B., Cooper, D.R. and Schindler, P.S. *Business research methods*. London: McGraw-Hill; 2011
11. Byggenæringens Landsforening, Guidance for the selection of reputable businesses [*Veileder for valg av seriøse bedrifter*]; 2016.. Available at: <http://bnl.no/arbeidsforhold/helse-miljo-sikkerhet/veileder-for-valg-av-seriose-aktorer/>
12. Weber, R.P. *Basic Content analysis*. 2nd ed. Iowa: SAGE; 1990
13. Loosemore, M.& Lim, B.T.-H. Intra-organisational injustice in the construction industry. *Engineering, Construction and Architectal Management*, 23. 428-447. 2016
14. Lohne, J. Svalestuen, Fredrik. Knotten, Vegard. Drevland, Frode Olav and Lædre. Ola. Ethical behaviour in the design phase of AEC projects.

15. Zitkiene, R., Karazijiene Z. and Kazlauskiene, E. Problems in assessing the expression of illegal work from the aspects of economic activity and the policy in the EU. *Engineering Economics*, 27, 66-77. 2016
16. Sohail, M. and Cavill, S. Accountability to Prevent Corruption in Construction Projects. *Journal of Construction Engineering and Management*. 134. 729-738. 2008
17. Engebø, A., Lohne, J., Rønn, P.E, and Lædre, O. Counterfeit materials in the Norwegian AEC-industry. 2016
18. Towey, D.,. *Construction Quantity Surveying: A Practical Guide for the Contractor's QS*.s.l.:Wiley-Blackwell; 2012
19. Malmi, T., And Brown, D. A.,. Management control system as a package – Opportunities, challenges and research directions. *Management Accounting Research*; 2008 pp. 287-300.
20. Byggenæringens Landsforening., *Felles kvalifikasjonskrav til BA-næringen*. S.l.:S.n.; 2005
21. Dølvik, J. E., Eldring, L. & Ødegård, A. M., Low wage competition and social dumping [Lavlønnskonkurranse og sosial dumping – utfordringer for det seriøse arbeidsliv], ; 2005

Vedlegg

Vedlegg A
Intervjuguide

Intervjuguide Aleksander Berg Husa

«Seriositetsarbeidet i Betonmast»

Introduksjon

Mitt navn er Aleksander Berg Husa, 5.årsstudent innen bygg- og miljøteknikk på NTNU, med hovedprofil Prosjektledelse. Jeg skriver dette semesteret (vår 2017) masteroppgave ved Institutt for bygg, anlegg og transport i samarbeid med Betonmast. Som et ledd i forskningen skal det samles inn kvalitative data gjennom intervju av sentrale aktører i den norske byggebransjen.

Formålet for masteroppgaven å kartlegge og vurdere kontrollsystemer som finnes for å forhindre useriøse aktører i bygge- og anleggsbransjen.

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke kontrollsystemer finnes for å forhindre useriøse aktører?
2. Hvilke erfaringer har entreprenørbransjen med disse?
3. Hvilke forbedringsmuligheter finnes ved dagens kontrollsystem?

Bakgrunn

Useriøse aktører og virksomheter i byggebransjen er et kjent fenomen. Det finnes ikke en fastspikret betegnelse på hva som definerer en useriøs aktør men som en konsekvens av denne problematikken har det blitt utviklet kontrollsystem og barrierer som har som formål å forhindre slike aktørene i bransjen. Begrepet kontrollsystem kan defineres som: Barrier, tiltak, bestemmelser eller systemer som implementeres for å forhindre useriøse aktører og leverandører og som skal ivareta lov- og forskriftsbestemmelser.

Eksempler på kontrollsystemer kan blant annet være: Arbeidstilsynets tilsyn, HMS-kort, leverandørregister (*StartBANK/proff.no*), (elektroniske) bemanningslister (*infobric*) og kontraktsbestemmelser mellom hoved-/totalentreprenør (*samt andre undersøkelser. Påseplikt, Etterlevelse og oppfølging*).

Prosedyre

Intervjuguiden er en veiledning som følger BNL sin veileder for valg av seriøse aktører og underliggende følger forskningsspørsmålene. *Dette er et utforskende studie hvor undertegnede ønsker en dialog med deltakeren.*

1. Det er ønskelig å benytte lydopptak av intervjuene for å sikre dokumentasjon fra intervjuet.
2. Referat vil bli sendt til den intervjuede i etterkant for godkjenning.
3. Om den intervjuede ønsker å være anonym i etterkant blir dette tatt hensyn til.
4. Dersom den intervjuede ønsker å avstå fra å svare på spørsmål (enten grunnet at en ikke ønsker eller kan) blir dette tatt hensyn til.
5. Enkelte av spørsmålene er utarbeidet med hensyn til intervju med prosjektledere i entreprenørbransjen og anses ikke nødvendig å stilles til aktører hvor dette ikke er formålstjenlig.

Del 1. Generelt

1. Hva er din nåværende stilling?
2. Hva er din bakgrunn og arbeidserfaring?

Del 2. Generelt, terminologi og begreper.

1. Hvordan vil du beskrive din oppfatning av situasjonen i bygg- og anleggsbransjen med tanke på useriøse/seriøse aktører?
2. Hvordan ville du definert en seriøs og en useriøs aktør?
3. I hvilken grad føler du deg selv ansvarlig for å seriøsitetsarbeidet i Betonmast (og bransjen)?

Del 3. Forhåndskontroll (kontraheringsprosessen)

1. Hvilke kontrollsystemer benyttes for å undersøke om UE/leverandør er seriøs (*ikke useriøs*)?
2. Benyttes disse kontrollsystemene likt for samtlige prosjekt og alle UE/leverandører (*uavhengig størrelse/pris etc*)?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor / hvorfor ikke?*
3. Har dere en prosedyre for undersøkelsen av aktuelle UE/leverandører i kontrollsystem(ene)?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål: Hva sjekker dere hos UE/leverandører?*
 - b. *Oppfølgingsspørsmål. Villig til å velge bort UE som viser seg å være useriøs?*
 - c. *Oppfølgingsspørsmål. Villig til å velge bort som er usikker på er seriøs?*
4. I hvilken grad mener du disse kontrollsystemene fungerer til sitt formål?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål. Har du opplevd en positiv eller negativ utvikling med kontrollsystemene?*
 - b. *Oppfølgingsspørsmål. Hvordan vet du at kontrollsystemene fungerer?*
 - c. *Oppfølgingsspørsmål. Hvis det ikke fungerer, hva da?*
5. Hvilke fordeler og ulemper har dagens system for forhåndskontroll
6. Har du noen forslag til forbedring av dagens system for forhåndskontroll? Evt. Forslag til tiltak?

Del 4. Kontrakt mellom byggherre og total-/hovedentreprenør, og underentreprenør/leverandør

1. Hvilke bestemmelser (kontrollsystemer) finnes implementert i kontrakter mellom byggherre og entreprenør mhp dette temaet?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål. Hvilke? Hva sier de?*

- b. *Oppfølgingsspørsmål.* I hvilken grad følger byggherre opp kontrollen som gjennomføres?
 - c. *Oppfølgingsspørsmål.* Forskjell på offentlige og private byggherrer i forhold til oppfølging?
2. Hvilke bestemmelser (kontrollsystem) finnes implementert i kontrakt mellom (*hoved/total*) entreprenør og UE/leverandør mhp dette temaet?
- a. *Oppfølgingsspørsmål:* Evt. Hvilke?
 - b. *Oppfølgingsspørsmål:* Hvilke er lovpålagt og hvilke er ikke?
 - c. *Oppfølgingsspørsmål.* I hvilken grad følger du opp i forhold til UE?
3. I hvilken grad mener du disse bestemmelsene fungerer til sitt formål?
4. Hvilke fordeler og ulemper har dagens kontraktssystem?
5. Hvordan mener du kontrakten (og tilleggsbestemmelsene) burde vært utformet med tanke på å forhindre useriøse aktører?
- a. *Oppfølgingsspørsmål.* Har du noen forslag til forbedring /endring av dagens kontrakter?

Del 5. I gjennomføringsfasen (oppfølging)

- 1. Hvilke kontrollsystemer benyttes i gjennomføringsfasen?
- 2. I hvilken grad mener du disse bestemmelsene fungerer til sitt formål?
- 3. Hvilke fordeler og ulemper har dagens kontrollsystem i gjennomføringsfasen?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål:* Hvordan mener du kontrollsystemene burde vært i gjennomføringsfasen?
- 4. Har dere en prosedyre dersom det er mistanke om en useriøs UE/leverandør i prosjektet?
- 5. Har du selv hatt mistanke om at har vært en useriøs UE/leverandør i prosjektet?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål.* Hvis ja, hva ble gjort?
 - b. *Oppfølgingsspørsmål.* Hvilke konsekvenser hadde dette, både for BM og UE/leverandør?

Del 6. Etter ferdig arbeider

- 1. Benytter dere et system for å dele erfaringer av ulike UE/leverandører innad i bedriften?
 - a. *Oppfølgingsspørsmål:* Deles erfaringer utad?
- 2. Fordeler og ulemper. Hvordan mener du systemet burde vært i etterkant?

Del 7.

- 1. Er det noen annet knyttet til arbeidet med å hindre useriøse aktører som ikke har vært i intervjuet som du mener bør tas med?